

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
TAUTSAIMNIECĪBAS INSTITŪTS

**LATVIJAS BANKU SISTĒMAS ATTĪSTĪBAS
PERSPEKTĪVAS**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Gatis Pīternieks**

Stud. apl. Ekon 020451

Darba vadītājs : lekt., Mg. oec. Irina Skribāne

Rīga 2007

ANOTĀCIJA

Darba mērķis ir noteikt Latvijas komercbanku attīstības perspektīvas banku darbības pilnveidošanai.

Darba autors secina, ka Latvijas banku sistēmā galvenais virzītājspēki ir kreditēšanas sistēmas radītais pieprasījums pēc banku kredītiem zemu procentu likmju līmeņa situācijā, sadarbība ar mātes bankām un moderno transakciju tehnoloģiju pārnese uz Latvijas komercbanku sistēmu.

Turpinoties kreditēšanas attīstībai, kā arī pieaugot banku klientu un maksājumu karšu skaitam, banku pelnīt spējas un efektivitātes rādītāji būtiski uzlabojās. Tas izskaidrojams ar vispārējo ekonomisko izaugsmi, ko apliecina IKP pieaugums gadā vairāk kā par 8%.

Kā galvenie priekšlikumi jāmin nepieciešamība izvērtēt riskus, kas saistīti ar nekustamā īpašuma tirgus straujo attīstību, jo pieaug banku kredītu līdzdalība tajos, saprātīga cīņa ar naudas atmazgāšanu, nepieciešamība sniegt lielajiem banku klientiem specializētu finanšu konsultantu un citus personificētus pakalpojumus, kā arī nepieciešamība veikt ieguldījumus maksājumu sistēmu attīstībā. No banku attīstības viedokļa bankām jāizmanto iespēja darboties NVS un Krievijas tirgos, kur pastāv augstas peļņas iespējas arī ņemot vērā paaugstinātos riskus.

Patlaban Baltijas valstīs ir pieaugošs spiediens uz nerezidentu biznesu, īpaši Latvijā, kur 51% noguldījumu pieder nerezidentiem. Līdz ar to ļoti svarīgi daudzām bankām izvērtēt sadarbību ar nerezidentiem nezaudējot ilgu gadu laikā iekarotās pozīcijas.

Atslēgas vārdi: komercbankas, kredīti, aktīvi, pasīvi, noguldījumi.

ANNOTATION

The objective of the bachelor's thesis is to determine tendencies and directions for the improvement of the banking system.

The author concludes that in the Latvian banking system the main driving forces are demand for credits generated by real estate market growth at the current situation of low interest rates, cooperation with mother banks and availability of modern transaction technologies transfer to Latvian banking system.

While the crediting is on the rise as well as number of clients and payment cards sold are increasing rapidly profitability and effectivity ratios of banks are increasing. That can be explained by general economical growth which is witnessed by the growth of GNP by more than 8%.

For the main proposals the author wants to propose to analyze risks associated with the development of real estate market as the share of banking credits there is high and growing , reasonable fight against money laundering, necessity to bring personalized solutions to large clients of the bank as well the investments in the payment system .From the view of development of banking system banks should use opportunity to work in Russia where there are high profit opportunities even by taking into account high risks associated with this market.

In the Baltic states there is growing pressure on non-resident business especially in Latvia where 51% of deposits belong to non-residents. So it is important for many banks to analyze cooperation with non-residents to not lose positions acquired in many years.

SATURS

Apzīmējumu saraksts	5
Ievads	6
1. Ārvalstu banku sistēmas attīstības tendences un faktori	9
1.1. Banku sistēmas attīstības ietekmējoši faktori un tiesiskās vides izveide	9
1.2. Banku sistēmas attīstības problēmas un risinājumi pārējas ekonomikas valstīs	17
2. Latvijas banku sistēmas attīstības tendences	27
2.1. Latvijas banku sistēmas attīstības vēsture	27
2.2. Pašreizējais banku sistēmas raksturojums	32
2.3. Aktīvu un pasīvu struktūra un tās dinamika	34
2.4. Banku darbības efektivitātes rādītāju izvērtējums	38
2.5. Baltijas banku attīstības raksturojums	41
3. Latvijas banku sistēmas attīstības perspektīvas	46
3.1. Jaunu spēlētāju ienākšanas iespējas	46
3.2. Banku peļņas apjomu un kreditēšanas attīstības turpinājums	48
3.3. Procentu likmju izmaiņu tendences	52
3.4. Cīņas ar naudas atmazgāšanu	55
3.5. Noguldījumu piesaiste	56
3.6. Jaunu tirgu iegūšana	59
3.7. Elektronisko norēķinu un maksājumu karšu darījumu pieauguma perspektīvas	63
Secinājumi un priekšlikumi	71
Izmantotā literatūra	75

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ATM – Automatic Teller Machine (Bankomāts)

EK – Eiropas Komisija

GPRS – Global Positioning and Radio System (Globālās Pozicionēšanas sistēma)

MFI – Monetary and Financial Institutions (Monetārās un Finanšu institūcijas)

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija)

POS – Point of Sale (Pārdošanas punkts)

SWIFT - Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (Vispasaules Starpbanku finanšu telekomunikāciju sabiedrība)

WAP - Wireless Application Protocol (Bezvadu Pielietojuma Protokols)

IEVADS

Ikvienas valsts ekonomiskās attīstības un tās iedzīvotāju labklājības rādītājs ir attīstīta finanšu sistēma. Bez stabilas finanšu sistēmas ne valsts, ne privātstruktūras nespēj efektīvi, veiksmīgi darboties, tas nozīmē, ka veiksmīgu finanšu darbības pamats ir tieši attīstīta un stabila banku sistēma.

Banku sistēma Latvijā, kā arī Latvijas banku darbības principi būtiski neatšķiras no citu valstu banku principiem. Tomēr pastāv zināmas īpatnības, kas ir raksturīgas tieši Latvijai, kopš tā ir pilntiesīga Eiropas Savienības dalībvalsts, kas nozīmē, ka līdz ar globālām pārmaiņām valstī, attīstības gaitā norit arī pārmaiņas banku sektorā, kā arī banku darbības sistēmā.

Pēdējos gados Latvijā banku sektorā iesaistās ārzemju stratēģiskie investori, kas savu kapitālu iegulda Latvijas bankās, kas nozīmē, ka bankas savus pakalpojumus piedāvā augstas konkurences apstākļos. Tas ir viens no faktoriem, kas līdzīgi kā citi faktori nosaka pašreizējo attīstību un nākotnes iespējas.

Banku loma ikvienas valsts ekonomikā ir tāda, ka tās ieņem nozīmīgu vietu, tā kā bankas pilda valstij svarīgas funkcijas, piemēram:

- izsniedz kredītus, tādā veidā sekmējot komercuzņēmumu darbību un attīstību perspektīvā;
- piedāvā dažādus pakalpojumus fiziskām un juridiskām personām, veicinot dzīves līmeņa uzlabošanu valstī;
- efektīvi akumulē brīvos naudas līdzekļus u.c.

Pašlaik Latvijā notiekot straujai banku attīstībai, ko paliecina aktīvu apjomu, peļņas un izsniegto kredītu apjomi ir īpaši svarīgi izanalizēt veiksmes cēloņus, bet vēl svarīgāk spēt paraudzīties nākotnē nosakot tos kritiskos faktorus, kas ietekmēs banku darbības rādītājus turpmākajos gados.

Konkurences apstākļos banku pakalpojumu un produktu cenas būs atšķirīgas. Dažādi būs arī banku piedāvājumi. Nākotnē veiksmīgāk darbosies tās bankas, kuras spēs klientiem piedāvāt personificētus un individuāli piemērotus risinājumus. Autors prognozē, ka cīņa par klientiem izvēršīsies jaunā dimensijā - ar servisa kvalitāti un būtiskiem produktu kvalitāтивiem uzlabojumiem. Līdz ar to laiks, kad uzņēmumam pietika ar kontu, kredītu

apgrozāmiem līdzekļiem un internetbanku, ir pagājis un Latvijas kompānijas un ārzemju uzņēmumi, kas strādā mūsu valstī, pieprasa arvien modernākus risinājumus finanšu jomā.

Viens no sektoriem, kuram tiek pievērsta pastiprināta uzmanība ir hipotekārās kreditēšana, jo šeit vērojama īpaši strauja attīstība, kas arī rada bažas par to, ka bankām var rasties grūtības kredīta atmaksas saņemšanā mainoties ekonomiskajam pieaugumam Latvijā.

Turpinot paaugstināties iedzīvotāju dzīves līmenim un pārliecībai par labas nākotnes perspektīvām, dzīvojamo namu celtniecības pieauguma tendences un kredītiestāžu noskaņojums apliecina, ka arī tuvākajos gados hipotekāro kredītu tirgus turpinās attīstību. Dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju Latvijā joprojām ievērojami atpaliek no veco ES valstu vidējā līmeņa, tāpēc varētu saglabāties augsts pieprasījums pēc mitekļiem. Tāpat pieaug arī iedzīvotāju maksātspēja, kas palielina iespējas uzlabot dzīves apstākļus. Ir nepieciešams izpētīt cik vēl ir mājsaimniecības, kuras var pretendēt uz bankas finansējumu - patlaban mājokļu iegādei kredītus ir paņēmuši ap 100 tūkst, iedzīvotāju, lai banku darbības rezultātā nerastos krīze.

Viens no iemesliem banku lielās peļņas ieguvē ir bijis un būs straujais kreditēšanas apjoms pieaugums un apjoms, ko ietekmē arī esošais nekustamā īpašuma cenu kāpums. Kredītu ņemšanu veicina konkurences dēļ līdz nebijušam līmenim nospiestās zemās procentu likmes - banku pievienotās likmes (tās kopā ar starpbanku likmi Rigibor, Euribor, Libor veido kopējo kredīta procentu likmi), kas gada beigās samazinājās zem 1% atzīmes. Tā kā 2006.g. visas lielākās bankas ir apņēmušās turpināt aktīvu kreditēšanu, tas noteikti izpaudīsies kā saspringta cīņa par klientu. Ir nepieciešams izpētīt un prognozēt kā tas varētu iespaidot kredītu cenu (vēl nedaudz pazemināt kredītu likmes fiksēto daļu jeb banku pievienoto likmi), kā arī veicināt, ka tirgū parādās arvien jauni banku produktu piedāvājumi.

Darba *mērķis* ir izpētīt Latvijas banku sistēmas attīstības tendences un to ietekmējošos faktorus.

Darba *izpētes objekts* ir Latvijas komercbanku darbība.

Darba *uzdevumi*:

- noskaidrot banku sistēmas likumsakarības un attīstību pasaulē;
- izpētīt Latvijas banku vēsturi
- izpētīt Latvijas komercbanku darbības rādītājus pievēršot uzmanību aktīvu un pasīvu operācijām;
- noteikt attīstības tendences un faktorus;

-izpētīt Latvijas banku perspektīvas.

Darbs sastāv no trim daļām. Darba pirmajā daļā tika analizēti atsevišķi banku attīstības aspekti pasaulē kā tiesiskās vides izveide, ES banku attīstības tendences un faktori, banku darbības internacionalizācija un jaunu pakalpojumu ieviešana it sevišķi elektroniskajos banku darījumos.

Darba otrajā nodaļā apskatītas Latvijas banku attīstības tendences un faktori tādās jomās kā uzņēmumu un privātpersonu kreditēšana, noguldījumu pieņemšana no rezidentiem un nerezidentiem. Apskatīti banku darbības efektivitātes rādītāji un salīdzinājums ar Baltijas bankām.

Darba trešajā daļā analizētas banku attīstības perspektīvas banku konkurētspējā un efektivitātes paaugstināšanas ziņā, elektronisko maksājumu modernizēšanas jomā, depozītu piesaistē un darbā ar nerezidentiem, kredītu apjomu kontrolē un to kādas ir iespējas iespieties jaunos tirgos.

Darbā tika izmantotas sekojošas pētījumu metodes: ekonomiskās analīze, statistiskā analīze (salīdzināšana, grupēšana, vidējo un relatīvo lielumu aprēķināšana, dinamiskās rindas, korelācija).

Darbā netika apskatīta sīkāk Eiropas Centrālās bankas un Latvijas Bankas darbība, Latvijas banku likumdošana, banku mārketinga, banku vadība, jo šie temati prasītu papildus izpēti, kas šī darba ietvaros tā ierobežotā apjoma dēļ nav iespējams.

Darba pētījuma periods 1988-2006.g. Tas saistīts ar pirmo licenču izsniegšanu bankām un to faktisko darbību jau 1988.g.

Darbā tika izmantota interneta un Latvijas bankas informācija, ārvalstu un vietējā zinātniskā literatūra, FKTK un LR likumdošana banku jomā.

1. ĀRVALSTU BANKU SISTĒMAS ATTĪSTĪBAS TENDENCES UN FAKTORI

1.1. Banku sistēmas attīstību ietekmējošie faktori un tiesiskās vides izveide

Uz banku sistēmas attīstību un tās lomu sociāli ekonomiskajā valsts attīstībā ietekmē virkne faktoru, kuri var būt gan iekšējie faktori, gan ārējie faktori.

Uz iekšējiem faktoriem būtu attiecināmi vides faktori, kurus var iedalīt piecās grupās:

- ekonomiskie faktori;
- politiskie faktori;
- tiesiskie faktori;
- sociālie faktori;
- force majeure.

Uz ekonomiskajiem faktoriem attiecas valsts budžeta izpildes principi, naudas un kredīta politikas izpilde, izveidojušos nodokļu sistēma, ekonomisko un tiesību reformu gaita.

Banku sistēma pozitīvi attīstās valsts ekonomiskās attīstības posmā, kad palielinās saimniecisko objektu skaits tai skaitā firmas, pieaug ekonomiskās attiecības, kas paaugstina pieprasījumu pēc banku pakalpojumiem.

Force majeure faktori, rodas katastrofu un neprognozējamu apstākļu realizācijas gadījumā un tiem var būt ietekme uz banku maksājumu sistēmu.

Sociālie faktori nosaka to kāda ir sabiedrības un tās daļu attieksme pret valstī notiekošo politiku, valūtas kursu, inflāciju, cilvēku attieksmi pret ekonomisko stāvokli u.c.

Pie politiskajiem faktoriem attiecināmi tie valdības un valsts institūciju lēmumi, kas ietekmē banku lēmumu saturu.

Daudzās valstīs uz banku sistēmu lielu ietekmi nosaka esošā tiesiskā vide, piemēram, ASV bankas nevar iegādāties un investēt savu naudu akcijās. ASV eksistē sistēma, kad banku var dibināt gan kā federālo banku, kura var darboties visos štatos, gan to var dibināt darbībai kādā noteiktā štatā.

Latvijā likumdošana ir sarežģīts mehānisms, kuru nepieciešams aplūkot detalizēti. Kaut gan Latvijā ir pieņemts *Kredītiestāžu likums*, šis likums nekādā ziņā neaptver visas tās normas, kuras reglamentē komercbanku darbību valstī. [1.;2.] Daudzos dokumentos, normatīvajos aktos no juridiskā viedokļa formulētas dažādu darbojošos banku un klientu attiecības, skarti jautājumi par bankas kā juridiskās personas dibināšanu, licencēšanu un

funkcionēšanu. Pamatdokuments, kas reglamentē ikvienas bankas un klienta attiecības, ir *Civillikums*. [1.] Citi likumi, tai skaitā, *Kredītiestāžu likums*, tikai precizē *Civillikuma* normu piemērošanu šīm attiecībām. Lai noteiktu Latvijas komercbanku valstisko regulēšanu un tās ietekmi uz komercbanku darbību, nepieciešams iepazīties ar vispārējiem likumdošanas principiem un aizsākumiem pasaulē.

Kā vienu no aizsākumiem banku sistēmas attīstībai var minēt Starptautiskās Norēķinu bankas eksperimentu, kas izrādījās ļoti veiksmīgs. Starptautiskā Norēķinu banka ir veidota 1930.gadā saskaņā ar Janga plānu par Vācijas reparāciju izmaksāšanu Lielbritānijai, Francijai un citām valstīm pēc 1. Pasaules kara. Pirmais šīs bankas uzdevums bija Eiropas valstu finanšu saistību dzēšana.

Pēc 2. Pasaules kara Bretonvudsas konferencē valstu – dalībnieku pārstāvji pieņēma lēmumu, kas rekomendēja likvidēt Starptautisko Norēķinu banku. Bet 1948.gadā Starptautiskā Vienošanās banka kļuva par aģentu Eiropas atjaunošanas programmā, kuras ietvaros bija citu parādvalstu – dalībnieku kredītu dzēšana. No tā laika Starptautiskā Norēķinu banka sāka pildīt centrālās bankas funkcijas Eiropas valstīs, ASV, Kanādā, Japānā, Austrālijā un Dienvidamerikas valstīs. Šī banka darbojas kā pilnvarotājs starptautisko aizņēmumu vienošanās gadījumā un pārvalda dažās centrālajās bankās rezerves kontus, realizē operācijas ar rezervēm starptautiskajos finanšu tirgos, t.i., dažu valstu centrālajām bankām ir depozīti Starptautiskā Norēķinu bankā, kurus pēdējie izmanto, lai iegūtu vērtspapīrus. Starptautiskā Norēķinu banka arī piešķir kredītus centrālajām bankām.

Starptautiskā direktoru padome veic uzraudzību par starptautiskās Norēķinu bankas darbību. Šajā padomes sastāvā ir centrālo banku pārvaldnieki no Beļģijas, Lielbritānijas, Vācijas, Itālijas un Francijas, kā arī pieci pārstāvji no tirdzniecības, finanšu un rūpniecības sfēras [25.].

Starptautiskās Norēķinu bankas galvenā funkcija ir pildīt funkciju norēķinu palātai visām pasaules centrālajām bankām, tas nozīmē, ka šī banka kļūst par centru banku un valūtas sfērā starptautiskajā sadarbībā. Starptautiskā Norēķinu banka organizē periodiskas tikšanās ekspertiem un konferences centrālo banku personālam, kā arī valstu – dalībnieču regulējošiem orgāniem. Starptautiskajai Norēķinu bankai pieder bāze ar statistiskajiem datiem par starptautiskajām banku problēmām, kuras var izmantot “Lielā septiņnieka” valstis, kā arī Beļģija, Nīderlande, Zviedrija un Šveice.

1988.gada jūlijā Starptautiskā Norēķinu banka kļuva par iniciatoru Bāzeles vienošanās principiem, saskaņā ar kuriem tika noteikti komercbanku standarti pamatkapitālam ar riska uzskaiti ASV, Rietumeiropas valstīs un Japānā. Pēc Bāzeles vienošanās noteikumiem šie standarti ir piemērojami visām bankām industriāli attīstītajās valstīs.

1988.gadā eksperti nāca klajā ar paziņojumu, ka Bāzeles vienošanās būs pirmais solis banku regulēšanas koordinācijā pasaules mērogā. Daudzi izvērtē banku kapitāla apjomu atšķirību novēršana, kas ir galvenais faktors banku pakalpojumu integrācijai pasaules tirgū. Visas valstis līdz pat mūsdienām ir atbalstījušas Bāzeles vienošanās pieņemtos standartus par kapitāla apjoma noteikšanu un pielieto tos vienlīdzīgā mērā visās nacionālajās bankās [26.].

Bāzeles Banku uzraudzības komitejas “Efektīvas banku uzraudzības pamatprincipi” ir svarīgs un visaptverošs starptautisks efektīvas banku uzraudzības standarts. Pamatprincipi izstrādāti sadarbībā ar vairākām uzraudzības institūcijām pasaulē un pamatojas uz to pieredzi banku uzraudzības jomā. Šajā dokumentā ir formulēti 25 principi, kas ir banku uzraudzības sistēmas pamats un ietver efektīvas uzraudzības priekšnoteikumus, licencēšanas un banku darbību regulējošās prasības, uzraudzības metodes, informācijas iesniegšanas prasības, uzraudzības institūciju oficiālās pilnvaras un principus starptautiski aktīvu banku uzraudzības veikšanai.

Efektīvas banku uzraudzības pamatprincipi ir šādi:

1. princips Struktūra un koordinēšana.

Efektīva banku uzraudzības sistēma paredz katrai banku uzraudzības institūcijai skaidri noteiktus pienākumus un uzdevumus.

Katras uzraudzības institūcijas darbībai jābūt neatkarīgai, un tai jābūt pietiekamiem resursiem.

Banku uzraudzībai nepieciešami atbilstoši normatīvie akti, t.sk. banku licencēšanas un nepārtrauktas uzraudzības noteikumi.

Banku uzraudzībai nepieciešami atbilstoši normatīvie akti, kuros iekļautas tiesības, lai nodrošinātu likumu ievērošanu, banku darbības drošību un stabilitāti.

Banku uzraudzībai nepieciešami atbilstoši normatīvie akti, lai nodrošinātu uzraudzības speciālistu juridisko aizsardzību.

Jānosaka informācijas apmaiņas kārtība starp uzraudzības institūcijām un jānodrošina šīs informācijas konfidencialitātes aizsardzība.

2. princips. Atļautās darbības.

Skaidri jānosaka, kādas darbības drīkst veikt iestādes, kas licencētas un pakļautas uzraudzībai kā bankas, un, cik vien iespējams, jākontrolē vārda "banka" lietošana nosaukumos.

3. princips. Licencēšanas apjoms.

Licencēšanas institūcijai jābūt tiesīgai noteikt licenču saņemšanas kritērijus un neizsniegt licenci, ja jaundibināmā kredītiestāde nav ievērojusi noteiktos standartus. Licencēšanas procesā jānovērtē vismaz kredītiestādes īpašnieku (akcionāru) struktūra, padomes locekļu un augstākās vadības pienākumi un pilnvaras, kredītiestādes darbības plāns, iekšējās kontroles sistēma un finansiālā prognoze, t.sk. kapitāla apjoms. Ja bankas īpašnieks vai mātesuzņēmums ir ārvalstu banka, tai jāiesniedz attiecīgās ārvalsts uzraudzības institūcijas atļauja.

4. princips. Īpašumtiesību modelis.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt tiesībām izskatīt un noraidīt jebkuru piedāvājumu nodot trešajām personām būtisku līdzdalību vai akciju kontrolpaketi esošajās bankās.

5. princips. Ieguvumi un ieguldījumi.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt tiesībām noteikt galveno bankas ieguvumu un ieguldījumu pārbaudes kritērijus un nodrošināt, ka korporatīvas struktūras nepakļauj banku pārmērīgiem riskiem un netraucē efektīvu uzraudzību.

6. princips. Kapitāla pietiekamība.

Banku uzraudzības institūcijai jānosaka saprātīgas un atbilstošas minimālās kapitāla pietiekamības prasības visām bankām. Šādām prasībām jāatspoguļo riski, kurus uzņemas bankas, un jānosaka kapitāla komponenti, ņemot vērā banku spēju segt zaudējumus. Vismaz starptautiski aktīvām bankām šīs prasības nedrīkst būt mazākas, nekā nosaka Bāzeles Kapitāla vienošanās un tās grozījumi.

7. princips. Aizdevumu un ieguldījumu politika.

Jebkuras uzraudzības sistēmas būtiska sastāvdaļa ir to bankas politiku, prakses un procedūru novērtējums, kuras attiecas uz aizdevumu izsniegšanu un ieguldījumu veikšanu, kā arī uz nepārtrauktu aizdevumu un ieguldījumu portfeļa pārvaldīšanu.

8. princips. Aktīvu kvalitāte.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pārliecinātai, ka bankas izstrādā un stingri ievēro

piemērotas aktīvu kvalitātes un uzkrājumu un rezervju nedrošiem parādiem pietiekamības novērtēšanas politikas, praksi un procedūras.

9. princips. Vadības informācijas sistēmas un piesardzīgie limiti.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pārliecinātai, ka bankās ir izveidotas vadības informācijas sistēmas, kas nodrošina vadībai iespēju noteikt kredītu koncentrāciju portfeļa ietvaros, un uzraudzības institūcijai jānosaka piesardzīgi limiti bankas darījumiem ar vienu aizņēmēju vai savstarpēji saistītu aizņēmēju grupu.

10. princips. Saistītie aizdevumi.

Lai novērstu ļaunprātības, kas izriet no saistītajiem aizdevumiem, banku uzraudzības institūcijām jāpieprasa, lai bankas saistītajiem uzņēmumiem un indivīdiem aizdevumus piešķirtu darījumos starp labi informētām, ieinteresētām pusēm, kas nav finansiāli saistītas, lai šādu kredītu piešķiršana tiktu efektīvi uzraudzīta un lai tiktu veikti citi atbilstoši pasākumi risku kontrolēšanai vai samazināšanai.

11. princips. Valsts un pārveduma risks.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pārliecinātai, ka bankām ir atbilstošas politikas un procedūras, lai identificētu, uzraudzītu un kontrolētu starptautisko aizdevumu un ieguldījumu darbībai piemītošos valsts un pārveduma riskus un uzturētu atbilstošas rezerves šādiem riskiem.

12. princips. Tirgus riski.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pārliecinātai, ka bankām ir sistēmas, kas precīzi novērtē, uzrauga un atbilstoši kontrolē tirgus riskus; uzraudzības institūcijai jābūt pilnvarotai nepieciešamības gadījumā noteikt konkrētus limitus un/vai konkrētu kapitāla prasību tirgus riskiem.

13. princips. Risku pārvaldīšana.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pārliecinātai, ka bankām ir visaptverošs risku pārvaldīšanas process (t.sk. atbilstoša uzraudzība, ko veic valde un augstākā vadība), lai noteiktu, novērtētu, uzraudzītu un kontrolētu visus pārējos būtiskos riskus un, ja nepieciešams, turētu kapitālu, lai aizsargātos pret šiem riskiem.

14. princips. Iekšējās kontroles sistēma.

Banku uzraudzības institūcijai jānosaka, ka bankām jāizveido iekšējās kontroles sistēmas, kas atbilstu banku darījumu būtībai un apjomam. Iekšējās kontroles sistēmai jāietver skaidra pilnvaru un atbildības noteikšanas kārtība; saistību uzņemšanās bankas vārdā, maksājumu

veikšanas un aktīvu un pasīvu uzskaites pienākumu nodalīšana; šo procesu saskaņošana; bankas aktīvu aizsardzība; atbilstošs neatkarīgs iekšējā un ārējā audita un regulējošo prasību ievērošanas dienests, lai pārbaudītu šo kontroles pasākumu un attiecīgo likumu un noteikumu stingru ievērošanu.

15. princips. "Pazīsti savu klientu" noteikumi.

Banku uzraudzības institūcijai jānosaka, ka bankās jābūt atbilstošām politikām, praksei un procedūrām, t.sk. stingriem "pazīsti savu klientu" noteikumiem, lai veicinātu augstu ētikas un profesionālo standartu ievērošanu finanšu sektorā un nepieļautu, ka banku ar nodomu vai bez nodoma izmanto noziedzīgas personas.

16. princips. Pārbaudes bankās un banku pārskatu analīze.

Efektīvu banku uzraudzības sistēmu veido gan pārbaudes bankās, gan banku pārskatu analīze.

17. princips. Uzraudzības kontakts.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pastāvīgiem kontaktiem ar bankas vadību un pilnīgi jāizprot iestādes darbība.

18. princips. Pārskati un ziņojumi.

Banku uzraudzības institūcijas rīcībā jābūt līdzekļiem banku individuālo un konsolidēto regulējošo prasību izpildes un statistikas pārskatu saņemšanai, izskatīšanai un analīzei.

19. princips. Pārbaudes kredītiestādēs un ārējais audits.

Banku uzraudzības institūcijas rīcībā jābūt līdzekļiem, lai, veicot pārbaudes bankās vai izmantojot ārējos auditorus, neatkarīgi pārbaudītu uzraudzības informāciju.

20. princips. Konsolidētā uzraudzība.

Būtiska banku uzraudzības sastāvdaļa ir uzraudzības institūcijas spēja veikt bankas grupas konsolidēto uzraudzību.

21. princips. Adekvāta un patiesa uzskaitē.

Banku uzraudzības institūcijai jābūt pārliecinātai, ka katra banka kārtu grāmatvedību saskaņā ar konsekventu grāmatvedības politiku un praksi, kas ļauj uzraudzības institūcijai gūt patiesu priekšstatu par bankas finansiālo stāvokli un tās darbības ienesīgumu, un ka banka regulāri publicē finanšu pārskatus, kas patiesi atspoguļo tās stāvokli.

22. princips. Koriģējošie pasākumi.

Banku uzraudzības institūcijas rīcībā jābūt atbilstošiem uzraudzības līdzekļiem savlaicīgai koriģējošu pasākumu veikšanai, ja bankas nav ievērojušas saprātīgās prasības (piemēram,

minimālās kapitāla pietiekamības rādītājs), ja konstatēti normatīvo aktu prasību pārkāpumi vai ja citādi tiek apdraudēti noguldītāji. Ārkārtas situācijās uzraudzības institūcijai jābūt tiesīgai atsaukt licenci bankas darbībai vai ierosināt tās atsaukšanu.

23. princips. Ārvalstīs atvērto filiāļu uzraudzība.

Banku uzraudzības institūcijai jāveic starptautiski aktīvu banku organizāciju vispārēja konsolidētā uzraudzība, atbilstoši pārraugot visus šo banku organizāciju veiktās darbības aspektus visā pasaulē un piemērojot tiem kredītiestāžu darbību regulējošās prasības, vispirms banku filiālēs, kopuzņēmumos un meitasuzņēmumos ārvalstīs.

24. princips. Starptautiskā koordinēšana.

Galvenā konsolidētās uzraudzības sastāvdaļa ir kontaktu dibināšana un informācijas apmaiņa ar citām uzraudzības institūcijām, vispirms ar uzņēmēj valsts uzraudzības institūcijām.

25. princips. Nacionālais režīms.

Banku uzraudzības institūcijai jāpieprasa, lai ārvalstu banku vietējās operācijas tiktu veiktas atbilstoši iekšzemes bankām noteiktajām augstajām prasībām, un konsolidētās uzraudzības nolūkā tai jābūt pilnvarotai veikt nepieciešamās informācijas apmaiņu ar šādu banku mītnes zemes uzraudzības institūciju [46].

Arī Latvijas Bankas mērķis ir veikt uzraudzību, ievērojot visus Bāzeles Banku uzraudzības komitejas izstrādātos efektīvas banku uzraudzības pamatprincipus, tādējādi veicinot Latvijas banku darbību regulējošo prasību un Latvijas Bankas uzraudzības prakses atbilstības Bāzeles Banku uzraudzības komitejas "Efektīvas banku uzraudzības pamatprincipiem" novērtēšanai, lai noskaidrotu turpmākās uzraudzības pilnveides virzienus. 2000.gadā Kredītiestāžu uzraudzības pārvalde veica pašnovērtējumu, pamatojoties uz Bāzeles Banku uzraudzības komitejas pamatprincipu novērtēšanas metodiku, un secināja, ka Latvijā 2000.gada jūlijā bija nodrošināta pilnīga atbilstība 17 pamatprincipiem no 25, un atbilstība lielā mērā – astoņiem pamatprincipiem. Pēc Latvijas Bankas lūguma Starptautiskā Valūtas fonda eksperti sniedza atsauksmi par pašnovērtējumu, atzīmējot, ka pašnovērtējumā sniegtā informācija ir pareiza un adekvāti aptver kritērijiem izvirzītos jautājumus.

Neviena jauna banka nevar uzsākt savu komercdarbību bez valsts atļaujas. Bankai ir jābūt visās svarīgākās regulēšanas un uzraudzības iestādēs, lai iegūtu atļauju uz dažādu veidu depozītu un citu finanšu instrumentu izmantošanu līdzekļu mobilizācijai. Banku kredītu un investīciju kvalitāte, kā arī banku pašu kapitāls tiek rūpīgi pārbaudīts ar dažādiem

kontrolieriem. Ja banka vēlas paplašināties, uzcelt jaunu ēku, saplūst kopā ar citu banku, izveidot jaunu nodaļu, iegādāties vai nodibināt nebanku tipa iestādi, tad bankai iepriekš jāsaņem nepieciešamā atļauja noteiktās valsts iestādēs. Banku īpašnieki nav tiesīgi slēgt banku un izstāties no tirgus, nesaņemot tās valsts iestādes atļauju, kura bankai ir izsniegusi čarteru. [41., 61.].

Valsts apņemas veikt banku regulāciju un uzraudzību vairākos gadījumos. Bankas ir viena no svarīgākajām sabiedrības ietaupījumu, kas galvenokārt ir privātpersonu un ģimeņu ietaupījumi, glabātājām. Daudziem cilvēkiem, kuri vēlas savu naudu uzglabāt bankās, trūkst informācijas un pieredzes par naudas glabāšanu bankā, lai varētu novērtēt bankas drošību. Tāpēc regulējošās iestādes atbild par informācijas savākšanu, kas nepieciešama banku finanšu stāvokļa novērtēšanai, ar mērķi aizstāvēt plašu publiku no materiālajiem zaudējumiem. Slēptās kameras un banku apsardze seko līdzī visam notiekošajam banku telpās, lai mazinātu risku banku apzagšanā. Periodiskās pārbaudes un revīzijas tiek virzītas uz iztrūkumu, krāpniecības vai sliktas bankas vadīšanas novēršanu. Valsts aģentūras vienmēr ir gatavībā kreditēt bankas, kuras saskārušās ar rezervju trūkumu. Nereti valsts institūciju tiekšanās aizstāvēt plašās publikas intereses aiziet pārāk tālu, ko apliecina neefektīvu kredītu izsniegšana iestādēm, kurām varēja pieļaut bankrota iespēju [41.; 62.].

Lielākā daļa sabiedrības ietaupījumiem ir īstermiņa augstas likvidācijas depozītu forma. Bet bankas nodarbojas arī ar ilgtermiņa ietaupījumiem, piemēram, ar pensiju programmām un individuālo pensiju kontu apkalpošanu. Attiecīgo līdzekļu izmantošana bankas kraha gadījumā vai iekšējās noziedzīgās darbības rezultātā daudzos gadījumos izraisītu katastrofālas sekas. Šajā gadījumā regulēšanas sistēma darbojas kā aizsardzības mehānisms, kad notiek depozītu apdrošināšana un periodiska kontrole par banku politiku un praksi, ar mērķi nodrošināt efektīvu un drošu sabiedrības līdzekļu pārvaldīšanu. Tomēr neviena no šīm funkcijām nav pietiekami pamatota daudzšķautņainu mūsdienu banku darbības regulācijai.

Banku darbība tiek stingri uzraudzīta tāpēc, ka tās ir spējīgas „ražot” naudu kredītu izsniegšanas veidā vai pašu darbības investēšanas rezultātā uz nekontrolēto, izejošo depozītu rēķina. Naudas masu izmēru izmaiņas stingri vienotas ar ekonomikas stāvokli valstī, it īpaši ar jaunu darba vietu radīšanu. Līdz tam laikam, kamēr centrālās bankas ir spējīgas kontrolēt naudas masas daudzuma pieaugumu, ko rada citas bankas, nav nepieciešama regulējošo orgānu un plašas publikas klātbūtne.

Banku darbība tiek regulēta arī tāpēc, ka bankas piedāvā komercuzņēmumiem un privātpersonām kredītus, kuri atbalsta patērētāju izdevumus un investīciju vajadzību. Regulēšanas un uzraudzības institūcijas apgalvo, ka sabiedrība augstākā mērā ir ieinteresēta kredītos un aizņēmumos, kurus piedāvā banku sistēma. Kredītu piešķiršanas diskriminācija var radīt nopietnas sekas privātpersonu labklājības un dzīves līmeņa uzlabošanā. Tajā pašā laikā valstī pastāv iespējas novērst piedāvāto banku pakalpojumu diskrimināciju ar konkurences pastiprināšanu starp bankām un citiem finanšu pakalpojumu sniedzējiem.

1.2. Banku sistēmas attīstības problēmas un risinājumi pārējas ekonomikas valstīs

Pēdējo gadu laikā daudzas attīstības un pārejas valstis ciešāk integrējušās pasaules finanšu sistēmā. Par jaunām un aizvien ciešākām saitēm starp jaunajiem un attīstītajiem finanšu tirgiem liecina iespaidīgais finanšu plūsmu pieaugums uz attīstības un pārejas valstīm. 70. un 80. gados kopējā tīrā kapitāla plūsma uz šo valstu grupu bija tikai aptuveni 10-20 mljrd. ASV dolāru gadā jeb aptuveni 1% no to kopējā iekšzemes kopprodukta (IKP). Savukārt jau 1991. gadā vien šo plūsmu kopapjoms strauji pieauga līdz 120 mljrd. ASV dolāru. Turpmākajos gados saglabājās stabils pieauguma temps [43].

Šeit īpaši nozīmīgu lomu ieņem tieši bankas, kas konglomerātu un koncernu ietvaros veic apjomīgus darījumus.

Finanšu globalizācijas pastiprināšanās un to apliecinošs pārrobežu finanšu plūsmu pieaugums laika gaitā varētu veicināt uzkrājumu efektīvāku izvietojumu pasaules mērogā, nekā bija iespējams agrāk, kad vairākumā valstu iekšzemes ieguldījumus bija iespējams veikt tikai ar iekšzemes uzkrājumiem. Tomēr pēdējo 20 gadu pieredze liecina, ka starptautiskie finanšu tirgi ir pakļauti neparedzētām svārstībām, sāpīgām krīzēm un kaitīgām ietekmēm. Kā to uzskatāmi pierādījušas finanšu krīzes, kas 1997. gada otrajā pusē skāra Taizemi, Indonēziju un Koreju, kā arī Krieviju un Brazīliju 1998.-1999. gadā, finanšu globalizācija ir saistīta ar ļoti lieliem riskiem, jo mūsdienās nestabilitāte vienā valstī var acumirkļi izraisīt nestabilitāti arī citās. Finanšu tirgus globalizācija, ja tā tiek pareizi vadīta, var radīt labvēlīgu vidi ar nostiprinātu tirgus disciplīnu, tādējādi veicinot finanšu sistēmas drošību attīstības un pārejas valstīs. Tomēr pašlaik daudzu attīstības un pārejas valstu finanšu sistēmām ir nopietni trūkumi, bet pasaules tirgos - būtiska informācijas nepietiekamība. Globalizācija rada daudzas problēmas, tādēļ starptautiskie ieguldītāji,

finanšu tirgus uzraudzības iestādes un ekonomiskās politikas noteicēji visā pasaulē ir īpaši ieinteresēti finanšu stabilitāti uzlabojošu pasākumu veicināšanā.

Drošas finanšu sistēmas pamatelementi ir stabila makroekonomiskā vide, dinamisks privātais sektors un labvēlīgs juridiskais ietvars, kurš nodrošina gan finanšu institūciju stingru iekšējo vadību, gan ārējo disciplīnu ar tirgus spēku palīdzību, gan arī stingrus noteikumus un uzraudzību.

Pats par sevi saprotams, ka spēcīgai banku sistēmai nepieciešama stabila makroekonomiskā vide. Nodibināt un saglabāt drošas bankas iespējams vienīgi tad, ja cenas un citi nominālie tautsaimniecības rādītāji attīstās relatīvi stabili un ekonomiskā aktivitāte palielinās mērenā tempā. Reālā sektora stabilitāte īpaši svarīga ir attīstības un pārejas valstīs, kur ražošanas struktūras parasti ir ļoti jutīgas gan pret iekšējiem, gan ārējiem satricinājumiem. Šā iemesla dēļ reālā sektora nestabilitāte attīstības valstīs ilgstoši ir bijusi pamatā finanšu sistēmas nestabilitātei. Tādēļ arī makroekonomikas stabilizācija tikusi uzskatīta par galveno priekšnoteikumu banku pārstrukturēšanai pārejas valstīs pēc centralizētās plānošanas sabrukuma. Arī bez veselīgas makroekonomiskās vides un tautsaimniecības attīstības nav iedomājama dzīvotspējīgas banku sistēmas attīstība, un šīs sistēmas drošums un stabilitāte ir atkarīga no finansēšanas vērtu projektu esamības - jābūt iespējai aizdot dinamiskam privātajam sektoram, kas darbojas skaidros juridiskajos un īpašuma tiesību ietvaros, kuri veicina finanšu līgumu īstenošanu, aizdevumu atgūšanu un nodrošinājuma realizēšanu.

Bankas joprojām ir attīstības un pārejas valstu finanšu sistēmas pamats. Patiesi, kā minēts Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas "Pārejas perioda ziņojumā 2004" [43.], banku loma ekonomiskās aktivitātes finansēšanā pārejas valstīs ir pat nozīmīgāka nekā daudzās attīstības valstīs. Bankas aizņemas, pārliecinot uzkrājējus, ka noguldījumi ir likvīdi un droši, un izmanto ievērojamu noguldīto līdzekļu daļu kredītu izsniegšanai tiem aizņēmējiem, kuri kaut kādu iemeslu dēļ nevar emitēt vērtspapīrus, ko varētu pārdot aktīvos finanšu tirgos. Tā kā lielākajā daļā attīstības un pārejas valstu uzņēmumu vērtspapīru tirgi ir ierobežoti, vairākums aizdevumu netiek attiecīgi nodrošināti. Tas nozīmē, ka bankas ir galvenās institūcijas, kas novērtē un uzrauga finanšu starpniecības riskus un peļņu.

Novērtējot aizņēmēja kredīspēju, bankas aplēš finansējamā projekta rentabilitāti, ņemot vērā informāciju, kas ir atšķirīga no tās, kura pieejama aizņēmējam. Piemēram, uzņēmums, kas vēlas aizņemties, labāk pārzina sava projekta izmaksu struktūru, savukārt

bankām ir zināmas priekšrocības aizņēmēju uzņēmējdarbības plānu un vadības kvalitātes novērtēšanā. Bankām var būt arī plašāka informācija par vispārējiem tirgus apstākļiem un makroekonomisko vidi (piemēram, monetārās politikas nostādņem un procentu likmju, cenu, ekonomiskās aktivitātes un valūtas kursu perspektīvu). Izmantojot šādu informāciju neatkarīgai risku novērtēšanai, bankas palīdz uzņēmumiem izvēlēties ienesīgus ieguldījumu projektus un izvairīties no neizdevīgiem.

Banku sistēmas drošums un elastīgums ir atkarīgs no tā, cik efektīvi un rūpīgi bankas veic ar kredītriska analīzi un kreditēšanas lēmumu pieņemšanu saistītās procedūras, kā arī no tā, cik labi tās pazīst un pārvalda mainīgos riskus, mainoties debitoru ekonomiskajam stāvoklim. Taču bankas veic arī citas svarīgas finansiālas funkcijas, piemēram, klīringa un maksājumu sistēmas un valūtas tirgus vadību. Tādējādi banku sektors ir galvenais līdzeklis, ar kura starpniecību tiek īstenota monetārā politika, ietekmējot tirgus procentu likmes, likviditāti un, visbeidzot, vispārējo ekonomisko aktivitāti un cenas. Šo dažādo funkciju dēļ stabils banku sektors ir galvenā veselīgas finanšu sistēmas sastāvdaļa. [32.]

Tas, cik efektīvi bankas veic šīs funkcijas, savukārt ir atkarīgs no konkurences banku sistēmā un makroekonomikas stāvokļa. Viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ daudzu attīstības un pārejas valstu banku sektors nav konkurētspējīgs, ir valdības iejaukšanās. Daudzu attīstības un pārejas valstu valdības ar nacionalizāciju, valsts īpašumu, ārvalstnieku īpašumtiesību ierobežošanu, nepietiekami stingriem likumiem attiecībā uz vietējo banku un finanšu vai uzņēmumu grupu savstarpējām attiecībām bieži ir apzināti vai neapzināti veicinājušas pārmērīgu koncentrāciju. Šādu deformāciju bieži papildina valdības tieša iejaukšanās banku lēmumos par kreditēšanu, un tas ilgākā laika posmā negatīvi ietekmē banku bilanci.

Daudzie makroekonomiska rakstura satricinājumi, kuriem pakļautas attīstības un pārejas valstis, var vājināt arī šo valstu bankas. Kreditēšanas problēmas, ja tās radījis kādas nozīmīgas eksporta preces nelabvēlīgu tirdzniecības nosacījumu izraisīts satricinājums, visticamāk var ietekmēt banku sektoru kopumā. Pasliktinoties makroekonomikas stāvoklim, samazinās jaunu ienesīgu kapitāla ieguldījumu projektu skaits, kuriem būtu vajadzīgs banku finansējums, un aizņēmējiem, kuru ienākumi sarūk, rodas grūtības parādu apkalpošanā. Dažās valstīs, kuras skāra Āzijas finanšu krīze, šo ietekmi pastiprināja arī tas, ka finansiālu problēmu dēļ bankas bija spiestas atbrīvoties no to aizdevumu nodrošinājuma, kuru atmaksu

tās bija pieprasījušas. Tas izraisīja ar banku aizdevumiem finansēto aktīvu - īpaši nekustamā īpašuma - cenu strauju kritumu.

Banku sistēmas nestabilitātes problēmas - īpaši attīstības un pārejas valstīs - mēdz rasties pēkšņi. Ja aizņēmēju spēja atmaksāt tiem izsniegtos kredītus ir apšaubāma, noguldītājiem var zust uzticība banku spējai pildīt saistības, un var sākties masveidīga līdzekļu izņemšana no bankām. Šāda iespēja un tas, ka lielu daļu banku kapitāla veido piesaistītie līdzekļi, padara banku sistēmu īpaši jutīgu pret pēkšņiem nestabilitātes periodiem.

Lai mazinātu šo jutīgumu, privātīpašuma un konkurences nostiprināšanai banku sistēmā jābūt attīstības un pārejas valstu prioritāram uzdevumam. Par banku un citu finanšu institūciju iekšējo pārvaldīšanu vispirms ir atbildīgi to īpašnieki, vadītāji un direktori. Īpašnieki, kuri riskē ar savu kapitālu, ir ieinteresēti iecelt kompetentus direktorus un vadītājus, kā arī rūpīgi pārraudzīt savus uzņēmumus. Tādēļ privatizāciju parasti uzskata par attīstības un pārejas valstu banku sektora reformas neatņemamu sastāvdaļu. Tirgus pieejamības nosacījumu liberalizācija, lai banku darbība kļūtu konkurētspējīga, ir vēl viens veids, kā palielināt gan privātīpašuma īpatsvaru, gan konkurenci banku sektorā.

Banku sektora trūkumus var novērst, arī attīstot citas ar bankām konkurējošas finanšu starpniecības iestādes, un šādi pakļaut bankas tirgus disciplīnai. Tāpat kā bankas, novērtējot kredītrisku, pakļauj tirgus disciplīnai uzņēmumus, kuri no tām aizņemas, tā arī citi tirgi un institūcijas, ja to darbību atbilstoši regulē un atbalsta likumdošanas akti un normatīvie norādījumi, var stiprināt banku sektora stabilitāti, konkurējot ar bankām gan kā aizņēmēji, gan kā aizdevēji, kā tas notiek industriālajās valstīs. Konkurence veicina starpniecības efektivitāti un kontrolē banku rīcību, piešķirot tirgiem plašumu un dziļumu un šādi pastiprinot finanšu sistēmas pretestību satricinājumiem. [32.]

Valdības vērtspapīru tirgi, piemēram, piedāvā līdzekļu uzkrājējiem alternatīvu noguldījumiem bankā. Konkurences cīņā par uzkrājumiem ar valdības vērtspapīru tirgiem bankas vairs nevar tik brīvi palielināt starpību starp noguldījumu un kredītu procentu likmi, pazeminot noguldījumu likmi. Aktīvam valdības vērtspapīru tirgum ir arī citas priekšrocības. Tas ļauj centrālajai bankai elastīgāk īstenot monetāro politiku, kā arī piedāvā ceļus, kā sniegt īslaicīgu ar ķīlu nodrošinātu finansiālu palīdzību likviditātes problēmās nonākušajām bankām, neradot morāla riska problēmas, kas varētu rasties, ja likviditāte tiktu piedāvāta tieši individuālām institūcijām. Arī repo darījumus ar valdības vērtspapīriem var

izmantot, lai attīstītu ar ķīlu nodrošinātu starpbanku kredītu tirgu, vēl vairāk veicinot banku drošumu un likviditāti.

Kapitāla konta konvertējamība paplašina izvēli, dodot līdzekļu uzkrājējiem iespēju iegūt ārzemju aktīvus. Palielinot to instrumentu skaitu un veidus, kuri var konkurēt ar iekšzemes noguldījumiem bankās, bankām kļūst arvien grūtāk iekasēt lielu starpniecības maksu. Arī likvīda starpbanku valūtas tirgus attīstībai ir liela nozīme, lai tirgotājiem un spekulantiem dotu iespēju veidot tagadnes (spot) un nākotnes (forward) pozīcijas ārvalstu valūtā. Patiesi, spēcīgas iekšzemes finanšu institūcijas ir nepieciešamas, lai atbildīgās institūcijas varētu kapitāla plūsmu un valūtas kursu pārvaldīšanā atbilstoši izmantot monetārās politikas instrumentus, ieskaitot tirgus procentu likmes.

Aktīvi, labi funkcionējoši kapitāla vērtspapīru tirgi uzņēmumiem ir ne tikai alternatīva banku kredītiem kā kapitālieguldījumu finansējuma avotam, bet veido arī mehānismu banku pakļaušanai tirgus disciplīnai. Ja banku akcijas tiek tirgotas publiski, tirgi var disciplinēt vāji pārvaldītas bankas, pazeminot to akciju vērtību, kas savukārt rada vilinājumu tās iegūt īpašumā vai apvienot, tādējādi veicinot īpašuma tiesību vai kontroles maiņu.

Kapitāla vērtspapīru tirgi attīstības un pārejas valstīs pēdējo gadu laikā ir būtiski paplašinājušies. No 1992. līdz 2004. gadam ieguldījumu fondu skaits jaunajos tirgos ir trīspadsmitkārtšojies, pārsniedzot 15 200, bet to kopējo tīro aktīvu vērtība jau pārsniegusi 1010 mljrd. ASV dolāru.[51.] Tomēr tie joprojām ir pakļauti vairākiem riskiem. Piemēram, tās ir likviditātes problēmas, grūtības ar īpašuma tiesību maiņu, atšķirīga informācija un politiskā nestabilitāte.

Industriālajās valstīs katrs finanšu tirgus un institūcija, kā arī likumdošanas akti un normatīvie noteikumi, uz kā balstās tirgi, pilda citu lomu, kas nodrošina tirgus disciplīnu un nostiprina finanšu sistēmu. Taču daudzās attīstības un pārejas valstīs finanšu sistēmai trūkst dziļuma un plašuma. To bieži vien rada ilgstoša finansiāla apspiestība, valdības iejaukšanās finanšu tirgos un ārējo tekošā un kapitāla konta darījumu ierobežošana. Daudzo būtisko finanšu sistēmas trūkumu dēļ, kurus joprojām nav izdevies novērst, šīs valstis nespēj gūt labumu no tirgus disciplīnas, kas varētu nodrošināt vāji pārvaldītu banku izstumšanu no tirgus.

Viens no visbiežāk sastopamajiem trūkumiem ir centrālajai bankai vai komercbankām izvīrītā prasība kreditēt valdību vai prioritāros sektorus. Šāda kreditēšana bieži notiek, subsidējot procentu likmes, un tas novājina bankas un apslāpē valdības vērtspapīru tirgu

attīstību. Cits trūkums ir lielā valsts līdzdalība finanšu institūciju un nebanku finanšu uzņēmumu kapitālā - tā kavē tirgus kapitalizācijas pieaugumu un kapitāla vērtspapīru tirgus attīstību. Procentu likmju ierobežošana, nosakot to pieļaujamo apjomu, mazina finanšu starpniecības efektivitāti un iespējas saņemt signālus par izdevīgiem ieguldījumiem. Savukārt starptautisko tekošā un kapitāla konta darījumu ierobežošanas rezultāts ir sekls valūtas tirgus un paralēlu valūtas tirgu veidošana. Citi finanšu tirgus operāciju ierobežojumi kavē to pilnīgu attīstību tāpat kā nepietiekamie informācijas publiskošanas standarti, kas arī būtiski palielina risku šajos tirgos.

Nekāda tirgus disciplīna nebūtu efektīva bez likumdošanas aktiem un normatīvajiem noteikumiem, kas tirgus dalībniekus rosina periodiski publicēt precīzu informāciju. Efektīvos tirgos informācija ir būtiska, un tirgi būs labi informēti tikai tad, ja visiem to potenciālajiem dalībniekiem būs iespēja iegūt informāciju par saprātīgu cenu. Labi informētiem kreditoriem, kuru līdzekļi pakļauti riskam un netiek aizsargāti ar valdības garantijām, ir pamats izvēlēties institūcijas, kurām tie aizdod līdzekļus starpbanku, komercveksļu, uzņēmumu obligāciju un naudas tirgos, ņemot vērā katra aizņēmēja riska īpatnības.

Lai gan attīstības un pārejas valstīs pastāv daudzi šķēršļi nebanku finanšu institūciju un tirgu attīstībai, precīzu un savlaicīgu ekonomisko un finanšu datu pieejamības trūkums, bez šaubām, ir viens no visnopietnākajiem šķēršļiem. Ir ārkārtīgi svarīgi panākt, lai labākā prakse drošas finanšu sistēmas veidošanā attīstības un pārejas valstīs ietvertu arī datu sniegšanas, publiskošanas un izplatīšanas standartus. Kopš 1996. gada Starptautiskais Valūtas fonds ir veicis vairākus pasākumus, lai veicinātu dalībvalstu makroekonomisko datu izplatīšanu divu savstarpēji saistītu iniciatīvu ietvaros. Pirmā ir Speciālais datu izplatīšanas standarts - brīvprātīga sistēma, ar kuras palīdzību valstis, kas ir aktīvas starptautiskajos finanšu tirgos vai vēlas tādas būt, vienojas regulāri un savlaicīgi sniegt noteiktus galvenos ekonomiskos datus. Otra iniciatīva ir Vispārējā datu izplatīšanas sistēma, kurai, tiklīdz būs sasniegti piemēroti apstākļi, jāpievienojas visām Starptautiskā Valūtas fonda dalībvalstīm [32.].

Pat tad, ja datu publiskošana būs labi organizēta, tirgus disciplīna tik un tā nevarēs nodrošināt attīstības un pārejas valstu finanšu sistēmu pilnīgu stabilitāti, kamēr to tirgus struktūra būs nepilnīga. Turpinoties finanšu tirgu attīstībai šajās valstīs, uzraudzības un vadības iestādēm vajadzēs uzņemties ļoti nozīmīgu lomu spēcīgas finanšu sistēmas

saglabāšanā un jebkuru krīžu risināšanā. Šajā ziņā finanšu institūciju un tirgu oficiālā pārraudzība būtiski papildina iekšējo pārvaldi un tirgus disciplīnu. Vairākas valstis, īpaši Ungārija un Polija, steidz pielāgot savus finanšu darbības juridiskos un institucionālos ietvarus, cenšoties panākt atbilstību Eiropas Savienības direktīvām. Daudzas attīstības un pārejas valstis nostiprina uzraudzības iestādes, lai gan šo aģentūru efektivitāte vēl jāpārbauda vispārējās krīzes apstākļos.

Pēdējo gadu laikā daudzu valstu finanšu sistēmu pārraugi arvien lielākā vienprātībā atbalsta ideju radīt saskanīgu starptautisku banku uzraudzības standartu un labākās prakses ietvaru, kas veicinātu spēcīgu finanšu sistēmu attīstību visās valstīs, ieskaitot jaunus tirgus. Izstrādājot šādu ietvaru, īpaša uzmanība būs jāvelta vadības un uzraudzības prakses konsekvencei un piemērotībai visā pasaulē. Tādēļ 1996. gadā Bāzeles Banku uzraudzības komiteja izstrādāja drošas banku darbības pamatprincipus, kas piemērojami visām valstīm.

Kopumā jāsecina, ka gan valstu, gan starptautiskajā līmenī izvērstās iniciatīvas, kuru mērķis ir stiprināt finanšu institūciju korporatīvo pārvaldi, sekmēt tirgus disciplīnu, nodrošināt informācijas publiskošanas kvalitāti un savlaicīgumu un pastiprināt uzraudzību, veido vispusīgu stratēģiju, kas ilgākā laika periodā stimulē attīstību un pārejās valstīs novērst finanšu tirgus trūkumus un pievērsties uzraudzības nepilnībām. Ja šādai stratēģijai būs panākumi, tā radīs spēcīgāku starptautisko banku un finanšu sistēmu, kurā uzkrājumu un ieguldījumu globālā izvietošana būs efektīvāka nekā pašlaik, un tādējādi liks pamatu stabilai ilgtermiņa izaugsmei attīstības un pārejas valstīs.

Kopš 90. gadu sākuma globalizācija, piesātinātais banku pakalpojumu tirgus, sīvā cenu cīņa un stratēģiskā orientācija galvenokārt uz turīgo klientu bankas visā pasaulē noveda pie ienākumu samazināšanās, tāpēc bija jāmeklē jauni stratēģiski un taktiski risinājumi.

Šādā situācijā bankas bija spiestas lielāku uzmanību veltīt mazajiem jeb tā dēvētajiem retail klientiem, kas ir vismaz 80 % no visiem bankas klientiem. Centralizējot un standartizējot bankas iekšējos procesus, samazinot darbinieku skaitu, kā arī aktīvāk izmantojot elektroniskos banku norēķinus (electronic banking) piedāvātās iespējas, bankām izdevās ievērojami samazināt izdevumus.

Latvijā, pateicoties straujajam tirgus pieaugumam, banku pakalpojumu sektors vēl pagaidām nav pārsātināts. Taču šāda situācija nevar būt ilgstoša, it īpaši kreditēšanas pakalpojumu tirgū. Tiek prognozēts, ka kreditēšanas tempi jau tuvākajā nākotnē varētu būtiski samazināties. Tad banku dienas kārtības viens no galvenajiem jautājumiem būs

izmaksu samazināšana, it īpaši banku pakalpojumu sniegšana fiziskajām personām un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (retail banking) sektorā, kura galvenā specifika raksturīga ar darījumu kvantitāti, ko nosaka lielais darījumu skaits un to mazais apjoms [44.].

Par galveno banku pakalpojumu sniegšana fiziskajām personām un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (retail banking) mērķi tiek uzskatīta lētāku finanšu resursu piesaiste bankai. Šī problēma arvien aktuālāka kļūst arī Latvijas bankām, jo kopējais izsniegto aizdevumu portfelis pēdējos gadus aug daudz straujāk nekā piesaistīto noguldījumu apjoms. Piemēram, 2006. gadā, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, noguldījumu apjoms ir audzis par 25.1 %, kamēr kredītportfelis - par 52.2 %.

Straujais administratīvo izmaksu kāpums, ko pašlaik galvenokārt kompensē kredītportfeļa pieaugums, gadu no gada palielinās. Administratīvie izdevumi 2005.g. pieauga vairāk kā par 25% vairāk nekā 2004. gadā.. Spriežot pēc ārvalstu pieredzes, galvenais izmaksu reducēšanas mehānisms diemžēl ir darbinieku skaita samazināšana. Vienlaikus šis apstāklis nedrīkst negatīvi iespaidot sniegto pakalpojumu kvalitāti.

Izdevumu samazināšanu, dažādu produktu pārdošanas aktīvāku pielietojumu, kā arī papildus komfortu klientiem iespējams nodrošināt ar elektroniskos banku norēķinus (electronic banking) palīdzību.

Latvijā populārākie elektroniskie banku norēķinu (electronic banking) kanāli ir bankomāts, maksājumu kartes, telebanka un internetbanka. Tradicionālajām filiālēm arī tuvākajā nākotnē būs būtiska nozīme, tomēr, pēc ārzemju ekspertu domām, svarīgākais nākotnes noieta kanāls gan Eiropā, gan ASV būs internets. Kaut gan Latvijā interneta lielais uzvaras gājiens vēl tikai priekšā, tomēr pie noteiktiem tehniskiem un tirgus nosacījumiem (piem., interneta cenu samazinājums, izmaiņas Lattelekom cenu politikā) varam sagaidīt eksponenciālu tā lietotāju pieaugumu.

Pēc Šveices bankas Credit Suisse aprēķiniem, ar vienu pārskaitījumu internetā iespējams ietaupīt četras piektdaļas tradicionālo izmaksu. Savukārt konta stāvokļa noskaidrošana internetā maksā tikai 7 % no tām izmaksām, kuras sastādītu tradicionāla šī pakalpojuma apstrāde filiālē.

Pilnīgi automatizēts bankas darījumu centrs un pēc divu zonu principa veidota filiāle, kas sastāv no pašapkalpošanās un konsultāciju nodaļas, mūsdienās vairs nav utopija, bet gan jau tuvākās nākotnes realitāte. Pirmā pilnīgi automatizētā bankas filiāle Šveicē

parādījās 1992. gadā. Rietumeiropā banku pāreja no tradicionālās filiāles uzbūves uz pilnīgi automatizētu un/vai divu zonu principu prasīja nedaudz vairāk par 10 gadiem, kas pie inovāciju ātruma Latvijā varētu notikt 6 - 7 gadu laikā. Kaut arī šobrīd vēl neviena Latvijas komercbanka nav paziņojusi par šāda tipa filiāles atklāšanu, tomēr jau tuvāko 1 - 2 gadu laikā prognozējama pirmās šādi veidotas filiāles atvēršana [44.].

Elektroniskās bankoperācijas (Electronic banking) ļauj ne vien samazināt izmaksas, bet arī nodrošināt klientam laika un vietas neatkarību, zemākus komisijas maksājumus, kā arī darījuma ātrumu un ērtāku pieejamību.

Tomēr jāņem vērā arī galvenās psiholoģiskā rakstura problēmas, ko nes sev līdzi banku filiāļu darbības automatizācija. Tās ir bailes par drošību, problēmas ar e-iekārtu apgūšanu un pielietošanu, izolācija un sociālās saskarsmes pazaudēšana. Tāpēc liela nozīme filiāļu darbības automatizācijas procesā arī turpmāk paliks individuālajām klientu konsultācijām.

Pašlaik 80 % sava darba laika bankas darbinieks velta pamatpakalpojumu veikšanai un tikai 20 % atvēl klientu konsultēšanai. Tādējādi, pilnībā neizmantojot klienta finanšu potenciālu, netiek izmantota iespēja gūt papildus peļņu. Risinājums šinī gadījumā meklējams rutinēto procesu centralizēšanā un pārdošanas procesu standartizēšanā, kuru pielietojums ļaus ne vien samazināt administratīvās izmaksas, bet arī palielinās apkalpošanas kvalitāti un līdz ar to uzlabos pārdošanas rezultātus.

Var secināt, ka elektronisko banku norēķini (electronic banking) ir banku pakalpojumu sniegšana fiziskajām personām un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (retail banking) galvenais izmaksu reducētājs un tā loma nākotnē tikai pieaugs.

Tomēr pilnīga atteikšanās no individuālām retail - klientu konsultācijām nav iespējama. To nosaka galvenokārt ar elektronisko norēķinu sistēmu (electronic banking) saistītās dažādas klientu psiholoģiskās problēmas, dažādu klientu grupu dažāda elektroniskā pakalpojumu akceptēšanas līmenis un konsultāciju ietilpīgie produkti, piemēram, hipotekārais kredīts, investīciju produkti un citi. Tikai pareiza līdzsvara atrašana starp procesu standartizāciju un individuālo pieeju klientam būs retail banking panākumu atslēga.

Kopumā autors secina, ka banku sistēmas attīstības tendences ir šādas:

-visā pasaulē palielinās banku regulējošās prasības un līdz ar to palielinās banku administratīvās izmaksas;

- pieaug un attīstās elektronisko banku norēķini (electronic banking) nozīme kā banku pakalpojumu sniegšana fiziskajām personām un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (retail banking) sastāvdaļai, kā arī pašai par sevi;
- banku darbību nosaka 1996.g. Bāzeles banku uzraudzības komitejas ieviestie standarti daudzās valstīs;
- viens no lielākajiem trūkumiem virknē attīstības valstu ir valdības ietekme uz centrālās bankas darbību, kā arī spiediens kreditēt valdību;
- kopš gadsimta vidus bankās ir ieviesti ierobežojumi akciju un citu riska vērtspapīru iegādei;
- bankas ieņem vadošo lomu starptautisko finanšu plūsmu apjomu pieaugumā, šādas naudas plūsmas nereti var novest pie krīzēm kā tas notika 1997.g. Taizemē kas pārvērtās Āzijas krīzē;
- globalizācija rada problēmas , kas saistītas ar naudas atmazgāšanu, elektroniskajiem noziegumiem, investīciju darbību un stabilitātes izjaukšanu atsevišķās valstīs.

2. LATVIJAS BANKU SISTĒMAS ATTĪSTĪBAS TENDENCES

2.1. Latvijas banku sistēmas attīstības vēsture

Latvijas komercbanku jaunās vēstures laika skaitīšana sākas jau 1988. gadā, kad tika dibinātas pirmās bankas – Rīgas starp reģionālā banka Baltija (vēlāk ieguva nosaukumu Banka Baltija) un Inovācijas banka (vēlāk Latvijas rekonstrukcijas un attīstības banka). Līdz tam Latvijā nebija patstāvīgas bankas. Darbojās tikai PSRS Valsts banka un tās pakļautībā esošās specializētās bankas filiāles, kā arī plašs krājkasu tīkls [37.].

1989. gadā pirmajām divām komercbankām pievienojās vēl četras: Rīgas Komer banka, Simkass (vēlāk Kredo banka), Rīga-banka (vēlāk Trasta komercbanka) un Zemes banka. Pirmo banku veidošanās process bija grūts un sarežģīts, jo licences tika izsniegtas tikai Maskavā, PSRS Valsts bankā.

1990. gada 2. martā Latvijas PSR Augstākā padome pieņēma likumu "Par bankām" un lēmumu "Par Latvijas Banku". Tas noteica, ka Latvijas PSR tiek dibināta (faktiski - atjaunota) Latvijas Banka un tiek izsniegtas licences privāto banku darbībai. 1990. gadā 4. maijā tika pieņemta Latvijas valstiskā neatkarības deklarācija, kas nozīmēja pilnīgi jaunas ēras sākumu banku darbībā.

1990.gada 31. augustā *Latvijas Republikas Augstākā Padome* pieņēma lēmumu "Par Latvijas Republikas teritorijā esošo banku iestāžu reorganizāciju" un tādējādi uzsākot Latvijas centrālās bankas dibināšanu, sākotnēji tai atstājot arī komercbankas funkciju. Tā pārņēma savā īpašumā un struktūrā *PSRS Valsts bankas* Latvijas Republikānisko banku u.c. valsts kredītiestādes.

Pēc 1991.g. 21.augusta, kad pilnībā atjaunojās Latvijas neatkarība, sākās jauns posms Latvijas banku sistēmas attīstībā. 1991.g. 3.septembrī LB pārņēma 49 Latvijā darbojošās *PSRS* banku nodaļas. Šī reorganizācija notika visos 3 veidos - izolē pārdotas vērtīgākās bankas nodaļas (piemēram, Citadeles), uz nodaļu bāzes izveidojās jaunas komercbankas (piemēram, Ogres Komer banka, Liepājas Komer banka u.c. - galvenokārt tās ir reģionālās nodaļas), izveidojās valsts komercbankas (Unibanka). Vispārējos nestabilitātes apstākļos jaunajām Latvijas komercbankām bija grūti uzsākt darbu, jo kredītiem trūka nopietnu garantiju, nepietika apgrozāmo līdzekļu. Vienīgais, ar ko varēja pelnīt, bija valūtas maiņa un īstermiņa aizdevumi pret drošu ķīlu.

Vienlaikus ar *Latvijas Bankas* reorganizāciju sākās komercbanku attīstība. Tas bija pārsteidzoši, ka, saimniecībai atrodoties krīzes stāvoklī, 1992.-1993. gadā neparasti veiksmīgi attīstījās komercbanku darbība. Liela nozīme bija Latvijas izdevīgajam ģeogrāfiskajam stāvoklim, kas ir īpaši piemērots finansu plūsmas tranzītam, uzkrāšanai un tālākvirzībai.

1993. gadā nozarē notika svarīgas strukturālas izmaiņas. LB pārtrauca pildīt komercbankas funkcijas un nodeva savas nodaļas izveidotajam LB Privatizācijas fondam. Divpadsmit nodaļas jau bija pārdotas bankām, kas tolaik darbojās (Banka Baltija, Pareks banka, Olimpija), uz 15 nodaļu bāzes izveidojās patstāvīgas bankas, viena nodaļa tika likvidēta, bet 21 – apvienota valsts dibinātajā komercbankā Latvijas Universālā banka, kura vēlāk (1995.-1996. gadā) tika privatizēta.

Šajā pašā gadā notika pirmie apvienošanās procesi: Sakaru banka un banka Dālderis, Banka Baltija un Rēzeknes komercbanka. Divām bankām, kuras tā arī neuzsāka darbību, licences tika atsauktas (Celtnieks, Vesta).

1994. gadā tika atvērta pirmā ārvalsts bankas pārstāvniecība (Dresdner Bank AG). Gads iezīmējās ar pirmajiem bankrotiem nozarē, kuru rezultātā Latvijas Banka anulēja licences septiņām bankām: Lotto, Kurzeme, Sigulda, Reko banka, Latvijas rekonstrukcijas un attīstības banka, AVIA banka, TOP banka.

Pirmie bankroti liecināja par banku uzraudzības pastiprināšanas nepieciešamību un izmaiņu veikšanu likumdošanā. Praktiski tika ieviesti starptautiski standarti banku darbības uzraudzībā, pieņemts jauns Likums “Par kredītsabiedrībām”, bankas bija spiestas veikt starptautisku auditu. Ne visas bankas bija tam gatavas. 1995. gadā Latvijas Banka anulēja licences 15 bankām: Tautas banka, Latgales komercbanka, Latintrādes banka, Depozītu banka, Centra banka, Alejas komercbanka, Polārzvaigzne, Liepājas komercbanka Kredo banka, Olimpija, OLTI banka, Talsu komercbanka, Lettika, Rīgas Starptautiskā banka un Banka Baltija.

1996. gadā licences zaudēja vēl septiņas bankas: Tukuma banka, Daugavas banka, Bauskas banka, AKO banka, Dinastija, Jelgava, Atmoda. Neskatoties uz to, ka slēgto banku skaits bija tik liels, kopējais banku kapitāla apjoms ātri atjaunojās.

Būtiskais banku skaita samazinājums un fakts, ka to vidū bija bankas no pirmā desmitnieka, tai skaitā arī vislielākā valsts banka – Banka Baltija, iespaidoja arī nozares

galvenos rādītājus, kas ļāva runāt par banku krīzi 1995. gadā. Par to tiks runāts nākamajā darba sadaļā.

Šeit tikai jāpiemin, ka krīzei bija gan objektīvi, tā arī subjektīvi priekšnoteikumi. Piemēram, banku sektors 1992.-1995. gadā attīstījās daudz straujāk, nekā saimnieciskā vide, kurā tās darbojās. Ekonomiskā lejupslīde, lēnais reformu temps un likumdošanas nepilnības saglabāja jau tā augsto riska pakāpi banku darbībā.

Jāatzīmē, ka krīze skāra tikai daļu banku, kuras rezultātā arī kļuva maksātnespējīgas. Pārējās bankas turpina darboties, un īsā laikā banku nozares darbības galvenie rādītāji Latvijā sasniedza pirmskrīzes līmeni.

1995. gadā apvienojās Multibanka un LNT-Skonto. Tai pašā gadā darbību uzsāka pirmā ārvalsts bankas filiāle – Societe Generale (Francija) Rīgas nodaļa. Sākās lielo valsts banku privatizācija – Unibanka, pēc gada, 1996. gadā – Krājbanka.

1997.g. praktiski beidzās Latvijas Unibankas privatizācija (valsts daļa samazinājās līdz 7,6%). Latvijas Krājbankas privatizācijas ietvaros tai pievienojās Rīgas Apvienotā Baltijas banka. Reālu darbību uzsāka divas jaunas bankas – Vereinsbank Rīga un Māras banka. Tai pašā laikā Latvijas Banka sakarā ar maksātnespēju atsauca licences Sakaru bankai un Latvijas Privātbankai.

1998. gada rudens banku krīze Krievijā ienesa nopietnas korekcijas Latvijas banku nozares attīstībā. Tā negatīvi ietekmēja visu banku darbību, kas atspoguļojās praktiski visos banku darbības rādītājos. Banku kopējie zaudējumi sasniedza 102 miljonus latu, divas bankas – Latvijas Kapitālbanka un Komercbanka Viktorija – bankrotēja, bet Rīgas Komercbanka 1999. gada sākumā nonāca maksātnespējas situācijā.

Gada laikā Latvijas Banka anulēja licences vēl divām bankām: Latvijas Zemes bankai (sakarā ar pievienošanos Hansabanka-Latvija) un Doma bankai (sakarā ar kapitāla apjoma nepietiekamību).

Turpinājās likumdošanas pilnveidošanas process. 1998. gadā spēkā stājās divi jauni likumi: “Par noziedzīgā ceļā iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu” un “Par fizisko personu ieguldījumu garantijām”.

1999. gadā kopumā banku sistēma veiksmīgi bija pārvarējusi Krievijas banku krīzes negatīvās sekas. Par to liecina pozitīvās izmaiņas nozares darbības galvenajos rādītājos un tas, ka deviņpadsmit bankas no divdesmit četrām gadu pabeidza ar peļņu. Pēc īslaicīgas

maksātspējas veiksmīgas sanācijas rezultātā savu darbību atsāka Rīgas Komer banka, tiesa, nomainot savu nosaukumu uz Pirmā Latvijas Komer banka.

Gada laikā banku skaits samazinājās no 28 uz 24. Divas bankas pievienojās citām (Rīgas Naftas un ķīmijas banka – ar Baltijas Tranzītu banku, bet Latvijas Industriālā banka – ar Baltijas Starptautisko banku), Latvijas Kredītbanka pašlikvidējās, bet LAND banka bankrotēja.

1999. gadā beidzās pārejas periods, kura laikā visām bankām vajadzēja nodrošināt minimālo kapitāla apjomu 5 miljonu EUR apjomā. Šo prasību izpildīja visas bankas (13), kurām tas bija aktuāli.

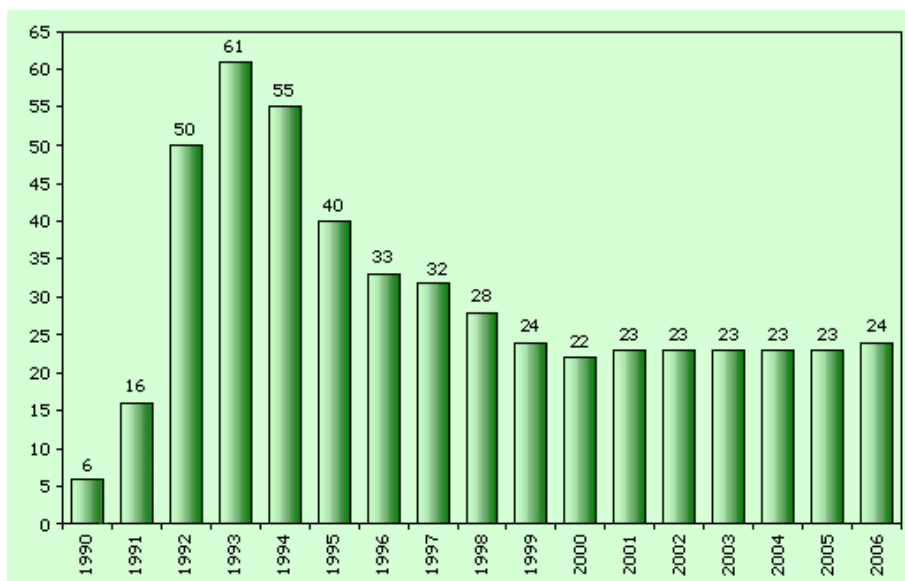
2000. gadā nozarē notika būtiskas strukturālas izmaiņas. Hansabanka nopirka un pievienoja sev Ventspils Apvienoto Baltijas banku. Societe General (Francija) Rīgas nodaļa pašlikvidējās, pārdodot savus aktīvus Merita Bank PLC Rīgas filiālei. Šai pašā gadā Zviedrijas banka Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) iegādājās 98% Latvijas Unibankas akciju. Šī darījuma rezultātā ārvalsts kapitāla īpatsvars palielinājās no 66,2% līdz 69,9%. 2000. gadā banku skaits samazinājās līdz 22. Pilnībā tika atjaunots iepriekšējais banku nozares kapitāls, kura daļa tika zaudēta 1998. gada Krievijas finanšu krīzes rezultātā. Svarīgs notikums likumdošanas bāzes pilnveidošanas procesā bija Likuma “Par Finanšu un kapitāla komisiju” pieņemšana. [4]

2001. un 2002. gadā kopumā Latvijas banku nozarei gadi bija visveiksmīgākie visā tās vēsturē. Tika sasniegts visaugstākais gada peļņas rādītājs – 46,7 miljoni latu. Strauji auga visi banku darbības aktīvi – par 28,2%, ieguldījumi – par 24,6%, kapitāls un rezerves – par 35,4%, bet izsniegto kredītu apjomi – par 50,5% [47].

Nozīmīgs notikums bija vienotas uzraudzības ieviešana Latvijas finanšu un kapitāla tirgū. Rezultātā Latvijas Bankas Kredītiestāžu uzraudzības pārvalde, Apdrošināšanas tirgus uzraudzības Valsts inspekcija un Vērtspapīru komisija apvienojās Finanšu un kapitāla komisijā.

2001. gada laikā tika izsniegtas banku darbības licences divām bankām – akciju Komer bankai Baltikums un Reģionālajai Investīciju bankai. Savukārt Saules banka pievienojās Rietumu bankai.

Īsu laiku Banka Paritāte atradās maksātspējas situācijā (iemesls – bankas zaudējumi vērtspapīru tirgū ASV), tomēr veiksmīgi noritējušas sanācijas rezultātā banka atjaunoja savu kapitālu un turpināja darbību.

2.1.att. Banku skaits no 1990. gada līdz 2006. gadam [47.]

2003. un 2004. gadā Latvijā darbojās 23 Latvijā reģistrētas bankas (2.1.att.), tai skaitā viena ārvalsts bankas filiāle. Un 2006.g. gadā Latvijā darbojas 24 Latvijā reģistrētas bankas, tai skaitā viena ārvalsts bankas filiāle. Kopš 2005. gada 7. janvāra Vereinsbank Rīga nosaukums mainīts uz HVB Bank Latvia, Unibankas nosaukums – uz SEB Unibanka.

Dinamikas pētījumu liecina, ka banku skaits Latvijā laikposmā no 1990. līdz 2006. gadam būtiski samazinājies. Ja 1993. gadā Latvijā bija 61 komercbanka, tad 2004. gadā komercbanku skaits samazinājās līdz 23 bankām.

Kā redzams no 2.1.att. pirmajos četros banku nozares attīstības gados Latvijā tika izveidota 61 komercbanka, kuras bija saņēmušas darbības licenci. Komercbankām licenci izsniedza Latvijas Banka, kura arī sekoja banku darbībai. Tikai no 2001. gada Latvijas Banka nodeva šos pienākumus Finanšu un kapitāla komisijai. Atsevišķo nelaimju cēlonis, bet reizē arī gūtā pieredze kopumā izskaidrojama ar banku sektora pārāk straujo attīstību – tas attīstījās daudz straujāk nekā saimnieciskā vide, kurā šis sektors darbojās. Nekustamā īpašuma un vērtspapīru tirgus nebija pietiekami attīstījies, lai nodrošinātu likvīdu aizsardzību izsniegtajiem kredītiem. Pieredzes trūkuma dēļ banķieri un uzņēmēji pieļāva kļūdas biznesa plānu izvērtēšanā. Pieredzes un kompetences trūkuma dēļ banku pārvalde nespēja pareizi izanalizēt valūtu kursa un finanšu tirgus attīstību. Daudzu banku darbība bija neveiksmīga, un dažas mazās bankas beidza savu eksistenci. Līdz ar to 1995. gadu pieņemts uzskatīt par banku krīzes gadu, kad strauji samazinājās komercbanku skaits. Neskatoties uz to, pēc 1995. gada krīzes komercbanku attīstības tendence liecināja par finanšu sistēmas

stabilitāti. Tās savā attīstībā apsteidz daudzus rūpniecības uzņēmumus, tāpēc kā banku sistēmā tika ieviesti starptautiskie standarti. Palielinājušies ieguldījumu apjomi, auguši aktīvi. Kredīti tiek izsniegti daudz piesardzīgāk, rūpīgāk izvērtējot potenciālos klientus. Lielā mērā tas ir Finanšu un kapitāla komisijas stingrās uzraudzības nopelns. Tomēr katrai bankai saviem riskiem jāseko un jākontrolē tie, un tikai tad stājas spēkā Finanšu un kapitāla komisijas kontrole.

2.2. Pašreizējais banku sistēmas raksturojums

Sekojoši līdzīgi straujajai Latvijas ekonomikas izaugsmi, arī sīvas konkurences pārņemtais Latvijas banku tirgus pēdējos gados uzrāda lieliskus rezultātus - 23 Latvijā strādājošo banku aktīvi 2005. gada laikā pieauga straujāk nekā pirms gada - par 39.4 %, tuvojoties 11 mljrd. Ls, izsniegto kredītu apjoms pieaudzis par 58.9 %, sasniedzot turpat 7 mljrd. Ls atzīmi, tostarp mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjoms mājokļa iegādei "pakāpies" par 89.6 % līdz 1.75 mljrd. Ls. Savukārt banku gūtās peļņas apjoms, 2005.g.laikā augot par 68%, gandrīz pietuvojies 200 milj. Ls un ir jauns rekords banku darbības vēsturē [23.].

Latvijā banku izsniegto kredītu apjoms ļoti strauji audzis pēdējos trīs gadus. 2002. gadā kredītu apjoms pieauga par 28%, bet pēc tam kāpums bija 50 - 100% apjomā ik gadu. 2002. gada beigās izsniegto kredītu apjoms bija 2.13 mljrd. Ls, bet 2005. gada beigās tas bija sasniedzis 6.96 mljrd. Ls, kopumā sastādot turpat 227% kāpumu [47.;49.]. Noteicoša loma kredītu tirgus izaugsmē bija privātpersonu kreditēšanai — tām izsniegto aizdevumu apjoms no 427.9 milj. Ls.

Gandrīz pusi kopējā kredītu tirgus aizņēmušas divas bankas. Izteikta kredītu tirgus līdere jau kādu laiku ir Hansabanka, kuras kredītportfelis 2005.g. beigās sasniedza 1.7 mljrd. Ls, aizņemot 24.5% tirgus daļu. Tālāk seko SEB Unibanka, kas kredītos izsniegusi 1.57 mljrd. Ls, aizņemot 22.6% tirgus.

Pateicoties pieejamajiem salīdzinoši lētiem resursiem, bankas sacentās par zemāko pievienotās procentu likmes (tā kopā ar mainīgo starpbanku likmi veido kopējo kredīta procentu likmi) piedāvājumu, kā rezultātā bija vērojami vismaz divi likmju samazinājumu viļņi, un pievienotās procentu likmes 2005. gada beigās paslīdēja zem 1% atzīmes. Arī kopējās likmju samazinājuma tendences bija acīmredzamas. Kredītu populārākās valūtas - eiro - bāzes procentu likme visu pagājušo gadu saglabājās 2% līmenī, kas ļāva EURIBOR

likmei gandrīz visa gada garumā saglabāties 2.15 - 2.2 % līmenī - tās 2004.g. bija zemākas nekā latu un dolāru likmes. Arī par ikmēneša maksājumiem lielu satraukumu nenācās pārdzīvot, jo eiro kursa svārstības attiecībā pret latu bijušas niecīgas līdz ar lata pārsalsti eiro pērnā gada sākumā.

Lata piesaiste eiro veicināja latu likmju tuvināšanos eiro procentu likmēm. Tādējādi arī latu likmes samazinājās, starpībai ar eiro likmēm sarūkot no vairāk kā 2% punktiem līdz aptuveni 0.50% punktiem. 2005.g. starpbanku likmes RIGIBOR saruka pat līdz 2,7% (3 mēn. RIGIBOR). Arī Latvijas Bankas (LB) lēmumi 2 reizes palielināt bankām obligāto rezervju normu (no 24.12.2005. - 8%), lai tādējādi ievērojami samazinātu „brīvo latu” apjomu

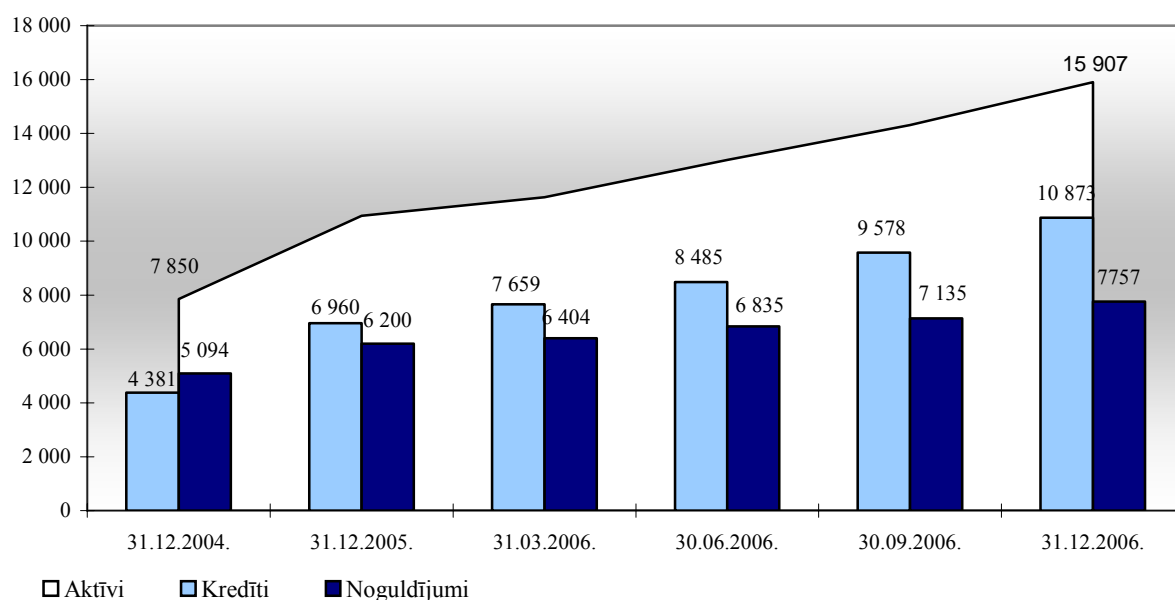
Latvijas starpbanku tirgū, 2005.g. nespēja ilgi noturēt RIGIBOR pieaugumu. No banku izteikumiem varēja spriest, ka tas kredītu attīstības tempus neietekmē, jo ierobežojums trāpot tikai latu kredītiem, kuru nozīme tirgū sarūk -pēdējā laikā tirgū dominē eiro. Euro valūtā izsniegtie kredīti pārsniedz pusi izsniegto kredītu apjoma. Kredītu tirgū pērn strauji samazinājās ASV dolāra nozīme. Līdz ar to 2005.g. piedzīvotais USD procentu likmes pieaugums (tā kā ASV Federālo Rezervju sistēma (FRS) cītīgi cēla bāzes procentu likmi līdz 4.25% atzīmei 2005. g. beigās, arī starpbanku likme gada laikā kāpa par aptuveni 2% punktiem, pārsniedzot 4.5%) skāra tikai tos Latvijas kredītņēmējus, kuri, neraugoties uz speciālistu aicinājumiem, vēl spītīgi nepārkonvertēja kredītus uz stabilāko un lētāko eiro vai latiem. [49]

Kopējais apmaksātais banku pamatkapitāls 2005. gada laikā palielinājās par 19.4% un gada beigās sasniedza 458.1 milj. latu. Lai sekmētu turpmāku attīstību, vairākas bankas gada laikā palielināja pamatkapitālu (AS "Hansabanka", AS "LATEKO BANKA", AS "Latvijas Biznesa banka", VAS "Latvijas Hipotēku un zemes banka", AS "Rietumu Banka", AS "Sampo Banka" un AS "Trasta komercbanka"). Tā kā ievērojamu pamatkapitāla palielinājumu 25.7 milj. latu apmērā 2005. gada 4. ceturksnī no valsts kā sava vienīgā akcionāra saņēma VAS "Latvijas Hipotēku un zemes banka", tad ārvalstu kapitāla īpatsvars kopējā apmaksātajā banku pamatkapitālā samazinājās no 61.8% septembra beigās līdz 58.6% decembra beigās (2004. gada 31. decembrī – 57.8%). Latvijas valstij piederošā daļa kopējā apmaksātajā banku pamatkapitālā 2005. gada beigās sasniedza 10.6% (2004. gada 31. decembrī – 5.9%).

Deviņas bankas ir ārvalstu banku meitas sabiedrības (AS "Hansabanka", "HVB Bank Latvia" AS, AS "Latvijas Biznesa banka", AS "Latvijas tirdzniecības banka", AS "Latvijas Krājbanka", AS "Nord/LB Latvija", AS "PARITATE BANKA", AS "Sampo Banka" un AS "SEB Latvijas Unibanka"), un šo banku tirgus daļa 2005. gada decembra beigās sasniedza 52.7% no banku sektora kopējiem aktīviem (2004. gada 31. decembrī – 43.5%) [49].

2.3. Aktīvu un pasīvu struktūra un tās dinamika

2006. gada laikā banku aktīvi palielinājās par 4.9 mljrd. latu jeb 45.4% un to apmērs decembra beigās sasniedza 15.9 mljrd. latu. Pārskata gada laikā kredītu pieauguma temps vairāk nekā divas reizes apsteidza noguldījumu pieauguma tempu (sk. 2.2. att.).

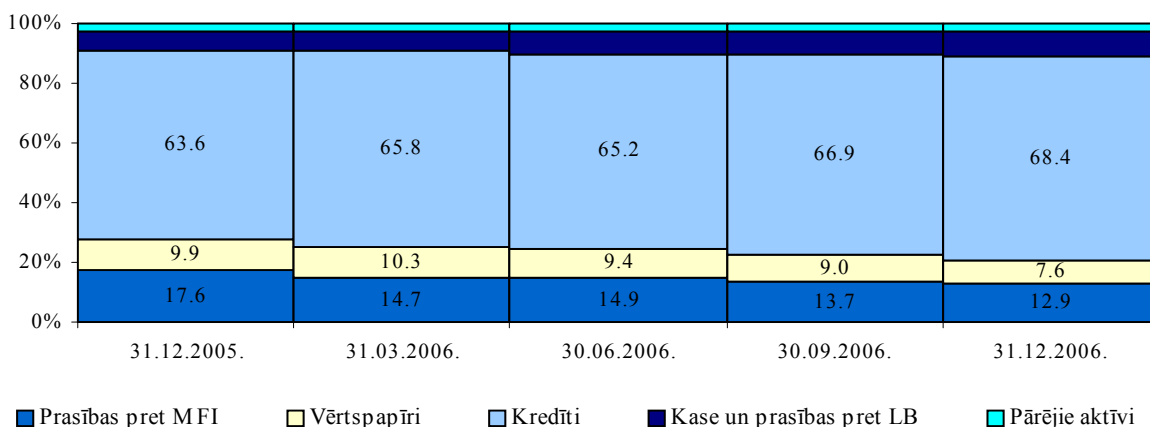

2.2.att. Aktīvi, kredīti un noguldījumi 2006. gadā (perioda beigās; milj. latu) [49]

2006. gada beigās banku aktīvu struktūrā lielākais īpatsvars bija kredītiem – 68.4%, banku prasībām pret monetārajām finanšu institūcijām (MFI) – 12.9% un ieguldījumiem vērtspapīros – 7.6% (2005. gada 31. decembrī – 63.6%, 17.6% un 9.9%) (sk. 2.3. att.).

AKTĪVU STRUKTŪRA

(procentos)

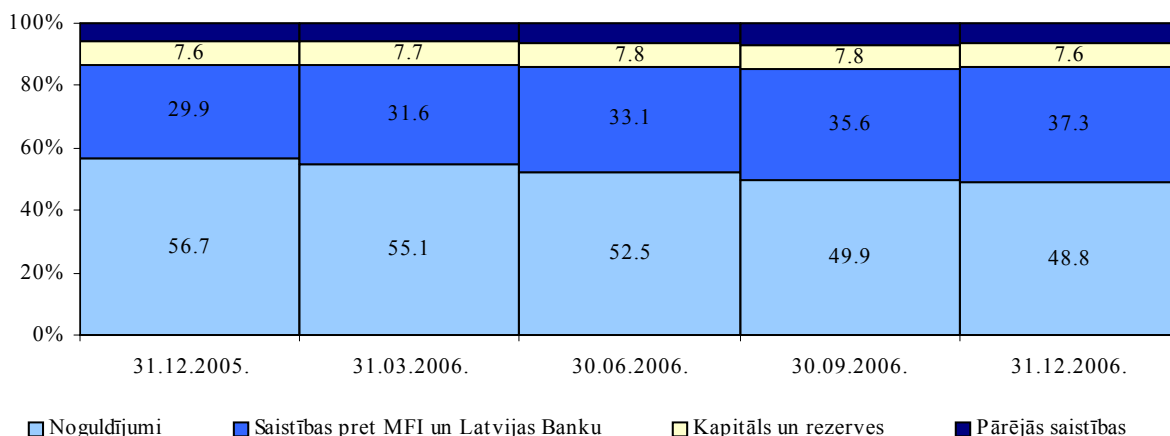
2.3. att. Banku aktīvu struktūra 2006. gadā (procentos) [49]

Pārskata gada laikā Latvijas Banka obligāto rezervju normu bankām saglabāja iepriekšējā 8% līmenī, bet, sākot ar 2006. gada 24. maiju, obligāto rezervju prasības tika piemērotas arī banku saistībām ar noteikto termiņu virs diviem gadiem. Šis lēmums pārsvarā skāra atsevišķas lielās bankas, kuras resursus aizņēmās no savām mātes bankām. Līdz ar to banku prasību apmērs pret Latvijas Banku gada laikā pieauga par 141.2%, bet to īpatsvars banku aktīvos gada beigās sasniedza jau 7.6% (2005. gada 31. decembrī – 4.6%).

Banku pasīvu struktūrā pārskata gada beigās noguldījumi veidoja 48.8% un banku saistības pret MFI sasniedza 37.3% (2005. gada 31. decembrī – 56.7% un 29.9%) (sk. 2.4. att.).

PASĪVU STRUKTŪRA

(procentos)

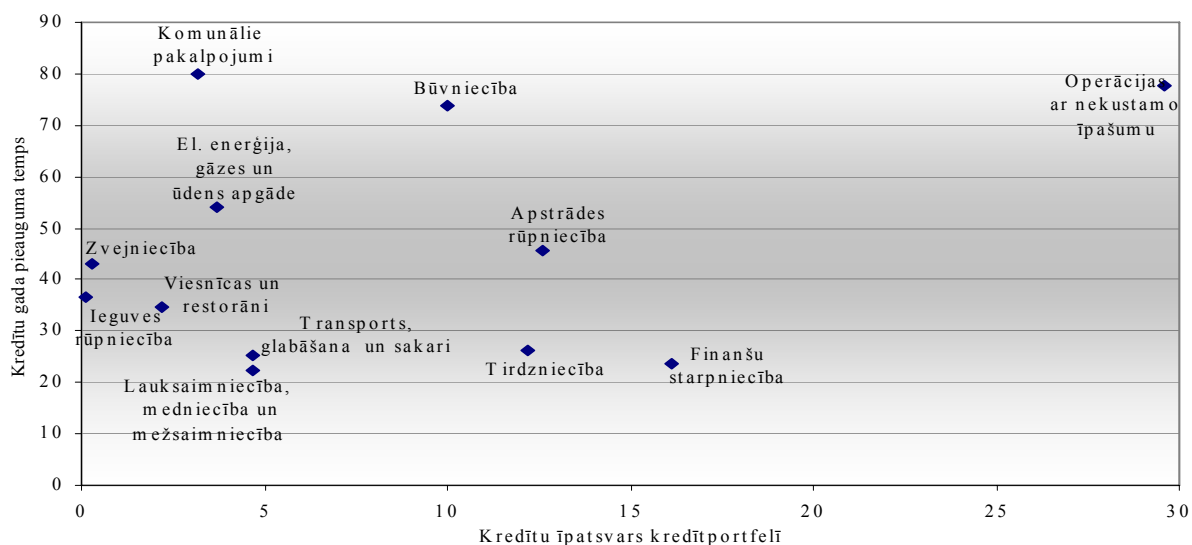

2.4. att. Banku pasīvu struktūra 2006. gadā (procentos) [49]

No kopējām banku saistībām pret MFI 88.9% veidoja saistības pret OECD valstu MFI (2005. gada 31. decembrī – 83.6%), t.sk. lielākais īpatsvars – 83% - bija ārvalstu banku finansējums savām Latvijas meitasbankām un filiālēm (2005. gada 31. decembrī – 85%). Lielā mērā pateicoties šim finansējumam, banku kopējo saistību apmērs pret OECD valstu MFI pārskata gada laikā palielinājās par 93.3%. 2006. gada beigās 8.4% no banku saistībām pret MFI bija saistības uz pieprasījumu, savukārt 28.2% bija saistības ar noteikto termiņu līdz vienam gadam, 2.9% - no viena līdz diviem gadiem, 59.9% - virs diviem gadiem, bet 0.6% bija repo darījumi (2005. gada 31. decembrī attiecīgi – 8.5%, 23.1%, 1.1%, 66.4% un 0.9%).

KREDĪTI

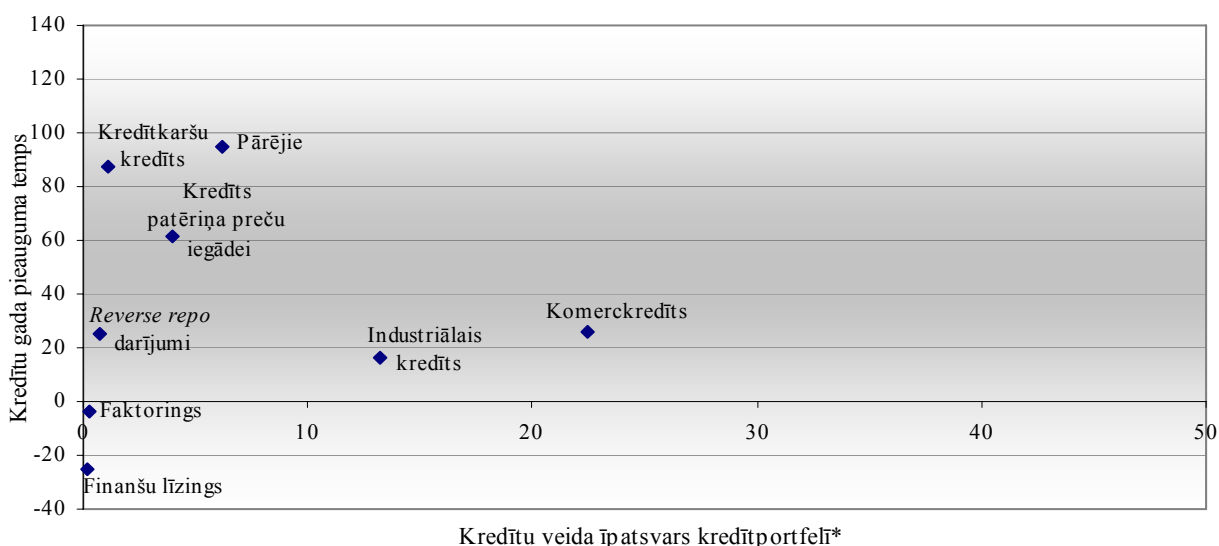
Latvijas tautsaimniecības attīstībai izsniegto kredītu apmērs pārskata gada laikā palielinājās par 1,734.5 milj. latu jeb 47.1% (2005. gadā – par 53.4%). Decembra beigās tautsaimniecības attīstībai kopumā bija izsniegti kredīti 5,420.4 milj. latu apmērā. Visaktīvāk kreditētās tautsaimniecības nozares joprojām bija: operācijas ar nekustamo īpašumu, finanšu starpniecība, apstrādes rūpniecība un tirdzniecība, kuras saņēma attiecīgi 27.8%, 16.1%, 12.6% un 12.2% no tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu apmēra (2005. gada 31. decembrī attiecīgi – 21.9%, 19.2%, 12.8% un 14.2%) (sk. 2.5. att.). Pārskata gada laikā ievērojami (par 73.9%) palielinājās būvniecībai izsniegto kredītu apmērs, un gada beigās šie kredīti veidoja jau 10% no visiem tautsaimniecībai izsniegtajiem kredītiem (2005. gada 31. decembrī – 8.5%).

2.5. att. Tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu īpatsvars kredītportfelī un šo kredītu gada pieauguma tempi. [49]

Jau kopš 2004. gada vidus nozīmīgākais kreditēšanas veids ir hipotēku kredīti. Hipotēku kredīti – ilgtermiņa aizdevumi, kas izsniegti klientiem pret hipotēku nekustamā īpašuma (mājokļa un saimnieciskajā darbībā izmantojamo ēku) iegādei, būvniecībai vai rekonstrukcijai. Pret hipotēku izsniegto kredītu apmērs 2005. gadā palielinājās par 1,477.8 milj. latu jeb par 103.1%, un to īpatsvars izsniegto kredītu kopsummā decembra beigās sasniedza 42.4% (2004. gada 31. decembrī – 33.2%). Ievērojama loma banku kredītportfeļu kopsummā bija komerckredītiem (uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu palielināšanai) un industriālajiem kredītiem (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai). To īpatsvars kredītportfelī decembra beigās sasniedza attiecīgi 28% un 17.9% (2004. gada 31. decembrī–28.4% un 19.5%)(sk.2.5.. att.).

Hipotēku kredītu apmērs gada laikā palielinājās par 2,677.9 milj. latu jeb par 92.1%, un to īpatsvars izsniegto kredītu kopsummā 2006. gada decembra beigās sasniedza jau 51.8% (2005. gada 31. decembrī – 42.4%). Komerckredītu (uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu palielināšanai) un industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai) īpatsvars kredītportfelī 31. decembrī sasniedza attiecīgi 22.5% un 13.2% (2005. gada 31. decembrī – 28% un 17.9%) (sk. 2.6. att.).

2.6. att. Kredītu veidi un to gada pieauguma tempi Latvijā (31.12.2006.; procentos) [49]

Banku kredītportfelī iekļauti kredīti rezidentiem, izņemot kredītus centrālajām/vietējām valdībām un tranzītkredītus.

Noguldījumu apmērs 2006. gadā palielinājās par 1,557 milj. latu jeb par 25.1% un gada beigās sasniedza 7,757.4 milj. latu. Pārskata gada laikā rezidentu noguldījumu apmēram palielinoties par 43.1%, to īpatsvars kopējos noguldījumos turpināja palielināties un decembra beigās sasniedza 60.4% (2005. gada 31. decembrī – 52.8%). Lielāko daļu no visiem rezidentu noguldījumiem veidoja mājsaimniecību noguldījumi – 56.3% un privāto nefinanšu sabiedrību noguldījumi – 31.2% (2005. gada 31. decembrī attiecīgi 55.5% un 34.3

Nerezidentu noguldījumu gada pieauguma tempiem sarūkot no 6.4% gadu iepriekš līdz 4.9% pārskata gadā, attiecīgi samazinājās arī to īpatsvars kopējos noguldījumos un 2006. gada 31. decembrī sasniedza 39.6% (2005. gada 31. decembrī – 47.2%).

2006. gada beigās nerezidentu noguldījumos lielāko daļu (88.3%) tradicionāli veidoja privāto nefinanšu sabiedrību noguldījumi (2005. gada 31. decembrī – 89.9%). Vairums jeb 70.7% no nerezidentiēm piesaistīto noguldījumu kopējā apmēra bija noguldījumi ASV dolāros (2005. gada 31. decembrī – 74.5%).

2.4. Banku darbības efektivitātes rādītāju izvērtējums

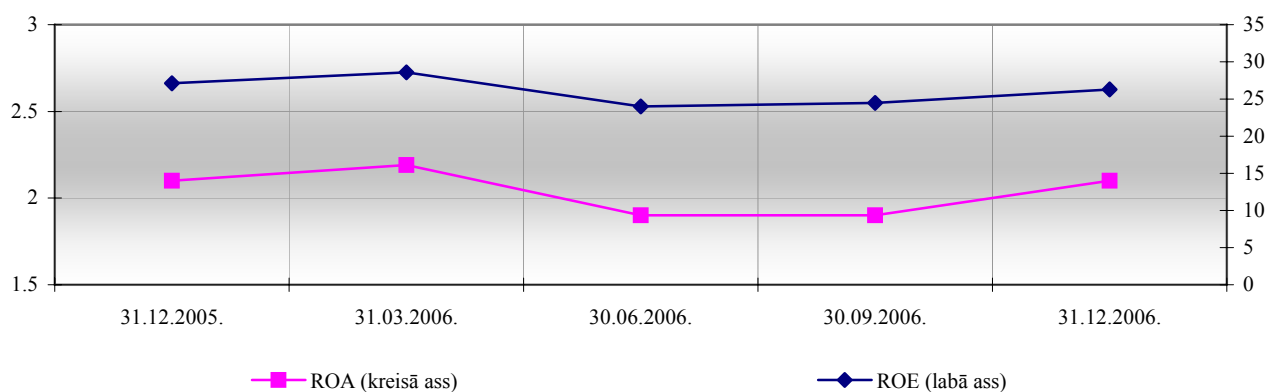
Banku sektora peļņa 2006. gadā sasniedza 265.9 milj. latu (pēc nodokļu nomaksas), t.i., par 37.7% vairāk nekā iepriekšējā gadā, kad peļņa sasniedza 193.1 milj. latu.

. Tas ļauj noteikt galvenos banku darbību raksturojošos rādītājus gan no bankas aktīvu izmantošanas viedokļa gan no to īpašnieku ieguldītās naudas izlietojuma viedokļa.

Pelnītspējas rādītāji (ROA un ROE)

ROA ir peļņas/zaudējumu no gada sākuma attiecība pret aktīviem (vidējiem) bet ROE – peļņas/zaudējumu no gada sākuma attiecība pret kapitālu un rezervēm (vidējām).

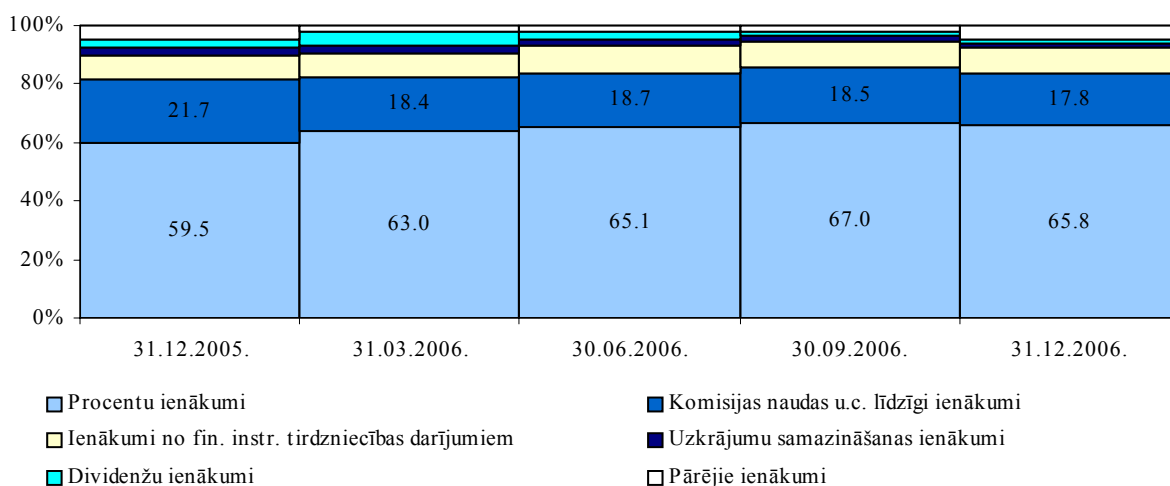
2006. gada laikā banku gūtā peļņa palielinājās tikai nedaudz lēnāk par aktīvu, kā arī kapitāla un rezervju apmēru – attiecīgi par 37.7%, 45.4% un 45.1%, tādēļ gan aktīvu atdeve (ROA), gan kapitāla atdeve (ROE), nedaudz svārstoties, gada laikā būtiski neizmainījās un decembra beigās sasniedza attiecīgi 2.1% un 26.3% (2005. gada 31. decembrī – 2.1% un 27.1%) (sk. 2.7. att.). 2006. gada beigās individuālām bankām ROA svārstījās no – 1.1% līdz 4.3%, savukārt ROE – no – 2.6% līdz 69.7%. [49].

2.7. att. Pelnīt spējas rādītāji 2006. gadā (ROA un ROE) (procentos) [49]

Ienākumu un izdevumu struktūra

Kreditēšanas attīstības temps 2006. gadā atstāja ietekmi uz banku ienākumu un izdevumu struktūru. Banku gūtie procentu ienākumi no kredītiem ne-MFI pārsniedza gadu iepriekš gūtos procentu ienākumus par 64.2%, un to īpatsvars kopējos banku ienākumos 2006. gada 31. decembrī sasniedza 50.9% (2005. gada 31. decembrī – 44.8%). Otrs nozīmīgākais banku ienākumu avots joprojām bija komisijas naudas ienākumi, un, lai gan to apmērs pārskata gadā palielinājās par 18.8%, to īpatsvars kopējos ienākumos saruka un decembra beigās veidoja 17.8% (2005. gada 31. decembrī – 21.7%) (sk. 2.8. att.).

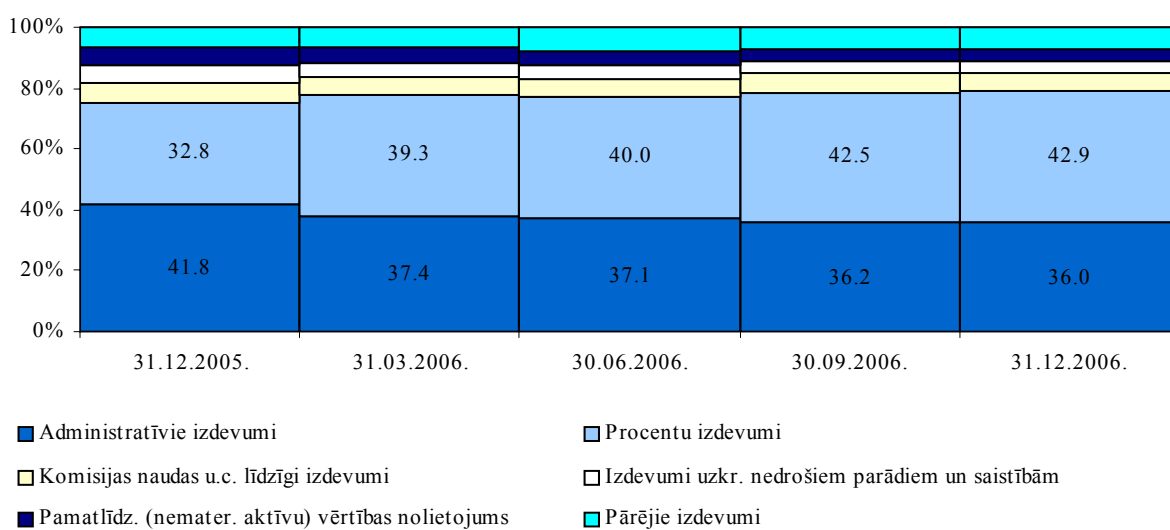

2.8. att. Ienākumu struktūra 2006. gadā (procentos) [49]

Banku izdevumu struktūras galvenie posteņi ir administratīvie izdevumi un procentu izdevumi. To īpatsvars kopējos izdevumos 2005. gada beigās sasniedza attiecīgi 42% un 32.9%

(2004. gada 31. decembrī – 44.3% un 28%). Administratīvo izdevumu lielāko daļu pārskata gada beigās joprojām veidoja pārējie izdevumi (pārējos administratīvajos izdevumos jāiekļauj izdevumi apdrošināšanas prēmijām, komandējuma izdevumi, pasta un sakaru pakalpojumu izdevumi, izdevumi par informācijas pakalpojumiem un datorpakalpojumiem un citi izdevumi.) (57.2%) un izdevumi personāla atalgojumam (39.5%) (2004. gada 31. decembrī – attiecīgi 57.4% un 39.8%). Savukārt procentu izdevumos lielākais īpatsvars decembra beigās bija izdevumiem par ne-MFI noguldījumiem (50.2%) un izdevumiem par saistībām pret MFI (36%) (2004. gada 31. decembrī attiecīgi – 56% un 25.7%). Tā kā banku saistību apmērs pret MFI 2005. gada laikā gandrīz dubultojās, bet piesaistīto noguldījumu apmērs palielinājās par 21.7%, tad arī procentu izdevumi par šiem piesaistītajiem līdzekļiem ievērojami palielinājās, t.i., attiecīgi par 115.6% un 38.1%.

Banku izdevumu struktūras galveno posteņu – procentu izdevumu un administratīvo izdevumu – īpatsvars kopējos izdevumos 2006. gada beigās sasniedza attiecīgi 42.9% un 36% (2005. gada 31. decembrī – 32.8% un 41.8%) (sk. 2.9. att.).

2.9. att. Izdevumu struktūra (procentos) [49]

Administratīvo izdevumu lielāko daļu decembra beigās joprojām veidoja pārējie izdevumi (54.5%) un izdevumi personāla atalgojumam (41.4%) (2005. gada 31. decembrī – attiecīgi 57.2% un 39.5%).

2006. gadā banku saistību apmēram pret MFI palielinoties par 81.8%, arī procentu izdevumi par šiem piesaistītajiem līdzekļiem palielinājās vairāk nekā divas reizes un decembra beigās veidoja jau 46.6% no visiem procentu izdevumiem (2005. gada 31. decembrī – 36%).

2006. gadā gūto banku ienākumu un izdevumu apmēra pieauguma tempi bija līdzīgi, t.i., attiecīgi 44.7% un 47.4%. Banku izdevumu attiecība pret ienākumiem gada beigās sasniedza 47.6% (2005. gada 31. decembrī – 50.4%). [49].

2.5. Baltijas banku attīstības raksturojums

Labākai Latvijas situācijas izpratnei nepieciešams analizēt arī Lietuvas un Igaunijas banku darbību jo atrodoties aptuveni līdzīgā attīstības posmā ir iespējams vienam no otra mācīties un saprast un apstiprināt labāk notiekošos procesus Latvijā.

Ja salīdzinām ar banku sektoru Baltijas valstīs tas ir samērā atšķirīgs. Latvijā darbojas vairāk nekā 20 bankas, kamēr Lietuvā to ir tikai desmit, bet Igaunijā – deviņas. Turklāt Latvijā samērā liels banku skaits vēl joprojām ir vietējo īpašnieku rokās. Jāsecina, ka, ja Lietuvā un Igaunijā banku sektorā nozīmīgas izmaiņas var notikt, vienīgi pateicoties ārvalstu notikumiem, piemēram, līdzīgu darījumu kā *Unicredito* un *HypoVereinsbank* apvienošanās rezultātā, tad Latvijā banku īpašnieku struktūras izmaiņas ir iespējamās un pat gaidāmas.

Igaunija

Igaunijas banku peļņa 2005.g. palielinājās par 21,3% vairāk nekā 2004.gadā. Vadošās Igaunijas bankas pērn guvušas ievērojamu peļņu un publiskotie rezultāti liecina, ka vadošās Igaunijas bankas pagājušajā gadā strādājušas ar vērā ņemamu peļņu. Salīdzinot pieejamos banku darbības rezultātu pārskatus, atklājas, ka Igaunijas bankas Hansapank peļņa uz vienu klientu, kas pērn veidoja EEK 2 496 (Ls 112,1), gandrīz divas reizes pārsniedz konkurentu SEB Uhispank un Sampo Pank rezultātu, kas pērn veidoja attiecīgi EEK 1 350 (Ls 60,6) un EEK 1 326 (Ls 59,5). Tomēr analītiķi nesniedz nekādus komentārus šajā jautājumā, norādot, ka novērtējuma izdarīšana, balstoties uz vispārējiem faktiem, varētu nebūt adekvāta un objektīva, jo šis novērtējums daudzējādā ziņā ir atkarīgs no banku klientu bāzes un virknes citu faktoru. Pēdējos dažus gadus ilgstošais kreditēšanas bums varētu būt veicinājis banku peļņas un klientu skaita pieaugumu, tomēr tas nav samazinājis komisijas maksas un nodevas, ko bankas prasa par saviem pakalpojumiem. Tādējādi vadošo Igaunijas komercbanku veiksmīgie pagājušā gada darbības rezultāti lielā mērā varētu tikt skaidroti ar ieņēmumiem no komisijas maksām un nodevām.

Ievērojamais banku peļņas pieaugums liecina, ka lielās Skandināvijas valstu bankas, kurām pieder Igaunijas bankas, izmanto visas pastāvošās priekšrocības, iekasējot no

klientiem tik daudz, cik vien iespējams. Tomēr problēma ir tā, ka [Igaunijas] tirgus ir pārāk mazs un lielāko tā daļu kontrolē tikai dažas bankas.

Patērētāju aizsardzības padome noraizējusies par to, ka Zviedrijas investoriem piederošās Igaunijas bankas nereti no saviem klientiem iekasē komisijas maksas tādā apmērā, kas pat nepastāv Zviedrijā, kā, piemēram, komisijas maksa par naudas pārskaitījumiem internetā. Tomēr šobrīd nav pieejami tādi instrumenti, kas bankas varētu piespiest pret saviem klientiem izturēties saprātīgākā un pieņemamākā veidā.

Igaunijas lielākā banku grupa Hansapank Group pagājušajā gadā strādāja ar EUR 241,8 milj. (Ls 169,9 milj.) tīro peļņu, salīdzinot ar EUR 192,5 milj. (Ls 135,3 milj.) peļņu 2004.gadā.

Baltijas valstu banku reitings* uz 30.06.2005.

Nr.	Banka	Valsts	Aktīvi (milj. EUR)	Kredīti (milj. EUR)	Noguldījumi (milj. EUR)	Pašu kapitāls (milj. EUR)	Peļņa (milj. EUR)
1	Hansapank	Igaunija	5 854.081	3 714.951	2 832.071	630.941	89.604
2	SEB Vilniaus bankas	Lietuva	3 140.118	1 881.082	2 046.397	333.932	18.101
3	Hansabanka	Latvija	2 298.973	1 765.168	1 379.156	193.062	27.685
4	Hansabankas	Lietuva	2 222.573	1 329.703	1 799.988	187.645	15.060
5	Parex banka	Latvija	2 206.680	1 087.455	1 527.738	195.658	14.358
6	SEB Latvijas Unibanka	Latvija	2 098.188	1 726.645	1 076.957	169.840	35.727
7	SEB Eesti Ühispank	Igaunija	2 021.137	1 679.012	1 375.458	216.117	17.716
8	NORD/LB Lietuva	Lietuva	1 197.868	856.957	628.475	67.858	6.024
9	Rietumu banka	Latvija	1 006.929	321.689	884.046	71.043	12.135
10	Nordea Bank Finland Plc. Igaunijas filiāle	Igaunija	837.240	677.462	249.255	-	4.953
11	Sampo Pank	Igaunija	744.173	560.881	404.796	45.575	5.810
12	Aizkraukles banka	Latvija	741.344	298.326	638.984	49.918	9.686
13	NORD/LB Latvija	Latvija	797.456	657.266	235.187	70.483	6.153
14	Nordea Bank Finland Plc. Latvijas filiāle	Latvija	690.334	581.865	228.778	-	n/d
15	Bankas Snoras	Lietuva	680.346	166.879	530.555	66.642	6.082

2.10. att. Baltijas valstu banku reitings uz 30.06.2005 [8]

2005. gada ceturtajā ceturksnī Hansapank Group strādāja ar EUR 60,3 milj. (Ls 42,4 milj.) tīro peļņu, un tas ir par 18% vairāk nekā attiecīgajā laika periodā gadu iepriekš. Visstraujākais peļņas pieaugums pagājušā gada pēdējā ceturksnī tika fiksēts Hansapank Latvijas un Krievijas struktūrvienībās, kuru peļņa pagājušajā ceturksnī, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu gadu iepriekš, palielinājās par attiecīgi 59% līdz EUR 16,9 milj. (Ls 11,9 milj.) un par 47% līdz EUR 2,5 milj. (Ls 1,8 milj.) [10].

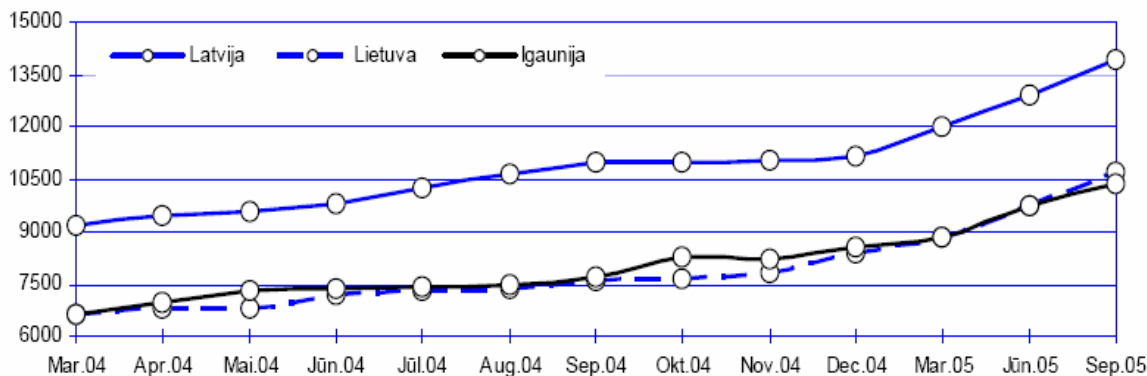
Savukārt Hansapank Igaunijas struktūrvienības tīra peļņa pagājušajā ceturksnī pieauga par 6% līdz EUR 34,7 milj. (Ls 26,5 milj.), bet Lietuvas struktūrvienības tīrā peļņa iepriekšējā ceturksnī veidoja EUR 7,7 milj. (Ls 5,4 milj.), un tas ir par 10% vairāk nekā attiecīgajā laika periodā gadu iepriekš.

Hansapank kredītportfelis 2006. pēdējā ceturksnī, salīdzinot ar gada trešo ceturksni, palielinājās par 14% un uz gada beigām veidoja EUR 9,4 mljrd. (Ls 6,6 mljrd.). Depozītu apjoms iepriekšējā ceturksnī palielinājās par 15% un gada beigās veidoja EUR 7,2 mljrd. (Ls 5,1 mljrd.).

SEB Eeesti Uhispank auditētā peļņa 2005.gadā sasniesusi EEK 924 milj., kas ir par 24% vairāk nekā 2004.gadā. 2004.gadā Uhispank grupa nopelnīja EEK 743 milj. Uhispank grupas peļņa sasniegta, pateicoties labiem rezultātiem aktīvu pārvaldīšanas un dzīvības apdrošināšanas jomā, kā arī augstajai kredītu kvalitātei. Aktīvu pārvaldīšanas neto peļņa bija EEK 69 milj., savukārt dzīvības apdrošināšana devusi EEK 55 milj. lielu peļņu. Uhispank aktīvu apjoms 2005.gada beigās bija EEK 49,838 mljrd. Bankas kredītu un līzings portfelis pieaudzis par 49% līdz EEK 41,9 mljrd. gada beigās, un banka kontrolē 31,2% tirgus daļu. Uhispank klientu noguldījumu apjoms palielinājies par 73% līdz EEK 42,7 mljrd. Gada beigās Uhispank piederēja 28,8% liela noguldījumu tirgus daļa. Uhispank klientu skaits palielinājies no 629 tūkst, gada sākumā līdz 684 tūkst, gada beigās [10].

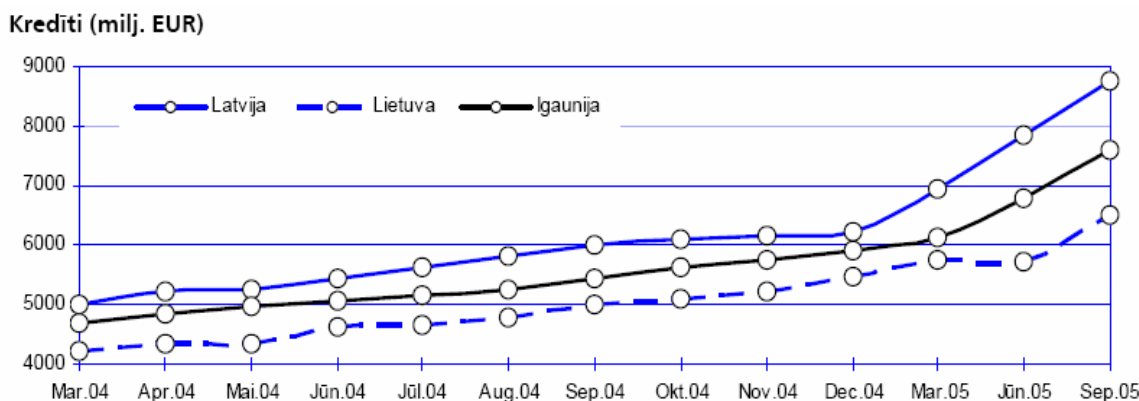
Zemāk dots Baltijas banku salīdzinājums pēc aktīviem un izsniegtajiem kredītiem uz 2005.g. 30.septembri. Kopējie Latvijas banku aktīvi par vairāk kā 30 pārsniedz gan Igaunijas, gan Lietuvas banku aktīvus (2.11. att.).

Aktīvi (milj. EUR)

2.11. att. Baltijas banku aktīvi [9]

Kredītu apjomu atšķirības ziņā starpība starp aktīvu pieauguma lielumu ir vēl lielāka jo Lietuvā kreditēšana vēl nav tik aktīva kā Latvijā līdz ar to procentuāli mazāk naudas tiek izlietota kreditēšanai nekā tas ir Igaunijā un Latvijā (2.12. att.).

2.12. att. Baltijas banku kredīti 2004. gadā un 2005. gadā. [9]

Prognozējams, ka arī turpmāk Baltijas banku kredīti turpinās uzrādīt pieauguma tendences.

Lietuva

Lietuvas banku peļņa pagājušajā gadā palielinājusies par 17,1%. Lietuvas komercbanku un ārvalstu banku filiāļu Lietuvā kopējā peļņa 2005. gadā sasnies LTL 352,7 milj. (Ls 72 milj.), kas ir par 17,1% vairāk nekā 2004.gadā.

Peļņas pieaugumu bankām nodrošinājusi straujā ekonomikas attīstība un nekustamā īpašuma cenu kāpums. Lietuvas banku aktīvi uz 2006.gada 1.janvāri sasniedza LTL 44,8 mljrd. (Ls 9,1 mljrd.), kas ir par 53,7% vairāk nekā pirms gada. Uz 2006.gada sākumu Lietuvas bankas bija piešķirušas LTL 25,96 mljrd. (Ls 5,3 mljrd.) kredītus, kas bija par 53,6% vairāk nekā pirms gada. Banku noguldījumu portfelis attiecīgi palielinājās par 40,5% līdz LTL 25,09 mljrd. (Ls 5,1 mljrd.).

Lietuvas banku rādītāji uz 2005.g. 30 .septembri attēloti 2.13. attēlā..

Lietuvas banku galvenie rādītāji (milj. LTL)	30.09.2005.		30.09.2004.		30.09.2005. pret 30.09.2004.	
	30.09.2005.	31.12.2004.	30.09.2004.	31.12.2004.	30.09.2005. pret 31.12.2004.	30.09.2005. pret 30.09.2004.
	procentuālās izmaiņas					
Aktīvi	36 951.4	29 150.8	26 350.3		26.8	40.2
Noguldījumi	21 881.9	17 859.5	16 004.2		22.5	36.7
- privātzņēmumu noguldījumi	7 866.5	6 419.5	5 233.5		22.5	50.3
- privātpersonu noguldījumi	11 834.3	9 811.9	8 904.1		20.6	32.9
Kredīti	22 435.4	16 897.7	15 310.4		32.8	46.5
Kapitāls	2 882.6	2 508.1	2 419.9		14.9	19.1
Tekošā perioda peļņa vai zaudējumi	275.5	299.3	217.3		-	26.8

Dati: Lietuvas Banka

2.13. att. Lietuvas banku rādītāji [9]

NORD/LB bankai, kurai atrodas filiāle arī Lietuvā auditētā peļņa 2005.g. bija 12,5 miljoni eiro. Vācijas NORD/LB grupā ietilpstošās Lietuvas komercbankas NORD/LB

Lietuva peļņas pieaugums pērn skaidrojams galvenokārt ar strauju izsniegto aizdevumu pieaugumu, pieaugošajiem ienākumiem no pakalpojumu sniegšanas un komisijas maksām, kā arī ar pamatdarbības izmaksu samazināšanos.

Četru gadu laikā Parex bankas plāno iekļūt Lietuvas banku piecniekā. Līdz 2010.gadam Lietuvas Parex bankas centīsies kļūt par vienu no piecām lielākajām bankām Lietuvā pēc aktīvu, izsniegto kredītu un noguldījumu apjoma. Bankas prioritāte ir privātpersonas, mazie un vidējie uzņēmumi, kā arī pārdošanas kanālu paplašināšana. Šogad Parex bankas plāno izvērst aktīvu darbību hipotekārās kreditēšanas tirgū. Bankas un pētījumu uzņēmuma Spinter pētījums rāda, ka 60% lietuviešu vēl aizvien nav nekādu saistību pret bankām.

Bankas piedāvātais produkts būs jaunums Lietuvā, un to varēs atļauties arī ģimenes ar ļoti ierobežotiem ienākumiem. Parex bankas īpašu uzmanību pievērsīs ģimenēm ar vidējiem ienākumiem, kurām vēl aizvien nav saistību pret bankām, jo tās nevēlas ierobežot savus ikdienas tēriņus.

Parex bankas arī plāno paplašināt un uzlabot filiāļu un klientu apkalpošanas centru skaitu. Šogad paredzēts atvērt desmit jaunus klientu apkalpošanas centrus, bet 2007.gadā - vēl desmit. Lielākā izaugsme plānota lielajās pilsētās, kur ir vislielākais tirgus potenciāls. Parex bankas kopā ar aktīvu pārvaldīšanas kompāniju Parex investīciju valdīmas klientiem piedāvās jaunas investīciju iespējas, izmantojot gan Parex Asset Management, gan jaunu produktu ieviešanu tirgū. [10]

2006. gadā liela uzmanība tiks pievērsta arī internetbankas pakalpojumu attīstīšanai. Bankas pārstāvji ir pārliecināti, ka plānotie pasākumi palīdzēs bankai attīstīties vienlaikus ar Lietuvas finanšu tirgu, dažās nozarēs tā pieaugumu pat pārspējot. Līdz ar to autors secina, ka Parex banka redz perspektīvas Lietuvas tirgū līdzīgi kā kādreiz Igaunijas Hansabanka redzēja perspektīvas Latvijas un Lietuvas tirgos.

3. LATVIJAS BANKU SISTĒMAS ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS

Pēdējie gadi un it sevišķi 2005. gads Latvijas bankām bija notikumiem bagāts - vēl straujāk attīstījies kredītu tirgus, atkal sasniegta rekordpelņa, pārmaiņas ieviesa aktivizētā cīņa ar naudas atmazgātājiem.

3.1. Jaunu spēlētāju ienākšanas iespējas

Iepriekšējos gados bieži tika diskutēts par banku skaitu Latvijas tirgū, skeptiski raugoties uz tik daudzu banku darbību relatīvi nelielajā Latvijas tirgū. Līdz šim tirgus dalībnieku skaits Latvijā tā arī nav mainījies, pēdējos gados banku sektorā nav notikušas arī tirgus dalībnieku konsolidācijas (skatīt 2.1.sadaļā banku skaits 23 – saglabājas pēdējos 4 gadus). Būtiskākie pavērsieni banku sektora attīstībā turpinās izpausties kā akcionāru maiņa - jaunu spēlētāju ienākšana varētu tikt realizēta, pārpērkot mazāku spēlētāju biznesu.

Teikto apliecina tas, ka 2005.g. Latvijas finanšu tirgū savu klātbūtni pieteica 3 jauni spēlētāji - Māras banka pieņēma sava jauniegūtā īpašnieka - Sampo bankas - nosaukumu, Latvijas Krājbankas akciju kontrolpaketi iegādājās Krievijas Konversbank kontrolētā Lietuvas Snoras banka. Gada vidū Norvēģijas lielākā banka DnB NOR un Ziemeļvācijas lielākā banka NORD/LB, apvienojot spēkus Ziemeļaustrumeiropā, izveidoja jaunu kopuzņēmumu - banku DnB NORD, kas, kļūstot par NORD/LB Latvija lielāko akcionāru, šogad sāk darbību Latvijā.

Jaunu akcionāru parādīšanās rezultātā šīs bankas jau kļuvušas vai arī drīzumā kļūs daudz agresīvākas, veicinot konkurenci. Tomēr galveno spēlētāju saraksts palika nemainīgs, kurā saspringtās konkurences apstākļos vietām mainījušies tirgus līderi. 2004. gada beigās pēc aktīviem lielākā bija Parex banka, bet 2005. gadā par lielāko banku nostiprinājās Hansabanka, Parex banku atbīdot uz trešo vietu. No trešās uz otro vietu 2004. gadā pakāpusies SEB Unibanka.

Citi kanāli banku konsolidācijai vai ienākšanai ir mazticami, jo Latvijas banku sektorā valda ļoti spēcīga konkurence, kas lielā mērā jau ir pārdalījusi tirgu un klientus. Līdzšinējā tirgus attīstība arī neliecina, ka īstermiņa tirgus spēlētāju skaits varētu mainīties. Turklāt neizskatās, ka pasaules grandiem par spīti straujai izaugsmei šis tirgus būtu pievilcīgs tā izmēra dēļ. Tiesa, tirgus izaugsme un arī nišas banku darbība Latvijā, kas apliecina Latviju kā neatņemamu Eiropas tirgus dalībvalsti, neļauj droši apgalvot, ka nākotnē dalībnieku sastāvā būtiskas izmaiņas nav sagaidāmas. Lielākā daļa banku darbojas savās nišās, bet 5-7

Latvijas bankas var nosaukt par universālām bankām, kas sniedz pilnīgu pakalpojumu klāstu gan privātpersonām, gan uzņēmumiem un strādā ar Latvijas rezidentiem. Tās izvēršas asu konkurences cīņū.

Autors secina, ka Latvijas bankas nākotnē vai nu tiks pārdotas, vai nostiprinās darbību konkrētā nišā.

Runājot par konkrētām bankām, izmaiņas varētu notikt *Parex bankā*, kas jau ilgāku laiku runā par pārdošanu vai sākotnēju akciju publisku piedāvājumu un jau veiksmīgi ir piesaistījusi nelielus finanšu investorus. Daļēja akciju pārdošana varētu notikt arī *Rietumu bankas*, *Aizkraukles bankas*, *Latvijas Krājbankas* un *Latvijas Hipotēku un zemes bankas* gadījumos. Minēto banku īpašnieku vidū sākumā varētu nonākt finanšu investori, kas tādējādi signalizētu par šo banku darbības caurspīdību un pārvaldes kvalitāti.

Ir vērojama liela ārvalstu investoru interese. Ja šo banku pašreizējie akcionāri izlems savas daļas pārdot, viņiem patlaban būtu iespēja izvēlēties starp vairākiem pirkšanas piedāvājumiem.

Ir iespējama arī alternatīva stratēģija - savas darbības nišas nostiprināšana un attīstība neatkarīgi no ārvalstu investoriem. Latvijas gadījumā vairākas bankas var turpināt darboties kā legāli starpnieki sadarbībai ar NVS valstīm. Cita niša varētu būt augstu procentu likmju aizdevumi patēriņam, kas jau piesaista tirgus dalībniekus, piemēram, *Baltic Investment Group*, vai bankas, kas specializējas hipotekāro kredītu jomā, kur varētu sagaidīt vēl aktīvāku darbību.

Ja banka nepieder nevienai spēcīgai finanšu grupai un nav atradusi savu nišu, tās eksistencei varētu būt citi skaidrojumi kā, piemēram, *LATEKO bankas* gadījumā, kas apkalpo konkrētu, lielu uzņēmumu grupu.

Citas izmaiņas varētu notikt saistībā ar banku attīstību Eiropas Savienībā, kur gaidāmas jaunas lielo tirgus dalībnieku apvienošanās. Šādi starptautiskie darījumi var atspoguļoties dažādu banku operāciju apvienošanā vietējos tirgos, arī Latvijā.

Tāpat apvienošanās un sekojošas darbības pārstrukturizācijas rezultātā kādi konkrēti tirgi var tikt atstāti pavisam. Runājot par apdrošināšanas sektoru, Latvijā joprojām ir augsts vietējas piederības kompāniju īpatsvars, piemēram, *Baltikums*, *Baltijas apdrošināšanas nams* un *BTA*. Citu Baltijas valstu pieredze rāda, ka vairums tirgus dalībnieku tiek integrēti starptautiskās struktūrās un tas pats gaidāms arī Latvijā. Jo īpaši ātri tas varētu notikt

dzīvības apdrošināšanas sfērā, jo šis sektors pagaidām ir zaudējumus nesošs, un to attīstīt spēs tikai lielas finanšu struktūras [11.].

3.2. Banku peļņas apjomu un kredītēšanas attīstības turpinājums

Autors uzskata, ka pieprasījums pēc banku pakalpojumiem nākotnē vēl vairāk pieaugs. Patlaban bankām ir augsta peļņa, tirgus ir pievilcīgs un nav pazīmju, ka banku skaits varētu samazināties.

Turklāt varētu ienākt jauni dalībnieki par ko tika runāts iepriekš. Patlaban Baltijas valstīs ir pieaugošs spiediens uz nerezidentu biznesu, īpaši Latvijā, kur 51% noguldījumu pieder nerezidentiem. Līdz ar to ļoti svarīgi daudzām bankām izvērtēt sadarbību ar nerezidentiem. [22.].

Konkurences apstākļos banku pakalpojumu un produktu cenas būs atšķirīgas. Dažādi būs arī banku piedāvājumi. Nākotnē veiksmīgāk darbosies tās bankas, kuras spēs klientiem piedāvāt personalizētus un individuāli piemērotus risinājumus. Autors uzskata, ka cīņa par klientiem izvēršīsies jaunā dimensijā - ar servisa kvalitāti un būtiskiem produktu kvalitatīviem uzlabojumiem. Līdz ar to laiks, kad uzņēmumam pietika ar kontu, kredītu apgrozāmiem līdzekļiem un internetbanku, ir pagājis un Latvijas kompānijas un ārzemju uzņēmumi, kas strādā mūsu valstī, pieprasa arvien modernākus risinājumus finanšu jomā.

Līdz ar to bankām jāmaina starpnieka loma uz stratēģisko finanšu konsultantu lomu, kas piedāvā uzņēmumam gan izdevīgus kredītēšanas nosacījumus, gan kompleksus naudas līdzekļu pārvaldes mehānismus, ka arī risinājumus, kas optimizē uzņēmuma finanšu plūsmu. Bankas šādos apstākļos turpina uzlabot efektivitāti, tā uzlabojot savus peļņas rādītājus. Nozīmīgi, ka tiek attīstīti jauni produkti, piemēram, investīciju pārvalde, līdzekļu uzkrāšana un dzīvības apdrošināšana.[16.].

Nākotnē kopumā attīstīsies pašapkalpošanās serviss - internetbankas, mobilās bankas, telefonbankas, kā arī naudas iemaksas automāti. Taču arī filiāles saglabās nozīmīgu vietu pārējo pārdošanas kanālu vidū. Arī nākamajos gados Baltijā var paredzēt strauju banku filiāļu skaita pieaugumu.

Nākotnē bankas prognozē potenciālu norēķinu kartēm, jo Latvijā uz vienu iedzīvotāju ir 0,56 kartes, kamēr ES rādītājs ir aptuveni divas reizes augstāks - 1,15. Latvijā maksājumi ar norēķinu kartēm veido 2,5% no iekšzemes kopprodukta (IKP), savukārt ES -19% no IKP [13.].

Banku biznesu veicinās ienākumu pieaugums, taču ikvienai bankai, kura vēlas attīstīties, jāņem vērā divi faktori - klientu skaits un to kvalitāte.

Saskaņā ar LETAS informāciju [13] žurnāls Forbes izpētījis, ka 2004. gadā pēc iekšzemes kopprodukta uz 1 iedzīvotāju Latvijai izdevies apsteigt Poliju un Latvija vairs neskaitās pati nabadzīgākā ES valsts, tomēr līdz Eiropas lielo valstu dzīves līmenim mums ejams vēl tāls ceļš. Ekonomikas tālāka izaugsme Latvijā ir grūti iedomājama bez attiecīga finanšu nodrošinājuma, tostarp kredītresursiem. Bez kredītiem neiztiek arī uzņēmēji, kuri tēmē uz ES struktūrfondu finansējumu. Turpinot paaugstināties iedzīvotāju dzīves līmenim un pārlicībai par labas nākotnes perspektīvām, dzīvojamo namu celtniecības pieauguma tendences un kredītiestāžu noskaņojums apliecina, ka arī tuvākajos gados hipotekāro kredītu tirgus turpinās attīstību. Dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju Latvijā joprojām ievērojami atpaliek no veco ES valstu vidējā līmeņa, tāpēc varētu saglabāties augsts pieprasījums pēc mitekļiem. Tāpat pieaug arī iedzīvotāju maksātspēja, kas palielina iespējas uzlabot dzīves apstākļus. Finanšu speciālisti, balstoties uz oficiālajiem statistikas datiem, aplēsuši, ka cilvēku reālie ienākumi, ņemot vērā inflāciju, gadā pieaug par aptuveni 12%. Tas notiek arī uz algu legalizācijas rēķina. Autora prāt, Latvijā vēl ir daudzas māsaimniecības, kuras var pretendēt uz bankas finansējumu - patlaban mājokļu iegādei kredītus ir paņēmuši ap 100 tūkst, iedzīvotāju, bet kopumā to varētu darīt aptuveni 250 tūkst, iedzīvotāju. Pērn nogalē Hansabanka ziņoja, ka no tās 600 tūkst, klientiem hipotekāro kredītu paņēmuši 22 - 23 tūkst. Patlaban vismaz viena sestā daļa jeb 100 tūkst, klientu varētu atļauties ņemt kredītu mājoklim un tas nozīmē, ka vismaz 4 reizes varētu pieaugt bankas kredītportfelis. Tirgū valda prognozes, ka 3 - 5 gadu laikā hipotekārā kredīta apjoms māsaimniecībām mājokļu iegādei varētu pakāpties līdz 5.5 - 6 mljrd. eiro (ap 3.87 -4.2 mljrd. Ls) 2008. gadā.

Tas norāda uz to, ka bankas peļņas rādītāju perspektīvā tiek prognozēts, ka Hipotekāro kredītu apmērs tuvāko četru gadu laikā pieaugs 4,5 reizes, bet patēriņa kredītēšanas apjoms - 4,3 reizes. Autors secina, ka salīdzinot ar Eiropas Savienības (ES) vidējiem rādītājiem, hipotekārajai kredītēšanai vēl ir liels potenciāls, jo patlaban Latvijā uz vienu iedzīvotāju ir divas reizes mazāka platība nekā vidēji ES. Bankām svarīgi atrast ārējo finansējumu, tādēļ priekšrocības ir un būs tām bankām, kurām ir mātesbankas, jo ir iespēja iegūt lētākus resursus.

Pētot banku darbību Latvijā autoram ir skaidrs, ka visas lielākās bankas ir apņēmušās turpināt aktīvu kredītēšanu un tā noteikti izpaudīsies kā saspringta cīņa par klientiem.

Aptuveni trešdaļu banku ienākumu veido ienākumi no pakalpojumu komisijas naudām, bet pārējo - procentu ienākumi, no kuriem lielākais īpatsvars ir kredītu procentu ienākumiem.

Ienākumu īpatsvaram no komisijas naudām un procentu ienākumiem no kredītiem ir tendence izlīdzināties. Nākotnē ienākumi no komisijas ieņēmumiem par pakalpojumiem varētu veidot pusi no visiem ienākumiem. [13.].

Tam tikai daļēji traucē konkurences saasinājums un labvēlīgas ekonomikas attīstības tendences turpina ietekmēt pievienotās kredītu procentu likmes, kas nākotnē var vēl nedaudz pazemināties.

Tātad viens no iemesliem banku lielās peļņas ieguvē ir bijis un būs straujais kredītēšanas apjomu pieaugums un apjoms, ko ietekmē arī esošais nekustamā īpašuma cenu kāpums. Kredītu ņemšanu veicina konkurences dēļ līdz nebijušam līmenim nospiestās zemās procentu likmes - banku pievienotās likmes (tās kopā ar starpbanku likmi Rigibor, Euribor, Libor veido kopējo kredīta procentu likmi), kas 2005. gada beigās samazinājās zem 1% atzīmes. 2006.g. visas lielākās bankas ir apņēmušās turpināt aktīvu kredītēšanu, un tas noteikti izpaudīsies kā saspringta cīņa par klientu. Tas varētu iespaidot kredītu cenu (vēl nedaudz pazemināt kredītu likmes fiksēto daļu jeb banku pievienoto likmi), kā arī veicināt, ka tirgū parādās arvien jauni banku produktu piedāvājumi. Autors domā, ka aktīvu un kredītu pieaugums nākamgad būs līdzīgs 2006. gadā pieredzētajam, tomēr saistībā ar augstāku bāzi relatīvais pieauguma temps būs zemāks. Sagaidāms, ka joprojām visstraujāk augošais sektors būs privātpersonu kredītēšana, kur divas nozīmīgākās jomas būs mājokļu kredīti un patēriņa finansēšana. Liela nozīme būs nekustamā īpašuma tirgus tendencēm: ja cenas turpinās augt, arī vidējais kredīta lielums palielināsies, kam sekos kredītu termiņu palielināšanās. Tomēr jāvērs uzmanība tam, ka kredītu atmaksas apjoms pret vidējo darba algu Latvijā vēl nepārsniedz Eiropas līmeni. Līdz ar to tālākais hipotekārās kredītēšanas pieaugums Latvijā ir cieši saistāms ar proporcionālu cilvēku pirktspējas pieaugumu. Pretējā gadījumā procentu likmju pieaugums pasaules tirgos var būtiski ietekmēt mājsaimniecību spēju atmaksāt kredītus.

Turpinoties Latvijas ekonomikas izaugsmei, attīstīsies arī uzņēmumu kredītēšana, tostarp kredītportfelis pieaugs sakarā ar ES struktūrfondu apguvi, jo lielākā daļa projektu tiek realizēti uz banku piešķirto kredītu bāzes. Tā kā kredītu apjoma pieaugums 2005.g. bija straujāks nekā noguldījumu, kuriem pieaugums bija 21.7%, sasniedzot 6.21 mljrd. Ls

kredītu tirgus varētu attīstīties straujāk nekā noguldījumu tirgus. Šāda tendence kopumā ir raksturīga pārejas ekonomikas valstīs, kurās ir nepieciešamas un tiek veiktas lielas investīcijas, galvenokārt pateicoties ārvalstu kapitālam [23.]. Tāpat kā iepriekš, arī 2007. gadā, pateicoties pieejamiem banku kredītiem, ir novērojams spēcīgs iekšzemes patēriņš, kurš ir viens no augstās inflācijas vaininiekiem. Pašreizējos kreditēšanas tempus par pārāk straujiem uzskata Latvijas Banka, kura ar savā arsenālā esošajiem ieročiem visādi mēģina šo attīstību bremsēt, tostarp paaugstinot bankām obligāto rezervju normu, kura pērnā gada beigās sasniedza 8%.

Pēdējos gados strauji pieaugošo kreditēšanas tirgu šogad varētu "atdzēsēt" pieaugošās bāzes procentu likmes. Šī iemesla dēļ banku klientiem nebūs iespējams neredzēt procentu likmju samazinājumu, tādēļ varētu palēnināties pieprasījuma pieaugums pēc banku aizdevumiem.

Pozitīvi, ka bankas turpina uzlabot efektivitāti, tādējādi uzlabojot savus peļņas rādītājus. Nozīmīgi, ka tiek attīstīti jauni produkti. Pagājušajā gadā banku tirgū pie horizonta parādījās un ļoti strauji attīstījās dzīvības apdrošināšanas pakalpojumi - 2005.g. visas trīs lielākās bankas sāka

vai paziņoja par dzīvības apdrošināšanas pakalpojuma piedāvāšanu - Hansabanka to piedāvā sadarbībā ar Igaunijas Hansabank grupā esošo dzīvības apdrošināšanas kompāniju, SEB Unibanka nopirka Balta dzīvību, bet Parex banka 2005.g. nodibināja savu dzīvības apdrošināšanas kompāniju, kuras darbība varētu sākties šogad. Dzīvības apdrošināšanas pakalpojumu piedāvā arī Krājbanka sadarbībā ar Austrijas GRAWE u.c. Jāgaida, ka šogad un turpmāk it īpaši attīstīsies ar uzkrājumiem saistītie pakalpojumi. Privātpersonu naudas pārvaldes pakalpojumiem Latvijā ir nākotne un šajā privātpersonu uzkrājumu tirgū būtiska būs produktu daudzveidība, konsultāciju kvalitāte un serviss.

Tā kā banku pelnīt spēju noteiks galvenokārt sniegto pakalpojumu apjoms, esošo un piesaistīto klientu skaits, kā arī piedāvāto finanšu produktu un pakalpojumu kvalitāte, sagaidāms, ka bankas īpašu uzmanību pievērsīs servisa kvalitātei, internetbanku ērtumam un filiāļu pieejamībai, jaunu produktu izstrādei. Savukārt lielāko uzņēmumu prasības kļūs arvien komplicētākas - tiks pieprasīti arvien sarežģītāki un tajā pašā laikā efektīvāki naudas pārvaldes risinājumi, finanšu tirgus speciālistu pakalpojumi, kas ļaus lielajiem spēlētājiem izvērst arvien asāku konkurenci par tirgus daļām

Lai gan turpat visās nozarēs vērojams cenu pieaugums, banku nozarē vērojams pretējs process. Tas negatīvi iespaidos efektivitātes pieaugumu. Pakalpojumu sadārdzināšanās ir maz ticama, jo konkurence banku vidū ir ļoti augsta.

Tomēr pakalpojumu cenas var tikt izmantotas kā mehānisms, lai motivētu klientus izmantot jaunus izplatīšanas kanālus, piem., maksājumus vairs neveikt filiālēs pie banku darbiniekiem, bet internetā.

3.3. Procentu likmju izmaiņu tendences

Šeit vislielāko lomu nodrošināja fakts, ka Eiropas Centrālā banka (ECB) 2005.g. nogalē sāka paaugstināt bāzes procentu likmi, kas veicina EURIBOR likmju kāpumu un līdz ar to kopējās kredīta likmes pieaugumu. Kredītņēmējiem un bankām par sliktu, bet, šķiet, LB tas bija par prieku un līdz šī gada beigām prognozēts palielinājums līdz 2.75%, tostarp martā — līdz 2.50%. Tādējādi 2006. gada beigās EURIBOR varētu būt 3.10 - 3.2%. Latu RIGIBOR indeksus pamatā noteiks eiro procentu likmes: latu procentu likmes saglabās visai nemainīgu distanci no eiro likmēm, kurām augot, sekos arī latu likmes.

2007. gada 3 mēnešu RIGIBOR ir nedaudz nomierinājies pēc straujā lēciena līdz 9% februāra otrajā pusē lata devalvācijas baumu iespaidā un patlaban svārstās pie 5,5% līmeņa. Visticamāk, ka latu procentu likmes saglabāsies aptuveni 2 procentpunktus virs eiro naudas tirgus likmēm, lai neradītu vēlmi pārkreditēties uz latiem vai arī aizņemties latus cerībā uz lata devalvāciju.

Tiesa, īslaicīgi augstāku RIGIBOR var piedzīvot, ja LB atkal nolems paaugstināt obligāto rezervju normu bankām. Pēc pēdējā normas palielinājuma bija vērojams latu trūkums, kā dēļ RIGIBOR indeksi strauji auga. Tā kā, pieaugot rezervju bāzei (pamatā noguldījumiem bankās), obligāto rezervju normas apjomam latos arī ir tendence pieaugt, visdrīzāk bankas varētu saskarties ar latu trūkumu arī nākamajā rezervju izpildes mēnesī. Dolāru kredītu īpašniekiem likmju paaugstinājums šogad gan nedraud, drīzāk varētu sagaidīt pat nelielu likmju samazinājumu. Turklāt, ja piepildīsies tirgus analītiķu prognozes par dolāra kursa samazināšanos attiecībā pret eiro, dolāru kredītu īpašnieki šogad varētu būt vislielākie ieguvēji tieši uz kursa izmaiņu rēķina. Protams, ar nosacījumu, ja nenotiek ārkārtēji satracinājumi pasaulē un arī vietējā tirgū. Savukārt ilgtermiņa valūtu risks var arī iecirst pamatīgu robu to aptuveni 4% Latvijas kredītņēmēju finansēs, kuriem ir dolāru kredīts, jo dolāra kurss var atgūt visus pēdējo gadu zaudējumus.

Asas konkurences un kopumā labvēlīgas makroekonomiskās vides apstākļos banku pievienotās likmes vēl nedaudz samazināsies un saglabāsies zemas. Tomēr tiem klientiem, kas nav nodrošinājušies pret tirgus likmju pieauguma risku, šogad un arī tālākā nākotnē par kredītu kopumā būs jāmaksā vairāk. Vienlaikus jāprognozē, ka bankas centīsies padarīt savu piedāvājumu atšķirīgu ar citām pakalpojuma komponentēm - jaunu papildus pakalpojumu attīstību (apdrošināšanās pret likmju pieaugumu, risinājumi, kas pasargās klientus no kredīta maksājumu pieauguma draudiem), uzlabotu servisu (mazākas rindas, profesionālāka apkalpošana). Vājākie spēlētāji, kuriem pietrūks šo iemaņu un spēju, būs spiesti uzņemties augstākus kredītriskus. Tā kā eiro likmes arī šogad, visticamāk, būs pievilcīgākas nekā latu un dolāru, turpināsies izmaiņas banku kredītportfeļu valūtu struktūrā, pieaugs eiro kredītu īpatsvars. 2006. gads būtu arī pēdējais laiks pārkreditēties no USD uz eiro vai latiem, jo tie, kam kredīti USD, bet lielākā daļa ieņēmumu latos vai eiro, riskē ar USD kursa svārstībām. USD ir bīstama valūta arī no kursa svārstību viedokļa. Baņķieri neredz pamatu bažām, ja pieaugs eiro un latu kredītu procentu likmes, jo gaidāmais pieaugums ir relatīvi neliels un būtiski klienta ikmēneša maksājumus nepalielinās. Baņķierus visvairāk satrauc, lai neiestātos būtisks pieprasījuma samazinājums kādā no sektoriem, kas varētu izsaukt bezdarbu. Tiesa, pagaidām reti kurā nozarē draud bezdarbs.

Autors uzskata, ka bankām gan nevajadzētu aizrauties ar pārāk zemu procentu likmju piedāvājumu, tā riskējot nepalielināt ieņēmumus, bet vienlaikus nesamērīgi audzējot portfeli. Tad var rasties nopietnas problēmas, jo ir jābūt drošības buferim, ja kas notiek. Agri vai vēlū būs situācija, kad hipotekārajiem kredītiem likmes Latvijā būs ļoti zemas, un, ja nebūs citi alternatīvie peļņu nesošie produkti, bankai var rasties grūtības līdz ar pirmajiem nopietnajiem tirgus satricinājumiem. Banku atkarības pieaugums no mātes banku un citu ārvalstu kredītiestāžu finansējuma, iespējamās cenu korekcijas nekustamā īpašuma tirgus atsevišķos segmentos, uzņēmumu un māsājniecību parāda kāpums ir vērā ņemami riska avoti. Universālajām bankām ir labāk, jo ir pietiekama klientu bāze dažādos segmentos - attīstās arī patēriņa kreditēšana, ar ko var pelnīt.

Iespējami kardināli atšķirīgi viedokļi par to, kāda termiņa starpbanku likmes ir labāk izmantot par pamatu kredītu procentu likmei. No banku izteikumiem var secināt, ka starpbanku likmju pieauguma gadījumā bankas ir izdevīgākā pozīcijā, ja kredīts aizdots ar 3 mēn. likmi. Savukārt klientam tad izdevīgāka ir 6 mēn. likme, jo izmainās kredīta maksājumus likmju pieauguma gadījumā izjūt vēlāk.

Parasti īstermiņa likmes ir zemākas nekā ilgtermiņa. To nosaka vairāki apstākļi - nav iespējams veikt bez riska darījumus un gūt no tiem peļņu, aizņemoties uz garāku termiņu un izvietojot uz vairākiem secīgiem īsākiem termiņiem (vai otrādi); tirgus dalībnieku prognozes par likmju pieaugumu nākotnē; kredītriska piecenojums, kurš pieaug garākiem termiņiem (jo garāks termiņš, jo lielāka ir nenoteiktība par aizņēmēja spējām izpildīt saistības nākotnē, tāpēc likme ir augstāka).

Mēdz būt atkāpes no tradicionālās likmju sakarības, kad paredzams likmju kritums, tad 6 mēn. likme var būt zemāka nekā 3 mēn. Ir arī gadījumi, kad īstermiņa likmes mēdz būt augstākas, jo ir pirmās, kas atspoguļo likmju izmaiņas.

Uzņēmumiem, kas šobrīd lemtu par aizdevuma ņemšanu ar 12 mēn. RIGIBOR, rūpīgi jāizvērtē, kādas būs 3 mēn. un 12 mēn. RIGIBOR savstarpējās attiecības nākotnē. Ja 3 mēn. RIGIBOR kritīsies un kļūs zemāks par 12 mēnešu RIGIBOR, tad ieguvēji būs tie, kuru aizdevums piesaistīts 3 mēn. RIGIBOR. Ja 3 mēn. saglabāsies vai pieaugs, tad ieguvēji būs tie, kam aizdevumi ir piesaistīti pie 12 mēnešu RIGIBOR.

Labi attīstītā tirgū bankai principā ir vienalga, kāda likme tiek izmantota, bankām nav arī problēmu fiksēt aizdevuma likmi uz daudziem gadiem. Iemesls šādai elastībai ir dažādu finanšu instrumentu pieejamība, ar kuru palīdzību bankas veido savu resursu bāzi.

Jāsecina, ka jo īsāks termiņš, jo lielākas svārstības - tas ir risks, kurš, iespējams, attaisnosies, iespējams - nē. Tiesa, tā kā parasti kredīts tiek ņemts uz daudziem gadiem, īstermiņa kredīta likmju svārstības nebūt nav riskantākas kā ilgāka termiņa likmes. 3 mēnešu likmes ļauj ātrāk reaģēt uz tirgus situācijas izmaiņām. Ja likme pieaug — izdevīgi kreditoram, ja sarūk - izdevīgi klientam. 6 mēnešu starpbanku likmes dod garāku stabilitātes periodu - tik ilgi procentu likme un kredīta procentu maksājums nemainīsies, lai arī tirgū šajā laikā būs notikušas izmaiņas.

Alternatīva ir fiksētas likmes kredīts, kas ļauj plānot mājsaimniecības budžetu ilgtermiņā. Tiesa, fiksētas likmes ir krietni augstākas. Lai izvairītos no negaidītām procentu likmju svārstībām un nodrošinātu ilgtermiņā pārskatāmu procentu maksājumu naudas plūsmu, ir iespējas izmantot dažādus finanšu pakalpojumus, tostarp procentu likmju mijmaiņas darījumus. Fiksējot maksājumus par kredītu vai ierobežojot risku, pērkot opcijas, kompānija ir pasargāta no negaidītiem % likmju kāpumiem.

3.4. Cīņas ar naudas atmazgāšanu.

Cīņa ar “naudas atmazgātājiem”, aktualizējās 2005.g.. Finanšu un kapitāla tirgus komisija veica pārbaudes un uzlika gan naudas sodus, gan atstādināja banku valdes locekļus, brīdināja par licences anulēšanu, cita starpā 13 bankām saglabāja 2004. gada nogalē noteikto pastiprinātās uzraudzības statusu. Gada nogalē šāds statuss palika vairs tikai 2 bankām. Tomēr bija ASV Valsts kases pārmetums gan valstij kopumā, gan bankām par nepietiekamu cīņu ar naudas atmazgātājiem. Pamatīgi satrūkties nācās Multibankai un VEF Bankai, kuras ASV noteica kā finanšu institūcijas, kas rada primāras bažas par naudas atmazgāšanu.

Ir zināms, ka 2006.g. aprīlī ASV Valsts kases Finanšu noziegumu apkarošanas tīkls ierosinās noteikumus, kas pēc to apstiprināšanas aizliegs ASV finanšu institūcijām atvērt, uzturēt, administrēt vai pārvaldīt jebkādu šo divu banku korespondentkontus ASV. Šīm bankām tas nozīmētu grūtības ar ASV dolāru pārskaitījumiem.

Līdz ar to - ieviestā neskaidrība veicināja klientu aizplūšanu no abām bankām - Multibankas aktīvi 2005.g. samazinājušies par 73 %, bet VEF Bankai - par 65 %, novirzot bankas uz pēdējām pozīcijām. Tiesa, līdz šim no ASV nav sekojis neviens paziņojums par to, vai iepriekšminētos noteikumus apstiprinās vai arī abas minētās bankas attaisnos. Tomēr skaidri zināms, ka šo banku “atgūšanās” prasīs daudz laika un resursu. Šāds notikumu pavērsiens, šķiet, arī citām bankām liks šo to pārdomāt un veikt “attīrīšanos” no nevēlamiem klientiem vai tādiem, kas nav gribējuši atklāt par sevi pieprasīto informāciju.

Nākotnē sagaidāms, ka bankas tērēs vairāk līdzekļu, lai iegūtu papildu informāciju, īstenojot “zini savu klientu” praksi, kā arī lai sagatavotu informāciju valsts iestādēm. Jau pašlaik veidojas daudz labāka sadarbība banku starpā - tās apmainās ar informāciju par “sliktajiem” klientiem, radot šķēršļus šādiem klientiem brīvi mainīt bankas. Tāpat mainās attieksme arī pret banku nerezidentiem - daudzas bankas, šos klientus iekļauj augsta riska grupā. Pastiprinātās cīņas dēļ ar nelegāli iegūtajiem līdzekļiem 2005. gadā nerezidentu depozītu pieaugums izpalika.

No vienas puses katra banka ir ieinteresēta, lai tā sadarbotos tikai ar tādiem klientiem, kuru biznesu tā pārziņa atbilstoši visaugstākajiem starptautiskajiem standartiem. Risks, kas rodas bankai, ja tā neievēro atsevišķas prasības savu klientu pārziņāšanā, var būt bankas nonākšana pilnīgā starptautiskā izolācijā un būtiskas vietējo un ārvalstu regulatoru sankcijas, līdz pat licences atsaukšanai.

No otras puses nevar piekrist FKTK pārstāvju apgalvojumiem, ka “noteikumu izpilde nostiprinās Latvijas kā starptautiska finanšu centra lomu, kurā tiek respektēti visaugstākie standarti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanā un klientu pārzināšanā”. Šie klienti savu naudu ieguldīs Šveices un citās bankās stiprinot reālus esošos finanšu centrus.

3.5. Noguldījumu piesaiste

Viena no tendencēm banku attīstībā ir tā, ka daļa banku noguldījumu kā resursu avots pēdējā laikā zaudē savu nozīmi, sevišķi bankām ar bagātām ārvalstu mātesstruktūrām. Tam pieejami arī citi, lētāki resursi - piem., Hansabanka var aizņemties līdzekļus no sava stratēģiskā investora Zviedrijas Svedbank, bet SEB Unibanka - no Skandināviska Enskilda Banken.

Hansabankai noguldījumu apjoms 2005. gada beigās bija 1.196 mljrd. Ls, bet kredītos bija izsniegts vairāk - 1.708 mljrd. Ls, SEB Unibankas noguldījumu apjoms bija 0.82 mljrd. Ls, turpretī kredītos bija izsniegti 1.57 mljrd. Ls. Arī NORD/LB Latvija, pateicoties bagātiem vecākiem var atļauties, ka tās noguldījumos ir 0.18 mljrd. Ls, bet kredītos izsniegti 0.63 mljrd. Ls. Svarīgāki noguldījumi ir bankām, kurām ir vietējie akcionāri - tām depozīti kalpo par galveno avotu, no kura smelties līdzekļus kredītu izsniegšanai. Piemēram, Aizkraukles banka atklāti paziņojusi, ka noguldījumi, kuros lielāko daļu turklāt veido nerezidentu noguldījumi, ir galvenais avots kredītu izsniegšanai. Aizkraukles bankā noguldījumi pērnā gada beigās bija 0.478 mljrd. Ls, bet kredītos bija izsniegti 0.278 mljrd. Ls. Arī Parex bankai depozīti ir gana svarīgs resursu avots - pērnā gada beigās noguldījumos bija piesaistīti 1.227 mljrd. Ls, bet kredītos izsniegti 0.831 mljrd. Ls. Tiesa, Parex banka, kas pērnā gada beigās atguva novembrī zaudēto pirmo pozīciju banku tirgū pēc depozītu apjoma, aktīvi darbojas arī finanšu tirgū un sadarbībā ar dažādu pasaules valstu finanšu iestādēm saņēmusi sindicēto kredītu, kā arī emitējusi eiro un latu obligācijas [8].

Tiek prognozēts, ka 2007.g. nerezidentu noguldījumu apjoms varētu pakāpties par 10%. Līdz ar to kopumā nerezidentu īpatsvars banku noguldījumos turpinās samazināties, jo rezidentu noguldījumu apjoms pieaugs straujāk - par aptuveni 40%. Kopumā depozītu tirgus varētu pieaugt par aptuveni 30%, jo Latvijā sagaida ekonomikas pieaugumu, iedzīvotāju ieņēmumu pieaugumu, tostarp samazinājusies algu izmaksa “aploksnēs”, bet tās maksās, izmantojot banku kontus.

Autors secina, ka Latvijā vismaz kādu laiciņu nerezidentu noguldījumiem vairs nebūs galvenā loma, tāpēc atsevišķām bankām var nākties pārdomāt darbības stratēģiju un, iespējams, domāt par citiem resursu avotiem. Tā varētu būt aktīvāka noguldījumu piesaiste vietējā tirgū, solot noguldījumiem latos, eiro, ASV dolāros augstākas procentu likmes. Tāpat ir iespējami arī citi finanšu resursu veidi - stratēģiskā investora piesaiste, parāda vērtspapīru obligāciju vai ķīlu zīmju emisija u.c. Par zināmām izmaiņām liecina LATEKO BANKAS piemērs - banka 2006. gadā tika pie jauniem investoriem, kuri uzreiz pēc darījuma piešķīra kredītlīniju. Savukārt vairākas bankas cita starpā aktīvi izvērsa depozītu akcijas - Paritātes banka turpat visu gadu varēja noguldīt līdzekļus ar paaugstinātām procentu likmēm, aktīva noguldījumu piesaistītāja bija arī Latvijas Krājbanka, LATEKO BANKA u.c. Savukārt vairākas bankas sākušas vai plāno emitēt parāda vērtspapīrus - obligācijas vai ķīlu zīmes, tādējādi publiskā tirgū piesaistot ilgtermiņa resursus, tostarp Baltic Trust Bank, Baltikums, Trasta komercbanka. Lai gan ķīlu zīmes ir dārgāks resurss nekā nerezidentu noguldījumi, tomēr to emitēšana diez vai veicinās kredītu procentu likmju celšanos. Latvijā ir vēl vesela virkne banku, par kuru darbības virzieniem ir visai skopa informācija, jo tās, lai arī piesaista noguldījumus, gandrīz nenodarbojas ar kredītu izsniegšanu.

Latvijas banku noguldījumos jau gadiem ilgi lielāko daļu (ap 70 %) veido pieprasījuma noguldījumi jeb “ātrā nauda”, kura no banku kontiem var pazust jebkurā brīdī. Pirmajā brīdī šķiet, ka tādējādi banku sistēmas stabilitāte ir apdraudēta (par to satraukušies arī finansisti no valsts iestādēm), jo šos depozītus bankas tālāk izsniedz kredītos uz vairākiem gadiem. Latvijas banku sistēmai tas ir raksturīgi. Bankas skatās savādāk - vērtē nevis termiņu, bet stabilitāti. Bankām ir pārlicība, ka šī īstermiņa nauda ir stabila, jo cik uzņēmumi ir, tik ir, un tie ar naudu operēs caur bankām. Arī iedzīvotāji parasti naudu tur norēķinu kontos. Tomēr lielas izmaiņas termiņstrukturā nav gaidāmas, joprojām dominēs pieprasījuma noguldījumi. Iespējams, šogad struktūra nedaudz pamainīsies par labu ilgtermiņa noguldījumiem. Tas gan varētu būt nedaudz, jo nav iemesla - iedzīvotāji vēl baidās likt uz ilgiem termiņiem neprognozējamās ekonomikas dēļ. Tāpat cilvēki uztraucas, ka naudu vajadzēs negaidīti. No tiem, kas nogulda uz ilgāku termiņu, liela daļa varētu būt “zārka nauda” [8].

Pagājušā gada laikā, līdzīgi kā kredītiem, bija vērojams procentu likmju kāpums noguldījumiem dolāros (piem., gada noguldījumiem privātpersonām no 2.8 - 3% līdz 4.3 - 4.5%). Tas tāpēc, ka pērn visu gadu pieauga dolāra bāzes procentu likme. Tā kā bija

prognozēts, ka šo likmi vēl cels, depozītu likmes, tiesa, ar kavēšanos, sekoja starpbanku likmju kāpumam,. 2006. gadā dolāru likmēm vēl nedaudz jāpieaug - piem., privātpersonu noguldījumiem uz gadu - līdz 5 % gadā. Ilgāka termiņa depozītu likmes būs nedaudz augstākas — saistīts ar termiņa prēmiju, proti, bankas gatavas pārmaksāt noguldītājam, ja tas uz ilgāku laiku iedod naudu. Euro likmes “stāvēja uz vietas” gandrīz visu pārno gadu (2.8 - 3% gada sākumā un 2.5 - 2.7% gada beigās). Lai gan euro bāzes procentu likme pieauga pērnā gada beigās, procentu likmes depozītiem pērn uz to vēl nenoreāģēja, jo lielāka skaidrība par likmju tālāko virzību bija gūta tikai pērn nogalē.

Tādējādi likmes euro depozītiem pieaugs 2006. gadā (gada depozītiem aptuveni līdz 3%). Likmes latu noguldījumiem pērn kritās - tas saistīts ar to, ka tās bija samērā augstas, salīdzinot ar euro. Tomēr sakarā ar lata pārsaisti euro, arī latu likmēm jātuvojas euro likmēm.

Autors secina, ka no valsts ekonomiskās attīstības viedokļa Latvijas bankām būtu jāturpina apkalpot nerezidentu noguldījumus, kas patlaban pārsniedz pusi no banku piesaistītajiem depozītiem.

Nav redzama ekonomiska vai likumīga pamata, kura dēļ Latvijas bankām būtu jāvairās no nerezidentu noguldījumu kapitāla, jo mūsu valsts likumdošana atbilst starptautiskajiem standartiem un Eiropas Savienības (ES) direktīvu prasībām par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu finanšu sektorā. Turklāt Latvijā darbojas banku jomas uzraudzības iestādes. Autora prāt, norobežošanās no nerezidentu noguldījumiem ir ekonomiski neizdevīga no banku attīstības un konkurētspējas viedokļa. Līdz ar to Latvijas komercbankām jāturpina apkalpot nerezidentu noguldījumus, jo tie sniedz valsts ekonomikai papildus kapitāla apgrozījumu un dažādību finanšu pakalpojuma jomā. Vienlaikus atsevišķām komercbankām tomēr būtu jāmazina atkarība no nerezidentu noguldījumu kapitāla, it īpaši no izteiktā ASV dolāra lielā īpatsvara noguldījumu valūtas struktūrā.

No iespējamā riska viedokļa raugoties tās bankas, kuras aktīvi piesaista nerezidentu līdzekļus, nav aktīvas kreditēšanas tirgū. Patlaban masveida nerezidentu noguldījumu kontu slēgšana Latvijas komercbankās ir maz ticama, jo tam nav nekāda redzama pamatojuma. Nerezidentu noguldījumu iespējami kaitīgo ietekmi novērš tas, ka ir radīts institucionāls ietvars, lai Latvijas komercbankās nevarētu attīstīties noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija. Vienlaikus dažu komercbanku pārlieku liela paļāvība un atkarība no nerezidentu noguldījumiem var liecināt par paaugstinātu riska pakāpi, tomēr tas nekādā gadījumā nevarētu ietekmēt kopējo Latvijas komercbankas sistēmas stabilitāti.

Šeit paceļas jautājums par to kāds nerezidentu noguldījumu īpatsvars ir optimāls tautsaimniecībai. Tomēr apgalvot, ka Latvijā tie radītu draudus ekonomikai, nav pamata. Bīstamāka ir tendence, ka pieaug nerezidentu ieguldījumi banku kapitālā. Šeit jāpiemin fakts, ka Latvijā ap 65% banku kapitāla pieder ārvalstniekiem, kas neļauj valstij kontrolēt finanšu plūsmas un, piemēram, cīnīties ar inflāciju [8].

Nerezidentu noguldījumi, tāpat kā starptautiskās investīcijas, var palīdzēt Latvijai kļūt par reģionālo finanšu centru Latvija ir maza valsts ar atklātu ekonomiku, mazu uzkrāto kapitālu, stāvokli un izglītotu darbaspēku. Latvijas trumpis ir zināšanas, pieredze un atrašanās laba ģeopolitiskā vietā. Ja Latvija grib to visu sekmīgi izmantot, nepieciešams piesaistīt starptautisko kapitālu, nerezidentu naudu, paplašināt starptautisko klientu loku. Tad Latvija varēs kalpot kā Baltijas un pat Austrumeiropas finanšu centrs. Nerezidents nenozīmē neko sliktu - tas var būt gan Krievijas, gan Kazahstānas, gan Zviedrijas, gan ASV iedzīvotājs vai kompānija. Ja Latvija spēj izmantot savu potenciālu, ievērojot vispārpieņemtos likumdošanas principus, tad tas ir ideāli. Un nav jāuztraucas par to, ka Latvijas bankas pieder ārzemniekiem un ka banku kontos ir sveša nauda. Latvijā sistēma ir par mazu un finansiāli nepietiekamu, ja vēlas spēcīgu un modernu komercbanku sistēmu un sniegt pakalpojumus reģiona līmenī. [8].

Latvijai jāvērtē līdzināties tādiem finanšu centriem kā Luksemburga, Čīrihe, Honkonga, Singapūra. Arī tur visur dominē nerezidenti un to nauda, uzsvēra eksperts. Nerezidentu naudas apkalpošana nav nekas cits kā pakalpojumu eksports, un valsts ekonomiskās izaugsmes kontekstā to var vērtēt tikai pozitīvi [8]. Labs piemērs ir Šveice, kur finanšu pakalpojumi nerezidentiem ir viens no ekonomikas balstiem. Taču ir ļoti būtiski, lai nerezidentu nauda būtu tīra, jo pretējā gadījumā pastāv risks, ka pēkšņu likumdošanas izmaiņu vai aizokeāna kļiedzienu dēļ var notikt naudas aizplūšana no banku sektora. Turklāt katrai bankai, kas aktīvi strādā nerezidentu segmentā, jābūt atbilstošai riska vadības politikai. Ja abi šie nosacījumi izpildās, banku sektors un valsts kopumā var būt tikai ieguvēji.

3.6. Jaunu tirgu iegūšana

Latvijas banku darbības perspektīvas Krievijā

Latvija ir viena no labākajām jaunajām ES dalībvalstīm darbam ar Krieviju ar ko Latvijas ciešie finansiāli ekonomiskie sakari, ilggadējā darba pieredze un tirgus izpratne

sniedz daudz priekšrocību. Tomēr pat visperspektīvākajā tirgū konkrētai kompānijai vai bankai veiksmes garantiju nav. Viss atkarīgs no tā, vai kompānija spēs izprast tirgus īpatnības un pareizi nostādīt darbu šajā tirgū.

Krievijas tirgus ir liels, daudzsološs, ar zināmu risku, un Latvijas bankām ir ko piedāvāt šai tirgū - sevi un iespējas kaimiņvalstī. Autors tādejādi secina, ka tie notikumi, kas risinājušies Krievijā pēdējos gados, apstiprina, ka tirgiem ir īsa atmiņa jo 1998. gada vasarā šķita, ka šeit atradīsies lieguma zona finanšu institūcijām [27.].

Tomēr pašreizējā stabilā situācija valstī, ekonomiskais pacēlums, finanšu sistēmas nostiprināšanās, procentu likmju pazeminājums attīstītajās valstīs Krievijas finanšu tirgu no jauna padara ārkārtīgi pievilcīgu.

Tomēr diez vai var lolot cerības, ka Latvijas vai Baltijas bankas varētu iekarot ievērojamu vietu šai milzīgajā tirgū. Krievijas tirgus ir ļoti liels, bet Latvija un Baltija ir maza.

Salīdzinot ar NVS bankām, Latvijas bankām ir ievērojami lētāki kredītu resursi, augstāka klientu apkalpošanas kvalitāte, kā arī labāka risku pārvaldīšanas politika. Svarīgs faktors ir arī Latvijas banku neatkarība no Krievijas finanšu un politisko grupējumu ietekmes.

Salīdzinot ar Rietumeiropas un ASV bankām, Latvijas banku pakalpojumi ir lētāki, mēs labāk izprotam Krievijas biznesa vidi un tradīcijas, kā arī labi runājam krievu valodā. Šeit jāpiemin, ka Rietumeiropas bankas uzņēmumu apkalpošanā galvenokārt koncentrējas uz lielajiem uzņēmumiem. Latvijas banku klienti var būt vidēja mēroga Krievijas uzņēmumi, kuriem Latvijas bankas spētu piedāvāt viņu prasībām atbilstošus izcenojumus un risinājumus.

Jāsecina, ka pagaidām iestāja ES pārmaiņas nav nesusi, tomēr nākotnē tā pozitīvi ietekmēs Latvijas banku darbību Krievijā. Krievijai banka Latvijā - tā ir banka Eiropas Savienībā, pret kuru ir arī attiecīga attieksme. Līdz ar to paredzams, ka Krievijā un NVS pieaugs uzticība Latvijas komercbankām, jo sakārtotā un ES standartiem atbilstošā likumdošana finanšu sfērā kalpos kā papildu uzticības un drošības garants. Tas varētu veicināt Krievijas un NVS klientu vēlmi ciešāk sadarboties ar Latvijas bankām. Kā plusu daļēji var vērtēt to, ka Eiropas tirgus stingri nosaka bankas noslēpuma aizsardzības politiku, kā mīnusu banku nepieciešamību uzzināt "pārāk daudz" par klientu.

Tomēr saglabāsies augsts politiskais risks. Krievijas riski kā valstij ar reformējamu ekonomiku un politisko sistēmu Latvijas komercbankām ir labi zināmi un bankas rēķinās, ka tie ir lielāki nekā attīstīto valstu tirgos. Par galveno risku bankas uzskata politiskos notikumus, no kuriem ekonomika vienmēr ir bijusi atkarīga. Uz šādu augstāku risku norāda arī valsts un uzņēmumu kredītreitingi.

Kā citus riskus jāmin Krievijas atkarību no naftas un citu dabas resursu cenām - kaut arī, salīdzinot ar 1998. gadu, ekonomika ir diversificējusies, nesakārtotu likumdošanu, caurspīdīguma trūkumu biznesa vidē, negodīgu konkurenci un korupciju uzņēmējdarbību uzraugošajās valsts iestādēs.

Plānotās reformas un Krievijas valdības vairākkārt deklarētā vēlme ciešāk sadarboties ar Eiropas struktūrām ļauj cerēt, ka riski samazinās, bet jāskatās ir uz darbiem, nevis runām. Pagaidām bankas riskus rūpīgi analizē un rēķinās ar tiem. Tādēļ arī lai minimizētu banku riskus, saskaņā ar bankas riska politiku Krievijā un NVS tiek ievēroti zināmi limiti. Piemēram, Aizkraukles banka Krievijā iegulda ne vairāk kā 16% no bankas aktīviem.

Pašlaik plaša spektra pakalpojumus klientiem Krievijā un NVS valstīs sniedz daudzas Latvijas komercbankas. Lielai daļai Latvijas banku ir pārstāvniecības Krievijā, tās galvenokārt sniedz informatīvus pakalpojumus. Pārstāvniecības NVS valstīs ir gan pēc aktīviem lielākajām Latvijas bankām, piem., Parex bankai, Hansabankai, Lateko bankai, Aizkraukles bankai, Rietumu bankai, Baltijas Tranzītu bankai, gan arī salīdzinoši mazākām bankām, piem., Multibankai. Daļa no šīm bankām ir paudušas nodomus paplašināt savu pārstāvniecību skaitu tieši NVS valstīs.

Piemēram, Aizkraukles banka lai piesaistītu jaunus klientus NVS valstīs ir atvērusi pārstāvniecību Maskavā un Pēterburgā. Banku stratēģijas ir sniegt šos pakalpojumus Krievijas klientiem, no Latvijas izmantojot attālināto norēķinu sistēmas, kā kanālus - interneta banku, programmu Banka klients un telefona banka. Tas palīdzētu arī samazināt riskus, strādājot ar Krieviju. Arī Latvijas Krājbanka, kas līdz šim vairāk bija pievērsusies rezidentiem, šobrīd ir aktivizējusi arī nerezidentu apkalpošanu.

Savukārt Rietumu banka plāno Krievijā paplašināt savu investīciju virzienu un ar šādu mērķi ir iegādājusies Maskavas brokeru kompāniju Eco Save.

Sekojoši saviem klientiem - Baltijas uzņēmumiem, darbību Krievijā izvērsīs arī Hansabank grupa. Maskavā jau otro gadu strādā Igaunijā reģistrētās kompānijas Hansa

Leasing Russia filiāle, ir pierēģistrēta patstāvīga Hansabank Grupas līzina kompānija. Tiek domāts par bankas atvēršanu ar tradicionālo bankas pakalpojumu klāstu.

Darbības paplašināšana reģionos

Cits ģeogrāfiskais tirgus segments, kurā meklējama izaugsme ir Latvija ārpus Rīgas. Piemēram, vairākas bankas plāno uzstādīt bankomātus vai sākt piedāvāt pakalpojumus Latvijas lauku reģionos un pagastos. Jāsecina, ka attīstot klientu apkalpošanas tīklu, bankas meklē balansu starp klientu fizisko apkalpošanu filiālēs un attālinātu apkalpošanu elektroniski vai pa telefonu. Līdz ar to filiāļu tīkla attīstībā bankas vadās pēc stratēģijas, veidot klientu centrus ekonomiski aktīvās vietās. Filiāles tiek atvērtas reģionālajos centros, jo tur ir vislielākā aktivitāte un cilvēki lielākoties tur arī koncentrējas. Piemēram, Nordea bankas filiāle Liepājā apkalpo ne tikai Liepāju un rajonu, bet visu Kurzemi. Līdzīgi ir arī ar Siguldas, Daugavpils un Valmieras filiālēm, kas aptver atbilstošos reģionus. Vairākas bankas tuvākajā nākotnē plāno attīstīt darbību ārpus Rīgas [10.].

Šeit liela loma ir bankomātiem, jo klienti skaidru naudu var izņemt jebkurā Latvijas bankas bankomātā, tādējādi, pat ja bankas nav tuvumā, pie naudas var tikt tuvākā bankomātā. Par bankomātu ieviešanas perspektīvām tiks runāts 3.8. sadaļā.

Latvijā plašākais klientu apkalpošanas centru tīkls ir Krājbankai jo tā atrodas tieši lauku apvidos, tai skaitā tādos ciemos un pilsētās, kur nav citu banku, piemēram, Dundagā, Koknesē, Ugālē, Priekulē, Jaunpiebalgā, Viļānos. Savukārt bankomāti tikai Krājbankai ir Strenčos, Mazsalacā, Dagdā, Maltā, Priekulē, Skrundā, Koknesē un Viļānos. Plašs POS tīkls ir arī daudzās tirdzniecības vietās nelielās apdzīvotās vietās. Krājbanka šobrīd izstrādā minibanku attīstības plānu, kas paredz klientu apkalpošanas vietu izveidi vēl 15-20 apdzīvotās vietās, kur šobrīd nav pieejams pilns bankas produktu klāsts

Savukārt Latvijas Hipotēku un zemes banka plāno izvietot bankomātus Kuldīgā, Siguldā, Ludzā, Balvos, un, visticamāk, arī Jaunpilī. Jaunas filiāles un norēķinu grupas netiks atvērtas, bet notiks pāreja uz plašākām telpām vai esošo telpu remonts Kuldīgā, Balvos un, iespējams, Krāslavā. Paplašināt telpas paredzēts Aizkrauklē, Valmierā, Gulbenē un arī Dobelē. Turklāt, kā ik gadu, filiālēs notiks sociālās atbildības pasākumi, ko rīko Hipotēku banka, sadarbojoties gan ar vietējām pašvaldībām, gan bankas klientiem un citiem pilsētniekiem.

Interesanti, ka Hansabanka piedāvā izbraukuma apkalpošanu uz attālinātajām vietām - Aloju, Mazsalacu un Valku, kā arī uz uzņēmumiem, kuros bankas darbinieki ierodas pēc

grafika. Bankomāti speciāli netiek uzstādīti, bet banka izmanto iespējas klientam darboties bez maksas ar citu banku automātiem. Bankomātu tīkls īpaši netiek palielināts un nekādi plāni rajonos to paplašināt nav, taču ja tiks atvērta kāda jauna filiāle ārpus Rīgas, tad arī tiks uzstādīts bankomāts. Lielāks akcents tiek likts uz to, lai cilvēki vairāk izmanto bezskaidras naudas norēķinus, tādēļ būtiska lieta ir POS termināļu uzstādīšana mazajos veikalos. Gada otrajā pusē plānots ieviest bankomātus, kas pieņem skaidru naudu iemaksai kontā. Tie, visticamāk, atradīsies tirdzniecības centros, respektīvi, vietās, kura apgrozās daudz cilvēku.

3.7. Elektronisko norēķinu un maksājumu karšu darījumu pieauguma perspektīvas

Autors šīs apakšnodaļas ietvaros vispirms gribētu pieminēt, ka 2005.g. beigās Latvijas ziņu aģentūra LETA veica socioloģisko aptauju, kuras mērķis bija noskaidrot iedzīvotāju domas un prognozes par banku pakalpojumu izmantošanu šogad. Aptaujas dalībniekiem tika uzdots jautājums: "Kādus banku piedāvātos pakalpojumu veidus Jūs, visticamāk, nākamajā gadā izmantosiet personīgajām vajadzībām?" [13.].

Aptaujas rezultāti rāda, ka iedzīvotāji no banku piedāvātajiem pakalpojumiem šogad visvairāk varētu izmantot maksājumu karšu pakalpojumus (atzīmējuši 51,5% respondentu), komunālo maksājumu norēķinu pakalpojumus (40,4%) un kredīta (līzings) pakalpojumus (27,3%). Nākamajās vietās pēc respondentu atbildēm ierindojušies tādi banku pakalpojumi kā elektronisko norēķinu pakalpojumi (19,4% respondentu plānojuši izmantot šogad), naudas pārveduma pakalpojumi (18,9%) un naudas konvertācijas pakalpojumi (13,1%).

Līdz ar to salīdzinājumā ar iepriekšējām aptaujām no visiem banku pakalpojumiem visvairāk palielinājies to iedzīvotāju skaits, kas plāno izmantot elektronisko norēķinu un maksājumu karšu pakalpojumus. Ja 2004.gada decembrī 13,7% respondentu atbildēja, ka plāno izmantot banku piedāvātos elektronisko norēķinu (internetbankas, telefonbankas) pakalpojumus, pagājušā gada beigās par šo pakalpojumu izmantošanu nākamajā gadā pozitīvu atbildi bija devuši 19,4% respondentu - pieaugums par 5,7 procentpunktiem. Par 5,7 procentpunktiem pieaudzis arī maksājumu karšu izmantotāju skaits - no 45,8% 2004.gada beigās līdz 51,5% respondentu pagājušā gada decembrī. Gada laikā samazinājies to iedzīvotāju skaits, kas plāno izmantot komunālo maksājumu norēķinu pakalpojumus (kritums par 3 procentpunktiem) un naudas noguldījumu pakalpojumus (2,8 procentpunktiem) [40.].

Maksājumu sistēmu pilnveidošanas iespējas.

Ir paredzams, ka lai pilnveidotu un paātrinātu pārrobežu maksājumus, Latvijas bankām tuvākajos gados būs jāveic nopietni ieguldījumi. [8.]

Eiropas Komisija (EK) ierosinājusi padarīt pārrobežu maksājumus - ar kredītkarti, debetkarti, ar elektronisku bankas pārskaitījumu, ar tiešā debeta palīdzību vai citiem līdzekļiem - tikpat vieglus, lētus un drošus kā iekšzemes maksājumus vienas dalībvalsts robežās. EK priekšlikumi novērsīs pašreizējos juridiskos šķēršļus, lai Eiropas Savienība (ES) varētu izveidot vienotu maksājumu zonu, kas ES ekonomikai varētu ietaupīt EUR 50-100 mljrd. (Ls 35-70 mljrd.) gadā. [8].

Jāpiebilst, ka patlaban katrai ES dalībvalstij ir savi maksājumu noteikumi, un maksājumu veikšanas gada izmaksas starp sadrumstalotajām sistēmām ir 2-3% no iekšzemes kopprodukta.

Šāda EK iniciatīva jau pāris gadus ir realizēta arī konkrētās ES direktīvās un regulās. Papildus skaidrojumi nepieciešami, jo viena ideja atsevišķās valstīs praksē tiek ieviesta dažādi. To nosaka konkrētās valsts vēsture, tradīcijas un banku un sabiedrības gatavība un izpratne. Jāņem vērā regulējošo jomu efekts uz tirgu kopumā - piemēram, komisijas tiek regulētas par maksājumiem, kas atbilst noteiktiem kritērijiem, bet ir saprotama tirgus dalībnieku vēlme šo peļņas samazinājumu kompensēt ar pārējo neregulēto pakalpojumu komisijām. Runājot par Latviju - jau tagad Latvijas bankās eiro pārvedumi uz ES maksā tikpat, cik eiro pārvedums Latvijā. Šādu maksājumu īpatsvars kopējā maksājumu plūsmā nepārsniedz 10%, bet tam ir tendence būtiski pieaugt, protams, tas atstās iespaidu uz bankas ieņēmumiem [8].

Kā to paredz EK, pilnā apmērā to visu varēs izjust tad, kad Latvijā lats tiks nomainīts ar eiro. Līdz tam laikam bankām būs jāveic nopietni ieguldījumi, lai pilnveidotu savas un visas Latvijas maksājumu sistēmas, iekļaujoties arī pilnveidotajās Eiropas maksājumu sistēmās, kā arī lai veiktu skaidrojošo darbu sabiedrībā. Latvijas bankas to apzinās un ir tam gatavas.

Autors atbalsta EK ierosinājumu padarīt starptautiskos maksājumus tikpat ērtus, ātrus un lētus kā vietējos darījumus. Maksājumu karšu darījumos liela daļa banku, arī Parex banka, jau piedāvā vienādus pakalpojumu tarifus neatkarīgi no tā, kurā valstī tie tiek veikti.

Runājot par ātrumu, starptautiskie pārskaitījumi un maksājumi ar kartēm ir laikietilpīgāki nekā vietējie darījumi, jo procesā tiek iesaistīti vairāki dalībnieki, kas nozīmē

papildus izmaksas bankai, tātad arī klientam. Starptautisko darījumu apstrāde bankām ir dārgāka par vietējiem maksājumiem. Tāpēc, lai nodrošinātu vēlamās prasības klientu apkalpošanā, visiem procesa dalībniekiem būtu jāizrāda sava brīva griba un ieinteresētība. Kopējās Eiropas ekonomiskās telpas un vienotas valūtas ieviešanas mērķis ir veicināt starpvalstu tirdzniecību un efektīvāku ES valstu uzņēmēju sadarbību. Tāpēc ir saprotami un atbalstāmi EK ierosinājumi padarīt pārrobežu maksājumus lētākus un ātrāk veicamus. Latvijai šis jautājums būs aktuāls līdz ar eiro ieviešanu, jo tad tā faktiski būs obligāta prasība [8.].

Tanī pašā laikā drošību tas nekādā mērā nepaaugstinās, jo patreizējie maksājumi tiek veikti, izmantojot starptautiskās maksājumu sistēmas SWIFT starpniecību, kas tieši garantē maksājumu drošību.

Jāpiemin, ka pasaules mēroga bankas, kā Nordea, jau patlaban spēj nodrošināt virkni ar risinājumiem uzņēmējiem, kas ļauj veikt lētus un drošus maksājumus starp kontiem vairākās valstīs.

Internetbanku un interneta servisa attīstība.

Diemžēl daudzas bankas Latvija lēni integrē elektronisko komunikāciju savā saziņā ar klientiem un puse banku nespēj regulāri nodrošināt kvalitāti saskarsmē ar klientiem un neatbild uz to elektroniski iesūtītajiem jautājumiem, liecina biznesa konsultāciju uzņēmuma Metasite Business Solutions apkopotais Baltijas internetbanku pārskats 2006. Līderpozīciju starp internetbankām šogad joprojām saglabājusi Hansabanka, savukārt SEB Latvijas Unibanka un DnB Nord banka piedzīvo strauju izaugsmi. Savukārt Aizkraukles bankas un Latvijas Krājbankas internetbanku panākumi mazinās [9.].

Par katru no kritērijiem maksimums varēja iegūt 10 punktus.

Pētījuma rezultāti attēloti 3.1. tabulā.

3.1.tabula

Latvijas internetbanku pārskata 2006. gada rezultāti [9.]

Vieta	Banka	Jaunu klientu piesaiste	Esošo klientu saglabāšana	Kopvērtējums
	1	2	3	4
1.	Hansabanka	9.70	9.80	19.50
2.	DnB Nord Banka	8.50	7.40	15.90
3.	Hipotēku banka	7.60	7.40	15.10
4.	SEB Unibanka	7.30	7.40	14.70
5.	Parex banka	7.60	7.00	14.60
6.	Nordea Bank Finland Plc filiāle	6.80	5.90	12.70

3.1. tabula turpinājums

1	2	3	4
7. Latvijas Krājbanka	6.50	5.90	12.40
8. Trasta Komercbanka	6.10	5.90	12.00
9. Aizkraukles banka	6.10	5.30	11.40
10. Multibanka	6.00	5.40	11.40
11. Rietumu banka	6.20	5.10	11.30
12. Baltic Trust Bank	5.40	5.40	10.80
13. PARITATE BANKA	5.80	4.50	10.30
14. Baltikums	4.90	4.40	9.30
15. Reģionālā Investīciju banka	4.50	4.30	8.80
16. LATEKO BANKA	4.30	4.00	8.30
17. VEF banka	3.90	4.10	8.00
18. Latvijas Biznesa banka	3.20	4.10	7.30
19. Latvijas Tirdzniecības banka	3.20	3.10	6.30
20. Ogres Komercbanka	3.00	2.70	5.70
Vidējais rādītājs	5.80	5.50	11.30

Pētījums liecina, ka Hansabanka saglabājusi savas pozīcijas Latvijas tirgū, bet zaudējusi līderpozīciju Igaunijā, kur to pārspējušas SEB Uhispank un Sampo. Lietuvā Hansabanka atrodas kopvērtējuma tabulas augšgalā, bet palikusi aiz konkurentiem vērtējumā atsevišķās kategorijās. Tas pierāda konkurences saasināšanos internetbanku jomā. Cik zināms tad Lietuvā un Igaunijā konta atvēršana internetbankā ir bezmaksas pakalpojums pilnīgi visās bankās [9.]. Paredzams, ka tuvāko divu gadu laikā tā kļūs ierasta prakse arī Latvijā. Diemžēl pašlaik klientu serviss bankās nav pieejams 24 stundas diennaktī, septiņas dienas nedēļā un daudzi banku darbinieki strādā virsstundas, atbildot uz klientu jautājumiem vakara stundās vai pat naktī. Šī tendence tikai pastiprināsies un bankas sāks pielāgot savas darba stundas klientu dzīves ritmam, nevis pieprasīs pretējo. Visu Baltijas valstu bankas savās internetbankās ievieš arvien vairāk produktu un pakalpojumu. Īpaši izteikta šī tendence ir Igaunijā. Process gan varētu notikt straujāk, bet šie ir pirmie soļi ceļā uz daudz efektīvāku enerģijas un laika patēriņu gan vietējiem individuālajiem klientiem, gan lieliem darījumu partneriem un investoriem.

Pētījumā tiek analizētas Baltijas valstīs darbojošos internetbanku servisa stiprās puses un trūkumi, vērtēti katras bankas pakalpojumi salīdzinājumā ar konkurentiem un veikts salīdzinājums ar iepriekšējā gada rezultātiem, lai novērtētu sasniegumus pēdējā gada laikā. Internetbankās pētījumā tiek vērtētas pēc vairāk nekā 150 kritērijiem. Četrās vērtējuma kategorijās iegūtie rezultāti tika izmantoti, lai iegūtu kopvērtējumu par internetbanku kapacitāti un potenciālu jaunu klientu piesaīti un jau esošo klientu apkalpošanā.

Cits svarīgs jautājums ir elektroniskās komunikācijas ar klientiem uzlabošanas iespējas.

Ikdienā bankas pārstāvji meklē balansu starp iespēju apkalpot klientus klientu apkalpošanas centros pretstatā attālinātai apkalpošanai, izmantojot internetbankas, interneta mobilo sakaru un telefonsakaru priekšrocības. Tieši attālināto apkalpošanas kanālu efektīva darbība ļauj būtiski samazināt klientu izmaksas par izmantotajiem pakalpojumiem.

Rezultātā, piemēram, vairāk nekā 90% no klientu veiktajām transakcijām Nordea bankā tiek veiktas elektroniski. Līdz ar to attālinātās apkalpošanas nozīme, kas tāpat paredz klienta informatīvo pieprasījumu apstrādi elektroniski, ir absolūta prioritāte.

Ņemot vērā situāciju, kad bankas darbībā tieši attālinātā apkalpošana ieņem tik būtisku lomu neatbildēšana uz klienta elektronisko pieprasījumu ir pielīdzināma filiāles durvju aizvēršanai klienta priekšā. Līdz ar to atbildēšana uz elektroniski saņemtiem klientu sūtījumiem un klientu jautājumiem ir speciāli izveidota departamenta - Kontaktu centra - speciālistu viens no svarīgākajiem pienākumiem. Rakstot bankai uz e-pastu, atbildes tiek sniegtas 12 bankas darba stundu laikā. Nordea bankas statistika rāda, ka uz 85% ienākošo jautājumu tiek atbildēts jau četru darba stundu laikā. Ikviens, kurš ver kontu un vēlas saņemt kredītkarti vai pieteikties hipotekārajam kredītam internetā, saņem atbildi trīs darba dienu laikā pēc iesnieguma nosūtīšanas. Sarakstē klienti var gan uzdot jautājumus par bankas piedāvātajiem pakalpojumiem, to izmantošanu, gan arī iesniegt visdažādākos rīkojumus, jo sarakste pieejama tikai pēc klienta individuālo drošības kodu ievadīšanas.

Bankas iekšējie kartības noteikumi paredz, ka uz sarakste saņemtajiem sūtījumiem speciālisti atbild četru bankas darba stundu laikā. Gadījumā, ja atbildes sniegšana prasa vairāk laika, klients tiek informēts par prognozējamo galīgās atbildes sniegšanas laiku. Tieši tāpat darbojas WAP/GPRS mobilās internetbankas sarakste.

Kā zināms visvairāk internetbankas pakalpojuma klientu ir Hansabankai, kuras internetbanku izmanto 45% no kopējā internetbanku klientu skaita [52.]. Hansabankas internetbanku izmanto 350 000 klientu.

Hansabankas klientiem ir iespēja sazināties ar banku, gan sūtot ziņojumus no internetbankām Hanzanet un Telehansa.net, gan no mājas lapas. Visi nosūtītie e-pasti tiek apstrādāti telefonbankā, kura uz klientu jautājumiem atbild uzreiz vai sarežģītāku jautājumu gadījumā pārsūta tos nodaļām, kas visprecīzāk varētu atbildēt klientam. Hansabankas klientu apkalpošanas standarts nosaka laiku un veidu, kādā banka atbild klientiem uz jautājumiem

un pieprasījumiem arī elektroniskā formā. Visi ar klientu apkalpošanu saistītie darbinieki savās darbībās vadās pēc šī standarta. Standarta aktualitāte tiek uzturēta katru gadu, gan veicot darbinieku apmācību, gan veicot mērījumus.

SEB Unibankas internetbankai ir 185 000 klientu jeb 24% no kopējā internetbanku klientu skaita. Trešajā vietā pēc internetbankas klientu skaita ir Parex banka ar 85 000 klientu jeb 11% no kopējā internetbanku klientu skaita. Latvijas Krājbankai ir 58 000 klientu, kas veido 7% no internetbanku klientu kopskaita.

Salīdzinājumam - Ogres Komercbankas internetbanku izmanto 33 520 klienti, Nord/LB Latvija internetbanku - 25 000 klientu, bet Rietumu bankas internetbanku - 12 000 klientu. Aizkraukles Bankai ir 9124 internetbankas klienti, Nordea - 9000, Latvijas Hipotēku un zemes bankai - 7000, Baltic Trust Bank -3000, Multibankai -2967, Baltie International Bank -2000, bet HVB Bank Latvia - 200 internetbankas klienti. [8.].

Bankomātu ieviešana

Banku automātu skaits Baltijas valstīs kopumā 2004.gadā turpinājies pieaugt, tomēr Latvija ir vienīgā no valstīm, kurā noticis skaita samazinājums - par vienu vienību. Kopumā banku automātu skaita ziņā Latvija ar 867 bankomātiem ieņem otro vietu aiz Lietuvas, bet Igaunija ir trešajā vietā. Tomēr Igaunijā, līdzīgi norēķinu karšu skaita tendencēm, arī bankas automātu skaits pret iedzīvotāju skaitu ir vislielākais. Latvijā banku automātus uzstādījušas desmit bankas. Statistika liecina, ka 2000. un 2001.gadā Latvija absolūtajos skaitļos Baltijas valstu vidū bija līderis bankas automātu skaita ziņā, bet kopš 2002.gada visstraujāko pieaugumu uzrāda Lietuva - līdz pat 200 jauniem bankas automātiem gadā. Bankomātu lietošana pasaulē aizsākās 1966.gadā, līdz ar to šogad tai jau ir 38 gadus sena vēsture. Bankomāti pieejami vairāk nekā 140 pasaules valstīs, to skaits jau sasniedzis 1,4 miljonus.

Kopumā Latvijā ir 877 bankomāti uz 2005.g. beigām un Latvijas Bankas apkopotie dati liecina, ka 2005.g. no bankomātiem izmaksāti Ls 1,165 mljrd. Latos izmaksāti Ls 1,155 mljrd., bet ārvalstu valūtās -Ls 9,7 milj. No bankomātiem skaidra nauda izmaksāta 20,335 milj. reižu, tai skaitā 20,306 milj. reižu latos.

Atskatoties pagātnē Latvijā pirmais bankomāts sāka darboties 1995. gada 30.maijā. To uzstādīja Kredo banka un tas apkalpoja norēķinu kartes Bonus Card.

2001 .gadā SEB Latvijas Unibanka un Pirmā banka izveidoja pirmo apvienoto tīklu, kas ļauj abpusēji banku klientiem izņemt naudu bez papildu komisijas maksas arī otras

bankas automātos. 2002.gadā šim projektam pievienojās arī Latvijas Krājbanka un Hansabanka.

Pašlaik visvairāk bankomātu ir Hansabankai - 218 bankomāti un visi apkalpo visas starptautiskās kartes, gan izsniedzot skaidru naudu, gan rādot bilances. Hansabanka ir vienojusies ar SEB Latvijas Unibanku, Latvijas Krājbanku un NORDBANK Latvija par debetkaršu skaidras naudas izņemšanu bez papildu komisijas maksas šo banku automātos.

Tomēr nākotnē klienti bankas automātus izmantos mazāk, bet vairāk veiks pirkumus ar kartēm veikalos. ATM tīkla optimizācija notiks, kad bankas automātu tīklam nebūs tik liela nozīme klientu piesaistē. Laukos būs vairāk bankomātu, ja vairāk iedzīvotāji izmantos bankas kontus. [16.].

Bankomātu tīkla attīstība noteikti turpināsies ārpus Rīgas. Nākotnē bankas tur uzstādīs aptuveni 90% no visiem bankomātiem, jo Rīgā piesātinājums ir tuvu maksimālajam. Prognozējams, ka tā vietā bankas agresīvāk attīstīs tādus pakalpojumus, lai skaidru naudu varētu izņemt no POS termināļiem veikalos, kas paredz daudz vairāk darbu ar tirgotājiem reģionos. Tajā pašā laikā, ja tirgotāji sāks aktīvi pieņemt maksājumu kartes norēķiniem, vajadzībai pēc skaidras naudas ārpus Rīgas vajadzētu strauji samazināties. Papildu funkcionalitāti, kas patlaban pieejama bankas automātos - konta bilances apskatu, rēķinu apmaksu - jau patlaban ļoti veiksmīgi aizstāj SMS banka un Ibanka, kas pieejama no mobilā telefona.

Kopumā desmit gadu laikā notikusi strauja un pozitīva bankomātu attīstība, kas turpināsies arī nākotnē.

Maksājumu karšu un POS termināļu attīstība

2005.g. Baltijas valstu maksājumu karšu tirgū saglabājis stabilu pieauguma tendenci, atsevišķos rādītājos pozitīvi izceļot Latvijas tirgus straujāku attīstību, nekā tas bija pirms gada. 2005.g. maksājumu apjoms ar norēķinu kartēm bijis Ls 368,5 milj. apmērā, bet maksājumu skaits sasniedzis 22,964 milj. 2005.g. izsniegto kredītkaršu skaits sasniedzis 128 782, no kuriem 125 375 kartes paredzētas norēķiniem ārvalstu valūtās. Lielākais īpatsvars ir Visa kartēm -108 647. Mastercard karšu skaits sasniedzis 8 868. Savukārt debetkaršu skaits sasniedzis 858 992. Debetkartes ar pārsnieguma iespējām bijušas 717 185. [9.]

Lai arī izsniegto norēķinu karšu skaits Latvijā nepieaug tik strauji kā vairākus gadus atpakaļ, pagājušajā gadā bijis ievērojamākais karšu skaita pieaugums starp Baltijas valstīm,

jo tas ir pieaudzis par 17,65% (Igaunijā pieaugums bijis par 8,9%, bet Lietuvā -par 16,19%.) [29.]

2004.gadā Latvijā karšu skaits pieauga tikai par 10,88%, Igaunijā - par 6,59%, bet Lietuvā -par 20,06%. Arī attiecinot izdoto maksājumu karšu skaitu pret iedzīvotāju skaitu katrā valstī, Latvijā šis skaitlis audzis visvairāk. Lai gan Igaunija šajā rādītājā joprojām saglabā līderpozīcijas ar 1,06 kartēm uz vienu iedzīvotāju 2005.gada beigās, Latvijā šis rādītājs gada beigās sasniedza 0,7 kartes uz iedzīvotāju, bet Lietuvā - 0,82 kartes uz vienu iedzīvotāju [9]. Šāda pieauguma līkne ļauj izdarīt secinājumu, ka, saglabājoties pieaugumu tempam, nākamā gada laikā Latvija un arī Lietuva varētu pietuvoties situācijai, kad vidēji katra iedzīvotāja maciņā ir vismaz viena maksājumu karte.

Kopumā vērtējot rezultātus, iepriekšējo gadu rezultāti vieš pamatotas cerības par Latvijas sabiedrības pakāpenisku uzticēšanos maksājumu kartēm un elektroniskajiem norēķiniem, tomēr maksājumu karšu nozarē strādājošajiem joprojām nopietni jāpievēršas ne tikai pašu karšu produktu modernizācijai un reklāmai, bet arī esošo un potenciālo karšu lietotāju izglītošanai un sistemātiskai sabiedrības informēšanai par karšu lietošanas priekšrocībām.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Secinājumi

- 1) Līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai, ikviena banka, kura darbojas kādā ES valstī, var brīvi sniegt savus pakalpojumus Latvijā, arī neregistrējot šeit savu komercdarbību. Tādēļ, lai izsniegtu kredītus lieliem projektiem, to var darīt no jebkuras citas mītnes valsts. Šādā veidā Latvijā var tikt pārstāvēta ikvienā pasaules bankā un Latvijā var runāt par konkurenci banku starpā arī no ārienes
- 2) Turpmākajos gados joprojām visstraujāk augošais sektors būs privātpersonu kreditēšana, kur divas nozīmīgākās jomas būs mājokļu kredīti un patēriņa finansēšana. Ilgākā perspektīvā attīstīsies uzņēmumu kreditēšana.
- 3) Ir novērojama tendence, ka pazeminās bankas noslēpuma pakāpe. Tas izskaidrojams ar naudas “elektronizāciju” un mazāku skaidrās naudas izmantošanu norēķinos. Bez tam Latvijā ir uzsākta cīņa pret naudas atmazgāšanu, kas padara banku sistēmu caurskatāmu varas orgāniem un kas uzliek pienākumus bankām pieprasīt “caurspīdīgumu” no saviem klientiem. Tas negatīvi ietekmē pieejamo noguldījumu apjomus.
- 4) Turpinoties kreditēšanas attīstībai, kā arī pieaugot banku klientu un maksājumu karšu skaitam, banku pelnīt spējas un efektivitātes rādītāji būtiski uzlabojās. Tas izskaidrojams ar vispārējo ekonomisko izaugsmi, ko apliecina IKP pieaugums vidēji gadā vairāk kā par 8% - 10%.
- 5) Ņemot vērā banku kredītportfeļu augsto diversifikācijas pakāpi un straujo ekonomikas izaugsmi, kredītriska pieaugums nav vērojams. Taču tālākais banku koncentrācijas pieaugums nekustamo īpašumu segmentā palielinātu banku finansiālo ievainojamību pret cenu un pieprasījuma svārstībām nekustamā īpašuma tirgū
- 6) Latvijā, pateicoties straujajam tirgus pieaugumam, banku pakalpojumu sektors vēl pagaidām nav pārsātināts. Taču šāda situācija nevar būt ilgstoša, it īpaši kreditēšanas pakalpojumu tirgū.
- 7) 24 Latvijā strādājošo banku aktīvi 2006. gada laikā pieauga straujāk nekā pirms gada - par 39.4 %, tuvojoties 11 mljrd. Ls, izsniegto kredītu apjoms pieaudzis par 58.9 %, sasniedzot turpat 7 mljrd. Ls atzīmi, tostarp mājaimniecībām izsniegto kredītu apjoms mājokļa iegādei pakāpies par 89.6 % līdz 1.75 mljrd. Ls.

- 8) Latvijas banku gūtās peļņas apjoms, 2005.g. laikā augot par 68%, gandrīz pietuvojies 200 milj. Ls ir jauns rekords banku darbības vēsturē
- 9) Gandrīz pusi kopējā kredītu tirgus aizņēmušas divas bankas. Izteikta kredītu tirgus līdere jau kādu laiku ir Hansabanka, kuras kredītportfelis 2005.g. beigās sasniedza 1.7 mljrd. Ls, aizņemot 24.5% tirgus daļu. Tai pa pēdām seko SEB Unibanka, kas kredītos izsniegusi 1.57 mljrd. Ls, aizņemot 22.6% tirgus.
- 10) 2006.g. palielinājās gan izsniegto kredītu, gan piesaistīto noguldījumu apmērs, tomēr kredītu pieauguma temps par 37.2 procentu punktiem pārsniedza noguldījumu pieauguma tempu, kas norāda uz banku nespēju vēl vairāk piesaistīt noguldījumus
- 11) 2006. gada laikā banku aktīvi palielinājās par 4,964.4 milj. latu jeb 45.4%, un to apmērs gada beigās sasniedza 15.9 mljrd. Latu, kas pārsniedz 120% no iekšzemes kopprodukta (2005. gada 31. decembrī – 105.9%) . Tas ir ievērojams rādītājs, kas raksturo banku sistēmas apjomus Latvijas ekonomikā. Šāds aktīvu pieaugums vērtējams pozitīvi, jo tiek saglabātas augstas kapitāla prasības.
- 12) Jau kopš 2004. gada vidus nozīmīgākais kredītēšanas veids ir hipotēku kredīti. Pret hipotēku izsniegto kredītu apmērs 2006. gadā palielinājās par 2,677.9 milj. latu jeb par 92.1%, un to īpatsvars izsniegto kredītu kopsummā decembra beigās sasniedza 51.8%. Tas veicināja un saistīts ar būvniecības sektora strauji attīstību un nepietiekamo dzīvojamo platību.
- 13) 2006.g. banku piesaistīto noguldījumu apjoms pieauga mērenāk nekā iepriekšējos gados. Bez tam aktivizētās cīņas dēļ ar naudas atmazgāšanu banku piesaistīto depozītu struktūra piedzīvoja sen neredzētas pārmaiņas - nerezidentu noguldījumi zaudēja noteicošo īpatsvaru.
- 14) Kā galvenos iespējamus banku darbību traucējošos aspektus jāmin inflācija, cenu un izmaksu pieaugums, nekustamā īpašuma tirgus pārkāršana un darbaspēka aizplūšana. Tas visvairāk ietekmētu banku spēju absorbēt ar klientu kredītu atmaksu saistītās problēmas.
- 15) Šogad un turpmāk it īpaši attīstīsies ar uzkrājumiem saistītie pakalpojumi. Privātpersonu naudas pārvaldes pakalpojumiem Latvijā ir nākotne un šajā privātpersonu uzkrājumu tirgū būtiska būs produktu daudzveidība, konsultāciju kvalitāte un serviss.

Priekšlikumi

1) Lielākajām Latvijas bankām būtu jāpiešķir lielāka uzmanība riska vadībai, nevis tikai lielāku tirgus daļu iegūšanai. Situācijā kad piecas lielākās bankas ir piesaistījušas 65% no Latvijas komercbanku aktīviem banku akcionāriem attīstot biznesa stratēģijas saviem Baltijas atzariem, īstermiņa izaugsmes apsvērumu vietā nopietnāk jāpievēršas riska vadībai un ilgtermiņa attīstībai

2) Latvijas Bankai jāveic pasākumi naudas atmazgāšanas apkarošanai caur Latvijas bankām, jābūt reāli sodītajiem, jālikvidē korumpētība pastiprinot likumu sodus. Bankām rūpīgi jāizvērtē risks, kas rodas bankai, ja tā neievēro atsevišķas prasības savu klientu pārzināšanā, kas var būt bankas nonākšana pilnīgā starptautiskā izolācijā un būtiskas vietējo un ārvalstu regulatoru sankcijas, līdz pat licences atsaukšanai.

3) Valdībai ātrāk jāveic pasākumi, kas vērsti un inflācijas samazināšanu (monopoli ierobežošanas pasākumi, konkurences veicināšana, jaunu uzņēmumu veidošanās pasākumi) kreditējot nekustamā īpašuma projektus jo šis tirgus ir kļuvis spekulatīvs līdzīgi kā tas notiek vērtspapīru tirgos, kur bankām ir noteikti ierobežojumi un daudzi, kas tajā ieguldījuši un ieguldīs naudu cietīs zaudējumus. Lai arī šāds solis ir nepopulārs tas ļautu izvairīties no iespējamās krīzes banku sektorā.

4) Patlaban Baltijas valstīs ir pieaugošs spiediens uz nerezidentu biznesu, īpaši Latvijā, kur 51% noguldījumu pieder nerezidentiem. Līdz ar to ļoti svarīgi daudzām bankām izvērtēt sadarbību ar nerezidentiem nezaudējot ilgu gadu laikā iekarotās pozīcijas.

5) Nākotnē bankām vairāk jāorientējas uz pakalpojumu sniegšanu klientiem piedāvājot personificētus un individuāli piemērotus risinājumus- personālais bankieris, vajadzību noskaidrošana u.c..

6) Latvijas bankām jāizmanto tas, ka Latvija ir viena no labākajām jaunajām ES dalībvalstīm darbam ar Krieviju ar ko Latvijas ciešie finansiāli ekonomiskie sakari, ilggadējā darba pieredze un tirgus izpratne sniedz daudz priekšrocību.

7) Bankām jāņem vērā, tas, ka to pelnīt spēju noteiks galvenokārt sniegto pakalpojumu apjoms, esošo un piesaistīto klientu skaits, kā arī piedāvāto finanšu produktu un pakalpojumu kvalitāte, Tādēļ bankām īpaša uzmanība jāpievērš servisa kvalitātei, internetbanku ērtumam un filiāļu pieejamībai un jaunu produktu izstrādei kā, piemēram, interneta banku attīstībai.

8) Nav redzama ekonomiska vai likumīga pamata, kura dēļ Latvijas bankām būtu jāvairās no nerezidentu noguldījumu kapitāla, jo mūsu valsts likumdošana atbilst starptautiskajiem standartiem un Eiropas Savienības (ES) direktīvu prasībām par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu finanšu sektorā. Turklāt Latvijā darbojas banku jomas uzraudzības iestādes.

9) Bankām ir jāmaina starpnieka loma uz stratēģiskā finanšu konsultantu lomu, strādājot ar lielajiem klientiem piedāvājot uzņēmumam gan izdevīgus kreditēšanas nosacījumus, gan kompleksus naudas līdzekļu pārvaldes mehānismus, ka arī risinājumus, kas optimizē uzņēmuma finanšu plūsmu. Tādejādi tas ļautu uzlabot efektivitāti, tā uzlabojot savus peļņas rādītājus.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Civillikums: LR likums// pieņemts Saeimā 1937.gada 28.janvārī
2. Kredītiestāžu likums: LR likums// pieņemts Saeimā 1995.gada 5.oktobrī
3. Latvijas Bankas lēmums par “*Ieteikumi kredītiestāžu iekšējās kontroles sistēmas izveidošanai*”. “Latvijas Vēstnesis”, Nr.189, 1997.gada 25.jūlijā
4. Latvijas Republikas “*Finansu un kapitāla tirgus komisijas likums*”, “Latvijas Vēstnesis”, 2000. gada 20.junijs. Ar papildinājumiem 2001. gada 8. novembrī.
5. *Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu*: LR likums// pieņemts Saeimā 1997.gada 18.decembrī
6. *Ziņojums par Latvijas Republikas tautas saimniecības darba rezultātiem 1993.* – Rīga, LR Valsts statistikas komiteja
7. ASV varas iestādes: *Neskatoties uz centieniem veikt reformas, Latvijā joprojām pastāv augsts naudas atmazgāšanas risks* // LETA //2004.g.24.aprīlis
8. Banku apskats Decembris 2005 // LETA
9. Banku apskats Februāris 2006 // LETA
10. Banku apskats Janvāris 2006 // LETA
11. Banku apskats Jūlijs 2005 // LETA
12. Banku apskats Jūnijs 2005 // LETA
13. Banku apskats Novembris 2005 // LETA
14. Banku apskats Oktobris 2005 // LETA
15. Banku finansiālie rādītāji 2006.g. janvāris // LETA
16. Banku pārstāvji: *Desmit gadu laikā notikusi strauja un pozitīva bankomātu attīstība* //LETA 2005.g. jūnijs
17. **Borke M.J.** *Banku krīze Latvijā* // Diena – 29.01.96.
18. **Briede I.** *Banku finanšu pakalpojumi.* – Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000. - 87 lpp.
19. *Compilation Guide on Financial Soundness Indicators* International Monetary Fund – July 30, 2004
20. **Dzirnekle L.** *Valsts krāpusi banku klientus* // Dienas bizness – 5.05.96.
21. *Ekonomika un banku loma ekonomikā.* CIB Certificate Study Text. – Rīga: Juventa, 1997.-136 lpp.
22. Eksperti: *Nākotnē sagaidāms straujš pieprasījuma pieaugums pēc banku pakalpojumiem* //LETA Novembris 2005

23. *Finances 2005* //Dienas Biznesa pielikums 45 lpp.
24. *Finanšu katalogs. Finances 2005.* – Rīga: SIA Dienas business, 2005. - 89 lpp.
25. **Heffernan Shelagh.** *Modern banking in theory and practice.* – : John Wiley and Sons, 1996.
26. International convergence of capital measurement and capital standards- Basel Capital Accord , Basel Committee Publications No. 4 (July 1988) www.bis.org.
27. **Knipše S. Šķepaste I.** *Krievija ir liels un peļņu nesošs placdarms* //Dienas Bizness 20.05.2004
28. **Kutuzova O.** *Finances un kredīts.* – Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001. – 127 lpp.
29. *Latvijā visstraujākais maksājumu karšu tirgus pieaugums.* 2006.g. janvāris //LETA
30. *Latvijas komercbanku asociācijas izdevums: Bankas Latvijā.- Rīga, 2004. -4 - 6 lpp.*
31. **Ļebedjeva J.** *Kredītportfelis. Tā kvalitātes un novērtējuma problēmas*//Latvijas Ekonomists. -1998. - Nr.10.- 84. - 86.lpp.
32. **Naits M.** *Attīstības un pārejas valstis un finanšu globalizācija,* Averss un Reverss Maijs 1999
33. *Naudas, kredīta un nodokļu politika.* 1.krājums. – Rīga: Datorzinību centrs, 1998. – 223 lpp.
34. *Nauda, bankas, vērtspapīri.* 2.krājums. – Rīga: Datorzinību centrs, 2000. – 176 lpp.
35. *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests šogad konstatējis 17 gadījumus, kad tikuši legalizēti noziedzīgi iegūti līdzekļi.* LETA//2004.g. 22.aprīlis
36. Pētījums: *No valsts ekonomiskas attīstības viedokļa Latvijas bankām jāturpina apkalpot ne-rezidentu noguldījumus* // LETA
37. **Placis J.** *Bankas Baltija bankrots* // Averss-Reverss.- 2 izdevums 1996.
38. *Puse no šogad uzstādītajiem POS termināliem būs aprīkoti ar interneta pieslēguma iespēju.* 2006.g. janvāris //LETA
39. **Rose P.S.** *Commercial Bank Management,* 1991, USA, Irwin –Boston, 677 p.
40. **Rudzītis E.** *Elektronisko norēķinu un maksājumu karšu popularitāte iedzīvotāju vidū turpinās palielināties* // LETA
41. **Šīrenbeks H.** *Modernais banku kontrolings.* – Rīga: Zinātne, 1998. – 147
42. **Skuratova N.** *Komercbanku darbības vērtējuma radītāju sistēma*//Latvijas Ekonomists. -1995. - Nr.2 - 63. – 66 lpp.
43. *Transition Report 2004,* ERAB, 224 p.

44. **Zaļpēteris N.** *Banku nākotnes perspektīvas* //Dienas Bizness 20.05.2004
45. *Ziņojums par Latvijas Republikas tautas saimniecības darba rezultātiem.* 1993. – Rīga,
LR Valsts statistikas komiteja
46. <http://www.bank.lv> Latvijas Banka
47. <http://www.bankasoc.lv> Latvijas Komercbanku asociācija
48. <http://www.csb.lv> Centrālās Statistikas Birojs
49. <http://www.fktk.lv> Finanšu un kapitāla tirgus komisija
50. <http://www.hansabanka.lv> a/s Hansabanka
51. <http://www.imf.org> - International Monetary Fund
52. <http://www.lia.lv> Latvijas Interneta Asociācija 2006.g. 10.februāris
53. <http://www.nozare.lv> Leta -Nozare.lv portāls